

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

III. Ahmed'in

Hatt-ı Hümâyûnlarında

SULTAN ve SAĞLIK

ERHAN AFYONCU

YEDİTEPE

**III. AHMED'İN HATT-I HÜMÂYÜNLARINDA
SULTAN VE SAĞLIK
ERHAN AFYONCU**

Genel Yayın Yönetmeni
Sahure Ergüzel

©Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 49829

ISBN: 978-625-8260-16-8
Yeditepe Yayınevi: 609
Araştırma-İnceleme: 456

1. Baskı: Aralık 2022

Sayfa Düzeni
Deniz Tugay

Kapak Tasarımı
Sercan Arslan

Baskı-Cilt

MEGA BASIM YAYIN SAN. TİC. A.Ş.
Cihangir Mahallesi Güvercin Caddesi No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok 34310 Haramidere, İstanbul Türkiye
Tel: +90 (212) 412 1700 (Sertifika No: 44452)

YEDİTEPE YAYINEVİ

Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com / bilgi@yeditepeyayinevi.com

III. AHMED'İN
HATT-I HÜMÂYÛNLARINDA
SULTAN VE SAĞLIK

ERHAN AFYONCU

Erhan Afyoncu

1967'de Tokat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1984'te başladığı Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan 1988'de mezun oldu. 1989'da Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı'na Araştırma Görevlisi olarak atandı. Yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı'nda *Necati Efendi Tarih-i Kırım (Rusya Sefaretnamesi)* isimli tez ile 1990'da tamamladı. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı'nda *Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmiri (XVI-XVIII. Yüzyıllar)* isimli tez ile doktorasını 1997'de bitirdi. 2000 yılında yardımcı doçent oldu. 2001 yılında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne geçti. 2008'de doçent, 2014'te profesör oldu.

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde Tarih Bölüm başkan yardımcılığı, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı başkanlığı ile fakülte ve yönetim kurullarında üye olarak vazife yaptı. 2012-2015 yılları arasında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yönetim kurulu üyeliğinde bulundu. 2016 Şubat'ında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi dekanı, 4 Ekim 2016'da ise Milli Savunma Üniversitesi Rektörü oldu.

Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi, Sahte Mesih (Osmanlı Belgeleri Işığında Dönmeliğin Kurucusu Sabatay Sevi ve Yahudiler), Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmiri (XVI-XVIII. yüzyıllar), Süleyman Şah Türbesi ve Turhan Sultan (Uğur Demir ile birlikte) isimli akademik kitaplarının yanında akademik bilgileri popüler dille kaleme aldığı Sorularla Osmanlı İmparatorluğu, Truva'nın İntikamı, Yavuz'un Küpesi, Baltacı ve Katerina, Muhteşem Valide Kösem Sultan, Osmanlı'nın Hayaleti, Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyanlar ve Darbeler (Ahmet Önal ve Uğur Demir ile birlikte), Son Dünya Düzeni, Fransa'ya Osmanlı Tokadı (Ahmet Önal ve Uğur Demir ile birlikte), 1453 Panorama Tarih Müzesi (Coşkun Yılmaz ile birlikte), Osmanlı'nın Hayaleti, Muhteşem Süleyman ve Herkes İçin Kısa Osmanlı Tarihi (1302-1922) adlı eserleri vardır. Başta Balyos raporları ile Zinkeisen ve Jorga tarihleri olmak üzere Osmanlı tarihi ile ilgili birçok eserin editörlüğünü yaparak bu eserlerin Türkçe'ye kazandırılmasını sağlamıştır. Osmanlı bürokrasisi, savaş tarihi, aşiretler, Osmanlı tarihçileri ve tarih yazıcılığı üzerine araştırmalar yapmaktadır. Bu konular üzerine birçok makale, tebliğ ve ansiklopedi maddesi kaleme almıştır. Eserleri İngilizce, Almanca, Çince, Sırpça, Makedonca, Arnavutça, Romence ve Korece'ye çevrilmiştir. Akademik çalışmalarının yanı sıra popüler tarih yazıları da yazmaktadır.

e-mail: eafyoncu@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
KİTAPTAKİ BELGELER	9
III. AHMED VE SAĞLIK.....	15
Padişahın Hastalıkları	16
Tedavi Yöntemleri	20
Sultanın Ailesi ve Sağlık	26
Veba Salgınları	33
Sultanın Ölümü	38
III. AHMED'İN HATT-I HÜMÂYÛNLARINDA SAĞLIK.....	39
BİBLİYOGRAFYA.....	93
DİZİN	95

ÖNSÖZ

III. Ahmed'in hatt-ı hümayûnlarını muhtevalarına göre bir seri halinde yayınlıyoruz. İlk ciltte III. Ahmed'i ve hatt-ı hümayûnlarını değerlendirdik. Bu ciltten itibaren ise bir seri içinde konularına göre hatt-ı hümayûnları yayınlıyoruz. İlk olarak III. Ahmed'in sağlıkla ilgili hatt-ı hümayûnlarını neşrediyoruz. Bu ve diğer ciltler genelde iki bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde ilgili belgelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bir giriş kalemeye alındı. İkinci bölümde ise hatt-ı hümayûnların çeviri metinleri verildi. Hatt-ı hümayûnlar, genellikle tarihsiz belgeler olduğu için bir araya getirirken bulundukları tasnif ve numaralarına göre bir sıra tercih edildi. Bu arada eldeki diğer kaynaklara göre belgeler tarihlendirilmeye de çalışıldı. Ancak bu tarihlendirmeler her zaman için kesin netice de vermemektedir.

Bu kitapta III. Ahmed'in kendi, ailesi ve çevresindekilerin hastalıkları ve tedavileriyle ilgili hatt-ı hümayûnları bir araya getirildi. Hatt-ı hümayûnlardaki bilgilerden dönemin diğer kaynaklarında neredeyse hiç bahsedilmez. Sultanın hatları dönemin tıp bilgisine dair de önemli bilgiler ihtiva eder. Diğer padişahların bu tür hatlarına fazla rastlamayız. III. Ahmed hatt-ı hümayûnlarında hem kendi hastalıklarından hem çevresindekilerin hastalıklarından, tedavi usullerinden ve hekimlerin görüşlerinden bahseder. Bu açıdan son derece önemlidir.

Bu araştırmayı hazırlarken yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşlarım Recep Ahışalı, Uğur Demir, Coşkun Ünsal, Engin Çetin, Hasan Yapıcı, Serkan Osmanlıoğlu, Sahure Ergüzel ve Ebubekir

Al'a teŖekkür ederim. Kitabı baştan sona hekim gözüyle okuyan Prof. Dr. Recep Öztürk hocamıza da teŖekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca yıllardan beri araştırmalarımızı devamlı olarak destekleyen Osmanlı Arşivi Araştırma Salonu alışanlarının hakları ödenmez.

Erhan Afyoncu
İstanbul-Aralık 2022

KİTAPTAKİ BELGELER

- 1- Saray-ı Atik teberdarlarından Salih'in gözlerindeki rahatsızlıktan dolayı İstanbul Gümrüğü'nden 40 akçe ile mütekaid olması.
- 2- Padişahın hasta olduğu için yalaya gidemediğini bildirmesi ve Limni'deki mahbusların listesini istemesi.
- 3- Sabık hazine kethüdasının yolsuzluk yapması, Avrupa ahvaline dair bazı hususlar, çiçek hastalığına yakalanan sadrazamın oğlunun sağlık durumu.
- 4- Bir süredir hasta olan padişahın sağlık ve tedavi durumu.
- 5- Padişahın sadrazamın ayağındaki ağrılarını azaldığını haber aldığı ve Divân olmayacağını ifade etmesi ve Beşiktaş'a gideceğini bildirmesi.
- 6- Sadrazamın ayağındaki ağrıyla ilgili tavsiyeler ve sadrazamla yapılacak görüşmenin ertelenmesi.
- 7- Padişahın bel ağrısı ve tedavi şekliyle ilgili sadrazama bilgi vermesi.
- 8- Padişahın emriyle sadrazama ferace kürk ihsanı ve gönderilen panzehir hususu.
- 9- Padişahın sadrazama kızının hastalığının durumunu ve Emetullah Sultan'ın hanesinin ne zaman biteceği gibi bazı hususlardaki sualleri.
- 10- Padişahın sağlık durumu ve sadrazamın Beşiktaş'a gitmesine izin verilmesi.
- 11- Gidilecek olan ziyafete tersane kethüdası ve çekdiri beyinin gelmesinin yeterli olacağı, saraydaki hastalığın ne durumda olduğu.

- 12- Padişahın kızının sağlık durumu hakkında sadrazamdan bilgi istemesi ve hazineden çıkacak olan 200 kesenin kapı arasındaki hazineye nakledilmesi emri.
- 13- Padişahın sağlık durumu ve kızıyla görüştüğüne dair sadrazama hattı.
- 14- Sadrazamın hastalığının sual edilmesi.
- 15- Padişahın gönderilen şalları beğendiği ve sağlık sorunlarıyla ilgili sadrazama bilgi vermesi.
- 16- Sabık Kırım Hanı Kaplan Giray'ın Gelibolu'da ikamet etmesi emredilmişken buranın havası iyi gelmediğinden ve hastalıklarından dolayı Çatalca'daki çiftliğine geçmesine izin verilmesi.
- 17- Padişahın hasta olan sadrazamına üzülmesi ve sağlık durumu ile ilgili bilgi istemesi.
- 18- Padişahın sadrazamın eşi olan kızının kızamık hastalığının tedavisi için ilaç araması.
- 19- Sadrazamın sağlık durumunun ve cirid seyrine gelip gelmeyeceğinin sual edilmesi, Safiye Sultan'ın doğan çocuğunun adının Kasım koyulması.
- 20- Bağdad Valisi Hasan Paşa'nın Tebriz'e dönmesi için kaime gönderildiği, Van Muhafızı Abdullah Paşa'ya yazılan emre hatt-ı hümayûn keşidesi isteği ve padişahın sadrazamın sağlık durumu hakkında sualleri.
- 21- Padişahın sadrazamın sağlık durumunu sual etmesi, Mısır hazinesiyile ilgili defterlerin sadrazama gönderildiği.
- 22- Hava soğuk olduğundan divân toplantısının iptal edilmesi, sadrazamın sağlık durumu ve camide dua eden Şeyh Süleyman Efendi'ye inam verilmesi.
- 23- Şehzâde Bâyezid'in mesane rahatsızlığı, sağlık durumu ve sadrazamın eşinin kardeşi Emine Sultan'a gitmesi.
- 24- Hastalanan Kapıcılar Kethüdası Mehmed Ağa'ya Mirahur-ı Sâni Mehmed Ağa'nın, mirahurluğa da kapıcıbaşılardan Süleyman Paşazâde Yusuf Bey'in vekâlet etmesi.

- 25- Padişahın kızının elindeki çıbanı ve sadrazamın ahvalini sual etmesi, Eyübde yalıda olan padişahın saraya hangi gün gideceği.
- 26- Padişahın sağlık durumu hakkında bilgi verip, söylentiden uzak durulmasını istemesi ve kızının yanına gönderilmemesine dair sadrazama emri.
- 27- Padişahın sağlık durumu ve kızıyla ilgili bilgi vermesi.
- 28- Padişahın sağlık durumu ve hekimbaşı, Hayatizâde ve Yasef'in tedavi şekline dair.
- 29- Şehzade Süleyman'ın hastalığı, hekimbaşı ve Hayatizâdeler'in şehzadenin durumuna teşhis koyamamaları.
- 30- Padişahın kızı ve sadrazamın hatırını sorması, havanın soğuk olmasından dolayı divânın toplanmaması, sadrazamdan çay istemesi.
- 31- Caizenin vaktinin geldiği, âleme dair havadislerin arz edilmesi isteği, bostancıların alayının geçişi, hanım sultanın hanesine gitmek istemediği, Ümmügülsüm Sultan'ın hastalığı, zahire ve hazine ahvaline mukayyet olunması ve sadrazamla görüşme talebi.
- 32- Padişahın kızının hastalığı ve hekimbaşıya gösterilmesi.
- 33- Padişahın ayağının iyileşmeye başladığı ve eğlenmek için Karaağaç Bahçesi'ne gideceği.
- 34- Padişahın kızının nezle olması ve kızına selam gönderip, durumu hakkında sadrazamdan cevap istenmesi.
- 35- Padişahın boğazındaki illet hakkında sadrazama bilgi vermesi.
- 36- Padişahın kızının sağlık durumunu sual etmesi ve sır kâtibinde saklanan belgelerden lüzumsuz olanların yakılması emri.
- 37- Yeniçeri ocağına verilecek fermanın ve hediyelerin sadrazam tarafından tayin edilen bir şahıs tarafından verilmesi gerektiğinden bu işle haseki ağanın görevlendirilmesi ve padişahın sadrazama boğazındaki hastalığını sual etmesi.
- 38- Mahlul olan iki zeametın kime tevcih edileceği hususu ve padişahın ağanın hastalığını sual etmesi.

- 39- Hanım sultanların padişahın yanına gitmesi ve Emine Sultan'ın validesinin sağlık durumu.
- 40- Padişahın rahatsızlığı ve tedavi şekli ile padişahın istediği elbiselerin diktirilip gönderildiği.
- 41- Padişahın sadrazam ve kızının hatırını sorup kendi sağlık durumu hakkında bilgi vermesi, serginin tamamlanıp tamamlanmadığının sual etmesi.
- 42- Padişahın kendi sağlık durumu hakkında sadrazama bilgi vermesi ve Tersane'deki gözlere çarşı kayığı doldurulmaması emri.
- 43- Padişahın sadrazama sağlık durumu hakkında bilgi verip akşam yola çıkacağını bildirmesi.
- 44- Padişahın kızının hastalığı ve tedavisiyle ilgili görüşleri.
- 45- Kış için verilen kömür ve odunun lüzumu kalmadığından kesilmesi, hanım sultanın sağlık durumu ve tedavi şekliyle, sadrazamın yalıya gidip gitmeyeceğinin sual edilmesi.
- 46- Padişahın kızının sağlık durumunu sadrazama sual etmesi ve Hümaşah Kadın'ı isterlerse akşamdan gönderebileceği.
- 47- Padişahın boğazındaki rahatsızlık, tedavi durumu ve kızı isterse yalıda kalabileceği.
- 48- Padişahın kızının hastalığını ve belirtilerini sadrazamdan sual edip, kendisinin de kızının durumundan dolayı üzüntüsünü belirtmesi.
- 49- Padişahın kızının sağlık durumunu sadrazamdan sual etmesi.
- 50- Padişahın hasta olduktan sonra, 17 gündür ateşinin düşmemesi ve tedavi süreci ile ilgili görüşleri.
- 51- Padişahın hastalığı ve tedavi sürecini sadrazama bildirmesi.
- 52- Saraydakilerin sağlık durumu ve doğum vesilesiyle şeyhülislam hatt-ı hümayûn göndermek gerekip gerekmediğinin sual edilmesi.
- 53- Padişahın hastalığı, kendisine verilen ilaçlar ve hekimlerle ilgili görüşleri.

- 54- Padişahın rahatsızlanması, tedavi süreci ve Nevşehirli hakkındaki düşünceleri.
- 55- Sadrazamın, hasta olan padişaha sarayda yürüyüş yapması ve üstad hekimlerin bu hastalık için 'sirkencübîn ve kınakına' kullanılmasının faydalı olacağını ifade ettikleri yönündeki tavsiyeleri.
- 56- Okmeydanı'ndaki şenlik için alınan tertibat, sadrazamın sultanın boğazındaki rahatsızlığı sorması üzerine, padişahın rahatsızlığının geçmediği ve kan alınırsa iyileşebileceği yönündeki ifadesi.
- 57- Sadrazamın İstanbul'da hastalık olmasına rağmen hanımının İstanbul'a gitmek isteğinden şikâyet etmesi üzerine padişahın sadrazama hak vermesi ve elçinin Sultan Mustafa zamanında olduğu gibi geçtiği.
- 58- Padişahın kızı ve sadrazamın eşi olan sultanın kızamık hastalığının tedavisiyle ilgili III. Ahmed ve Nevşehirli'nin düşünceleri.
- 59- Beşiktaş'ta ve Mevlevihâne yakınlarında hastalık olduğundan vezirin oradan gitmesi emri ve Avusturyalılar'ın nerede kayığa binecekleri, nerden geçeceklerinin sual edilmesi.
- 60- Mısır'dan cülûs-ı hümayûn imdadiyesi talebi, padişahın sağlık durumu.
- 61- Sadrazamın eşi olan sultanın sağlık durumu, Mısır'dan gelen atlar arasında ıslah edilmiş olup olmadığının sual edilmesi ve çeşitli meyvelerden istenilmesi.
- 62- Padişahın sağlık durumu ve kan alınması.
- 63- Padişahın sağlık durumu ve birkaç gün içinde Beşiktaş'a hareket edeceği.
- 64- Padişahın sağlık durumu, hastalık süreci, tedavisi, divân toplantısı ve ulufe dağıtılması.
- 65- Padişahın kızının sağlık durumu ve alınacak tedbirler hususu.
- 66- Salgın sırasında padişahın bulunduğu Beşiktaş Sarayı'na taş atılmasından dolayı yer değiştirilmesi hususu.

- 67- Padişahın sağlık durumu, tedavisi ve kütüphanenin vakfiyesinin hazırlanması.
- 68- Göç-i hümayûn ve salgın hastalık hususu.
- 69- Sultanın sadrazama kızının durumunu sual etmesi ve diğer kızı Ümmügülsüm'ün sağlık durumu hakkında bilgi vermesi.
- 70- Nezle olan sadrazamın sağlık durumuna dair padişahın soruları.
- 71- Hastalığının iyileşmeye başladığı, kızına selam gönderdiği, kızının durumu ve Niş'ten haber gelip gelmediğinin bildirilmesi.
- 72- Padişahın sadrazamı özlediği ve soğuktan hastalanan sadrazama soğuktan korunması için kendi kürklerinden birini göndermesi.
- 73- Padişahın sağlık ve sadrazam ile arasındaki muhabbeti hakkında duası.
- 74- Saray görevlilerinin görev yerleri dışında dolaşmamaları ile görevli olsun, esnaf olsun Darüssade Ağası ve Başkapu Gulamı çağırmadıkça Harem'e, Silahdar Ağa ve Kapu Ağası ve Hazine kethüdası çağırmadığı müddetçe Enderun'a girmemeleri hususu.
- 75- Saraydaki görevlilerin ihtiyaç hasıl olmadığı müddetçe her yere girmemeleri hususu.
- 76- Saraydaki görevlilerin ihtiyaç hasıl olmadığı müddetçe her yere girmemeleri hususu.
- 77- Saraydaki görevlilerin ve saray ihtiyacı için dışarıdan gelen esnaf taifesinin ihtiyaç hasıl olmadığı müddetçe her yere girmemeleri ve kontrol edilmeleri hususu.
- 78- Padişahın sadrazam ve kızının hatırını sorması, Edirne'den gelecek Mustafa Paşa'nın gelip gelmediği sorması ve mirü'l-haccın tayin edilmesi emri.

III. AHMED VE SAĞLIK

III. Ahmed, 1703'te askerî bir ayaklanmanın neticesi olarak 30 yaşında tahta çıktı ve 1730'da askerî bir darbeye tahttan indirilene kadar da 27 yıl padişahlık yaptı. Bu süre zarfında zaman zaman hastalandı ve hastalıklarını, hastalıklarının sürecini, tedavi şekillerini ve hekimlerin düşüncelerini sadrazama yazdığı hatt-ı hümayûnlar da dile getirdi. Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa da III. Ahmed'e yazdığı telhislerinde padişaha tavsiyelerde bulunup, dualar etti. Çok az padişahın hatlarında sağlıkla ilgili bazı bilgilere rastlanır. Mesela, Sultan İbrahim¹ hatt-ı hümayûnlarında çektiği ağrılardan ve psikolojik durumundan bahseder. Ancak Sultan İbrahim de bu açıdan torunu III. Ahmed'le kıyaslanamaz. Çünkü III. Ahmed hem kendi hastalıklarından hem çevresindekilerin hastalıklarından, tedavi usûllerinden ve hekimlerin görüşlerinden bahseder.

Hatt-ı hümayûnlar da, diğer kaynakların neredeyse hiçbirinde bahsedilmeyen², bir taraftan padişahın içinde bulunduğu çaresizlikleri,

-
- 1 Çağatay Uluçay, "Sultan İbrahim Deli mi, Hasta mıydı?", *Tarih Dünyası*, I/6-9; II/10-17, 20-21, (İstanbul 1950-1951).
 - 2 Dönemin resmî tarihçisi Râşid Mehmed Efendi, III. Ahmed'in hastalıklarına dair çok az bilgi verir. Mesela, padişah 1707 yılında Karaağaç'a geçtikten sonra hastalanmış ve Topkapı Sarayı'na dönmek zorunda kalmıştı (*Târih-i Râşid ve Zeyli*, II, 770). Yine 1720 Mart'ında Karaağaç'ta iken çiçek hastalığına yakalandı. Padişah uygulanacak tedavi için Darüssade Ağası Süleyman Ağa'nın saraydaki odasında sadrazam, Çorlulu Ali Paşa, Şeyhülislam Ebezâde Abdullah Efendi, Hekimbaşı Mehmed Efendi, Tabib Süleyman Efendi, Tabib Ömer Efendi, eski Hekimbaşı Münecimbaşı Mehmed Efendi ile alanında önde gelen Müslüman ve gayrimüslim hekimler toplantı yaptılar. Yapılan tedaviyle padişah kısa sürede iyileşti (*Târih-i Râşid ve Zeyli*, II, 793-794).

diğer taraftan da tedavi arayışlarını bütün açıklığıyla görebilmek mümkündür. Bu hatt-ı hümayûnlar dönemin tıp bilgisine dair de önemli bilgiler ihtiva eder. Buna mukabil hatt-ı hümayûnlar-
dan hareketle III. Ahmed'in bütün saltanatı boyunca hastalıklarla boğuştuğunu söylemek de doğru değildir. Zira 27 yıllık saltanatı dikkate alındığında hastalığına dair hatt-ı hümayûnların sayısı normal karşılanmalıdır. Ayrıca hatt-ı hümayûnlardan anlaşıldığına göre hastalıkların dereceleri de farklı farklıydı. Zaman zaman nezle, grip olmuş, ateşlenmiş, boğaz veya baş ağrısı çekmiş veya daha şiddetli bir şekilde yürüyemeyecek ve günlerce yataklara düşecek kadar da hasta olmuştur.

Padişahın Hastalıkları

Hatt-ı hümayûnlarından anlaşıldığına göre III. Ahmed en fazla ateşli hastalıklardan muzdarip olmuş, zaman zaman boğazı şişmiş veya bütün vücudunu saran ateşten günlerce kıvranmıştır³. III. Ahmed'in boğazındaki ağrılar daha çok mevsimsel değişikliklerden kaynaklanmakta ve padişah, bazen bunları tedavi etmek üzere hekimbaşyı saraya getirmek yerine ona şifahen müracaat etmeyi uygun görmekteydi. Çünkü hasta olduğuna dair söylenti yayılmasından endişe etmekteydi.

III. Ahmed zaman zaman soğuk algınlığına yakalanıyordu. Hatt-ı hümayûnlarında bu hastalığına dair önemli bilgiler verir. Mesela, bir hattında soğuk algınlığı sebebiyle vücudunda kırgınlık hissettiğini ve seyre çıkamayacağını şöyle ifade eder: "Sen ki vezîrim, bugün yalıya gidemedim mizâcım alçak soğuk geçmiş. Düünden bugüne gelince hâlâ bî-huzûrum, bu gece terleyim ve şerbet nûş ideyim rahat idersem yarın giderim. Seyri seyrân cânım ister ve lâkin vücûdum illetlü varsam bile zevk idüp eğlenemem. İtimâd itmezsen Başkadın cümle ahvâlimi biliyor, keyfiyetimi ondan suâl ile i'timâd idersin..."⁴.

3 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (=BOA), Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21735; nr. 21902; nr. 22039.

4 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 12955; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", *Yeni Tarih Dünyası*, III, İstanbul 1954, s. 833-837.

III. Ahmed'in en çok etkilendiği hastalıkların başında "humma" denilen ve padişahı günlerce yataklara düşüren ateşli hastalıkların geldiği görülmektedir⁵. Hummayı genellikle ateş ve titreme için kullanılmaktadır. Bunların bir kısmı muhtemelen grip veya diğer solunum yolu enfeksiyonları olabilir. On yedi gün gibi uzun süren ateşler ise farklı bir enfeksiyon hastalığına bağlı olabilir. Sultan, bu hastalıkların bir kısmına yaz aylarında yakalanmıştır. Yemek yiyememiş, bazen de canı sadece ekşi şeyleri çekmiştir. Grip, bizim bulunduğumuz Kuzey Yarımküre bölgesinde genellikle Kasım sonu Nisan ortalarına kadarki döneme görülür. Belgelerin çoğunda tarih olmadığı ve ateşe eşlik eden diğer belirtiler (öksürük, baş ağrısı, eklem ağrısı, döküntü, ishal vd.) belli olmadığından vesikalardan bir ön tanı imkânı oldukça zordur.

Humma ile ilgili hatt-ı hümayûnlardan şunları örnek olarak verebiliriz:

"Salı günü ahşama karîb biraz harâret ve üşümek vâki' oldu. Çeharşenbih ve Pencşenbih dahi vâki' olup havanın galeyânından olduğu müşâhede oldu. Bugün biraz vâki' olup güneşin harâretinden başıma veca' gelür deyu taşra çıkmadım. Şimdi biraz sudâ' ve bedenimde bir mikdâr harâret var. Beşiktaş'a hareket isâbet olduğuna

5 Münecimbaşı Mustafa Zeki Efendi'nin kaleme aldığı bir risalede de 11 Cemâziyelevvel 1132'de (21 Mart 1720) III. Ahmed'in humma hastalığına tutulduğu fakat sonradan iyileştiği kaydedilmiştir (Orhan F. Köprülü, "İlm-i Nücûma Âid Bir Risalenin Tarihi Kaynak Olarak Ehemmiyeti", *Tarih Dergisi*, sayı: 2, (İstanbul 1950), s. 323. Bazı hatt-ı hümayûnlardan "humma"nın mevsimsel hava değişikliklerinden kaynaklandığı ve yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Mesela, III. Ahmed, bir hatt-ı hümayûnunda şunları belirtir: "*Mizâcın şikesteliği sovuksa mıdır yohsa havanın berkarar olmadığından hummâ yollu illet midir? Vâfir kimselerde zâhir olup dört-beş güne dek def oluyor. Nicesin yazup bildiresin, duâ-yı hayrım böylecedir. İnşâallahute'âlâ tez def olur*" (BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21558); Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", *Yeni Tarih Dünyası*, III, İstanbul 1954, s. 833-837. Burada anlatılan "humma"nın grip olduğu söylenebilir. Zaten başka bir hatt-ı hümayûnunda bu durum açıkça ifade edilmiştir: "*Benim vezirim, bugün sâ'at ikide iken hummâ gelüp dörde değin ditredüp dörtde harârete komuşdur. İki sâ'at üşümesi mütemâdi oldu. Başım ağrır, lâkin pek şedid değildir. Şimdi bâd-zehr nûş eyledim. Tevâtür olmak münâsib değildir. Sultân gelmek isterse göndermeyesin. Hünkârımıza azıcık hummâ-yı nevâzil gelmiş bir şey yok deyu söylersin*" (BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21634).

iştibâh yokdur, bir iki güne dek hareket iderim. Yarın görüşsem lisânen söyleşilür. Kızıma anmayasız, öyle keder çekecek şey değildir. Ağa kulum dahi şimdi tezkire ile bildirdiler”⁶.

“Biraz hiffet müşâhede oldu, lâkin illet-i ma’hûd ahşama bir buçuk sâ’at kalarak vâki’ olup sabâha dek sabâhdan sâ’at üçe dek harâreti ve baş ağrısı mütemâdi olur. İki gündür şiddet üzere idi. İlâcdan bugün olur mu olmaz mı, Mevlâ-yı müte’âl bilür sabâh yine bildirilür. Sultâna selâm iderim”⁷.

“Hâlâ mizâcım tashîh olmadı. Bu gece yine harâret, ağız kuruluğu ki vâf olunmaz. Gece de sabâh da soğuk su, ekşi şerbet içmedikçe rahat mümkün değildir. Hekîmbaşı Yasef kandil yakdılar onlardan suâl idersiz. Sağ ayağımın diz kapağına ahşamdan beri bir veca’ ârız oldu. Güçle hareket ideyorum. Yarın Beşiktaş’a giderim. Kızıma selâm iderim. Safradan bakiyye vardır deyu hekimler cevâb vermişler ağaç kavunu ekşisi isti’mâl olacak oldu”⁸.

“Bu şeb ve sabâh uyudum, şimdilik eyüceyim telhîsin geldikde henüz hâbdan bî-dâr olmuş idim. Hummânın harâreti şedîdce olduğından biraz eseri dahi var. İkinci vakti bir mikdâr der gelmiş idi ondan biraz hiffet buldum. Her ne tarafa biniş idersin asla mâni yokdur hemen gidüp ikindiye dek eğlenesiz. Vücûdum hâlâ pek za’af üzere değildir. Bugün Hâs Oda’ya belki çıkarım. Hummâ gelmese asla öyle bir illetim yokdur. Eğer yarın humma gelürse bir vechile Cum’a namâzına hareket mümkün olmaz. Hakk te’âlâ Cum’a salâtı hürmetine hummâyı def’ eyleye, âmin bi-hürmeti Seyyidi’l-mürselîn!”⁹.

“Benim vezîrim, bugün gâh üşüyüp gâh kızdım. Sen geçerken baskı getürtdüm hâlâ safradan gayrı nesne yokdur deyu cevâb, neticesi hemen bu şeb hıyarşenbe (hıyarşembe) isti’mâl olunmak evlâdır

6 BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/58.

7 BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/61.

8 BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/39.

9 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21343.

deyu cevâb virdi. Hekîmbaşı yarın gice yensün deyu cevâb virmiş imdi bunda acele evlâdır. Bir sâ'at evvel safrayı def' eylesün. Hakk celle ve alâ şifâ-i tâm ihsân eyleye, âmîn!.."10.

"Benim vezîrim, ben hasta olalı bugün on yedi gündür ben-den harâret ayrıldığın bilmem. Sabâhlarda biraz ayrılır. Ol-vakt hekîmbaşı gelür harâret ayrılmış der ve gider dünkü gün vakt-i zuhrda bir harâret vâki' oldu ki el-ân eseri bâkidir. Ta'âmdan kesildim, gönlüm bir şey almaz. Mukaddem ilâc lâzım idi, te'hîr ile işte bu vakitlere dek kaldı. Haziran'da Temmuz'da ilâc olmaz didiler. Ben de hâli üzerine kodum. İktizâsı oldukda ilâc olunur deyu şimdi cevâb iderler. Hemen Hakk te'âlâ lütf [ü] keremi ile şifâ-yı âciller ihsân eyleye, âmîn!"11.

"Li'llâhi'l-hamd eyüceyim, bedenimde ve başımda ağrı ve harâret biraz var. Gece uyudum ve bâd-zehr nûş eyledim. Perhiz kemâlde; gönlüm kat'â tatlı istemez, ekşi ister meyveden ve sâirden bir şey ekl etmem. Cüz'î piliç ve ebegömece ekleyledim. Hummâ-yı yevmiyye olduğuna şübhe yok. Bugün bakalım gelür mü gelmez mi bu gece hıyarşenbe filizi isti'mâl olunacaktır. Ümmizdir ki bir iki ameleden sonra def' ola"12.

III. Ahmed, İstanbul'daki gezilerinden sonra bazen hastalanmaktaydı. Mesela bir hattında Tersane'den geldikten sonra nasıl hastalandığını şöyle anlatır: "Bugün biraz iyiceyim, harâret ve baş ağrısı bi'l-külliyeye def' olmadı. Bugün dizim dünden ziyade ağrır. Her ahvâlimi yazdır deyu ağaya iki def'a tenbîh eyledim. Tersane'den gelelden beri kâh uyhu kâh yatarım. Bilmem Rabbim ne zaman ifâkat ihsân eder. Hâs Oda'ya çıkmam (...) gayret etsem havf ederim. Dizim ziyâde ağrır. Yasef fâsîd münâsibdir demiş, sana da söylemiştir. Dizim sarayda biri ağrırdı, şimdi bu hastalık sebebi ile müştedd oldu. Hâsılı hekîmbaşının tahrîri ile ahvâlîm ma'lûm

10 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21897.

11 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21916.

12 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21842.

olmaz ahşamdan sonra bostancıbaşının odasına gelin, keyfiyeti müşâhede eyleyesiz”¹³.

Padişahın diz ve ayak ağrıları birçok hükümdarda gördüğümüz gibi gut veya başka bir eklem rahatsızlığıyla alakalı olabilir. Ancak ayak ağrısı ön planda değildir ve bu konuda aşırı bir şikâyeti yoktur. Bu yüzden belirgin bir rahatsızlığa işaret etmiyor.

Tedavi Yöntemleri

III. Ahmed’in hastalıklar karşısında özellikle hekimlerin¹⁴ tedavilerini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim bir hatt-ı hümayûnunda, “Bugün sabâh beyaz tuz ve yahtu ile karışılıp istimâl olundu. Ahşama karib nevbetden mukaddem bir gayrı toz dahi istimâl olunacaktır. Zikr olunanlar istimâl olunacak ma’cûnun hilâfı mıdır ma’lûmunuz oldukda bildirsin. Hekîmbaşıya ilaç itdiririm. Yasef ma’iyet üzere ider, efendi ilacda te’hîr eyledi. Hummâ değildir deyu mukaddem didiler, şimdi hummâ-yı yevmiyyedir dirler. Evvelde hummâ olduğun zann-ı galibim var idi. Verdiğin ma’cûnu ne vakitde istimâl ideyim? Günde kaç def’a yensün bildirsin. **Hekimden gayrıdan çâre yok** hemen Cenâb-ı Hakk sıhhat-i kâmile ihsân eyleye, âmin yâ Mu’in!”¹⁵ diyerek bunu açıkça ifade eder.

Padişahın hekimlerin verdiği perhizlere uymaya da dikkat ettiği görülmektedir. Mesela, bir hatt-ı hümayûnunda bununla ilgili şöyle yazar: “Sipâriş olunduğu üzere perhîze ez-dil [ü] cân takayyüd-i tâm iderim. Fasdın gâyet muktezî olduğu ba’de’l-fasd müşâhede olunmuşdur”¹⁶. Başka bir hattında da şu bilgileri verir: “Benim vezîrim, hekîmbaşı efendinin ma’cûnunu yedim. Ol biri dahi

13 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 15844; Faiz Demiroğlu, “Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları”, *Yeni Tarih Dünyası*, III, İstanbul 1954, s. 833-837.

14 Osmanlı hekim teşkilatı ve hekimbaşılar için bk. Erhan Afyoncu, “Osmanlı Hekimbaşıları ve Hassa Hekimleri”, *Osmanlılarda Sağlık*, I, İstanbul, 2006, 85-97; Aynı yazar, *Sabte Mesih, Osmanlı Belgelerin Dönmeliğin kurucusu Sabatay Sevi ve Yahudiler*, İstanbul 2013, s. 22-32.

15 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21966.

16 BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/23. Perhiz için ayrıca bk. BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21842; nr. 21921.

yenir. Nabz iyi. Lâkin ağzımın ziyâde acılığı var. Sabâhdan beri dahi şimdi çorba yesem gerek binîşe gidek hiç mânî' değil ben râhat idim. Sabâh ile soğuk su içmedim soğucak ağaç kavunu ekşisi içildi. Hekîmbaşı havadan söyler burada bir illet gösterdi eğer hastalık tez def' olmazsa soğuk içmişler demeye sened olsun sultâna selâm iderim efendiye selâm iderim"¹⁷.

III. Ahmed'in nasıl bir perhiz takip etmek zorunda kaldığına dair ise Sadrazam İbrahim Paşa'nın şu telhisinde ayrıntılı bilgi verilir: "Mübârek vücûd-ı hümayûn-ı mülûkânelerinde fûtûr inşâallahu te'âlâ bi'l-küllîye def' u ref' olmuştur. Şevketlü, kudretlü efendimin mübârek mizâc-ı hümayûn-ı şâhâneleri eğerçi demevîdir, lâkin safra dahi karışıkıdır. Bu fazîlda tatlılardan ve safraya istihâlesi olan kiras ve süd ve yoğurd makûlelerinden perhiz buyurulmağa muhtâcdır. Husûsan mâddesi hamir olan tatlı ve yağlı şeylerden ictinâb lâzımdır. Hemen dergâh-ı re'fet-penâh-ı kibriyâdan recâ ve niyâz olunur ki; âmme-i âlemin sebeb-i emn ü râhatı olan mübârek vücûd-ı hümayûn-ı meymenet-makrûnların dâimâ âfîyet üzere idüp bir gûne ârıza göstermeye, âmîn!..."¹⁸.

III. Ahmed'in hastalıklarının tedavisi hususunda zamanın hekimlerinin farklı yollara müracaat ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim III. Ahmed'e sunulan bir arzda padişaha başka bir hekimin verdiği panzehirin zararlı olduğu ve hekimbaşının başka bir panzehir önerdiği şöyle anlatılır: "...Faziletlü hekimbaşı efendi dâ'ilerinin İstanbul pâyesi işâreti manzûr-ı hümayûn olmak üzere rikâb-ı hümayûnlarına gönderilmişdir. Bundan akdem bâd-zehr içün İstanbul'a kâğıd göndermişdim. Bir mikdâr göndermişler lâkin hekimbaşı efendi fenâdır deyu beğenmeyüp taşlıca bir kebîr ve gayet bî-nazîr bâd-zehr gelmişidi. Anı gayet pesendidedir, nazîri yokdur medh etmeleriyle gönderilmişdir..."¹⁹.

17 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21919.

18 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21842. III. Ahmed'e perhiz hususunda dikkat etmesi yönünde İbrahim Paşa'nın telhisleri için ayrıca bk. BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/23.

19 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 20797.

İbrahim Paşa, III. Ahmed ile hekimler arasında zaman zaman bilgi aktarılmasını da sağlıyordu. Mesela, bir telhisinde hekimlerin tavsiyelerini padişaha aktarır: “Eğerçi mübârek vücûd-ı hümayûn-ı mülûkânelerinde kuvvet yok, amma bütün gün bir mahalde ârâm ve karâr dahi müşkil. Hâs Oda’ya ve dahi ikbâl-i hümayûnunuz olan mahaller var ise ve rağbet-i hümayûn müşâhede olunursa çıkılsa gâyet münâsib olurdu. İsrail ve sâir hükemâ bu husûsu pek istihsân idiyorlar. İt’âb-ı vücûd eylemeyecek kadar hareket bâ’is-i sıhhat olduğu çok görülmüşdür deyu nakl idiyorlar. Mümkün olsa bize gelinse içerde ve taşrada eğlenmek kâbil idi. Bugün olmak şart değil ikbâl bulunduğu zamân olmağa muhtâcdır. İnşâallahu te’âlâ azîmet olundığı vech üzere yarın ihtikân olsun. Andan sonra lütuf ve ih-sân buyurup savâbla kınakınaya karâr virirsiniz. Gayrı şehirde ne kadar hâzik geçinür hekîm var ise mecmû’u, “sirkencübîn ve kınakına virilmelüdür” ancak kınakına sirkencübinden ziyâde vücûd-ı hümayûna nâfi’dir deyu ittifâk eylediler. İnşâallahu te’âlâ içdüğü-nüz gün hummâ bir dahi gelmez. Bir Frenk karısında bir kutu ter u tâze Frenk eriği bulunmağa gönderilmişdir. Hemen hazret-i Bârî şifâ-i âciller ih-sân eyleye, âmîn bi-hürmeti Seyyidi’l-mürselin!”.

III. Ahmed ise sadrazamın hareket etmesi yönündeki tavsiyesine şöyle cevap vermiştir: “Hâs Oda’ya çıkayım, kırk Hâs Odalı dizilür. Ayağımda çakşır kat’â rahat olmaz. Silahdârânları def’ idüp üç dört âdem alıkomağa muhtâc ve küçük odada oturmalıyım, bakalım ilâc olsun. Bugün vakt-i zuhr nevbet geldi. Bu nevbet hafifçe, yarınki şedîdcedir. İlâcda şedîd olan nevbetde olacaktır, korkarım ilâcın harâreti var ise iki harâret tâb ü tûvânımı keser. Ağaya söyledim hekimlere söyleyecektir. Böyle kalursa bir yere hareket olmaz, ba’de’l-ilâc görelim”²⁰.

İbrahim Paşa, padişahın hastalığına dair hekimbaşı ve İstanbul’daki namlı hekimlerden bilgiler almayı ihmal etmiyor ve bunları III. Ahmed’e rapor ediyordu. Mesela, bir telhisinde şöyle

20 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21976.

yazıyordu: “Bugün seheri İstanbul’a gelüp hekimbaşı efendi dâ’i-leriyle Hayâtizâde gönderilmişidi. Varup hekimbaşı efendi nabz-ı hümayûna ve kârûreye bakdıktan sonra Hayâtizâde’yi kulunuza gönderüp, “el-hamdü li’llâhi te’âlâ bir şey yokdur. Kârûreden fehm olunduğuna göre gülâlarda(?) bir mikdâr safranın galeyânı vardır. Safrayı gülâlardan(?) ayırup bi’l-küllîye def‘ ve dimâğa su’ûd iden buhârını cezb için gâyet hafifçe bir ihtikân pek münâsib olur” deyu haber göndermiş. Şimdi hekimbaşı efendi ve Hayâtizâde’nin bü-yüğü ve küçüğü ve Yasef cümlesi bir yere gelüp bu safranın def’i-ne müteallik iktizâ iden tedbîr ve mu’âleceyi müzâkere ve cümlesi ittifâk ile ihtikânı münâsib görüp istihsân iderlerse gâyetü’l-gâye hafif olmak üzere tertib ve gayrı dahi münâsib olan mu’âleceyi tasmim eylemek üzere tenbîh olunmuşdur. Benim şevketlü, inâyet-lü efendim, cümlesinin re’y ü ittifâklarıyla olan mu’âleceyi istimâl-den istinkâf buyurmayup bu ârıza-i cüz’iyyeyi bir sâ’at evvel def’e himmet-i mülûkânelerin recâ iderim. Hakk te’âlâ tedbirlerin der-ân vücûd-ı hümayûna te’sîr itdirmekle mâye-i sıhhat ve âfiyet ve bâ’is-i kuvvet-i tabi’at eyleye, âmin! Emr u fermân şevketlü, kerâmetlü, inâyetlü kudretlü, velî-ni’metim efendim pâdişâhım hazretlerinin-dir”. III. Ahmed de hangi ilaçları kullanacağını ve bu hususta hekimlerin ne söylediklerini beklediğine dair şunları yazmıştır: “Bir ma’cûn ile on direm kudret helvası istimâl olunmak üzeredir, kangısı istimâlde eshel ise anı yarın ekl itmek üzereyim. Mukaddem kendine söyledik rızâ virmedi münâsib olmayan ilâc nice olur”²¹.

İbrahim Paşa’nın III. Ahmed’in hastalıklarını yakından takip ettiğine dair bir telhisindeki şu ifadeleri de önemlidir: “...Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-ni’metim, sebep-i refâhiyetim efendim pâdişâhım hazretleri, hâlâ mübârek vücûd-ı hümayûnunuz nicedir? İnşâallahu te’âlâ bu gece hâb râhat buyurduğunuzu işâret-i pür-beşâretleri temennâ olunur. Hayr-ı hâfızın olan cenâb-ı Kâdir-i lâ-yezâl, Habîb-i mükerremi hürmetine bu avârızı karîben bi’l-küllîye mündefi’ idüp görmemiş gibi olalar

21 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21646.

âmîn! Şevketlü efendim, mübârek vücûd-ı hümayûnunuzun in-hirâfından Hudâ'ya ma'lûm akıl dâiresinden berî oldum diyecek rütbelerde mağmum olup dünyâ gözümde dâne-i hardal kadar de-ğildir. Akl u fikrim hep taraf-ı hümayûnunuzdadır. Lâkin halka ser-rişte virmemek için bir mikdâr Beşiktaş'a doğru giderim. Zîrâ bir tarafa hareket olunmasa halk mana virirler..."²². Bu telhisten de anlaşıldığı üzere padişahın hastalığı zaman zaman halktan gizlenmiş, böylece dedikoduların önü alınmaya çalışılmıştır.

"Tabî'atım gâyet fenâ, bir cüz'i şeyden yüreğim güm güm öter. Ben de âcizim amma ne ideyim böyle halk olmuşum" diye yazan²³ III. Ahmed bazen de bacak ve bel ağrısından muzdarib oluyordu. Mesela, bir hatt-ı hümayûnda şöyle yazıyordu: "Benim vezîrim dâmâdım, ayağımda olan veca' lillâhi'l-hamd dünkü gibi olmuyor, tahlil oluyor. Bugün değneksiz âbdeste gitdim. Ümmîzdir ki yarına dek bi'l-cümle def' olur. Eğlenmek için piyâde ile Karaağaç Bağçe-si'ne gitmek murâd olundu, öyleden sonracı gitmek üzereyim ma'lûmun ola. Kızım du'âlar ider. Ziyâde sıhhat ve âfiyet üzeredir"²⁴. Bel ağrısı için de şunları yazar: "Benim vezîrim, dünden beri biraz bel ağrısı vâki' olup hekîmbaşîya ifâde oldukda hıyarşenbe isti'mâl olunup sabâh hammama girüp sıcak su dökilüp muhâfaza için taş-ra hareket itmedim. Öyle pek değildir yürümem de biraz zahmet virir. Lâkin inşâallahu tebâreke ve te'âlâ yarına dek bi'l-küllîye def' olur ümmîzindeyim. Kızımın didelerin bûs eylerim"²⁵.

III. Ahmed zaman zaman boğazından da rahatsız olmuştur. Bir hatt-ı hümayûnunda boğaz ağrısı ve hekîmbaşînın tedavi yöntemlerine dair şu bilgileri verir: "Benim vezîrim, boğazımda olan illet yine evvelki gibidir, dünden beri biraz hiffet vardır. Tedriçle gider deyu hekîmbaşî haber virir. Eylûl'ün dördüncü günü hafifçe müs-hil virüp, altıncı Salı günü fasd etmek üzere karâr virmişdir..."²⁶.

22 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21343.

23 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21898.

24 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21705.

25 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21505; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", *Yeni Tarih Dünyası*, III, İstanbul 1954, s. 833-837.

26 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21735.

Başka bir hatt-ı hümayûnundan ise padişahın boğazından rahatsız olduğu fakat durumunun hekimbaşıya şifâhen bildirildiği anlaşılmaktadır. Zaman zaman padişahın hekimbaşıya bizzat muayine olmak yerine görevliler vasıtasıyla şikâyetlerini bildirmesinin sebebi ise hatt-ı hümayûndaki ifadesiyle “tevâtür olmamak içün”dür. Yani halkın dedikodusuna mani olmak içindir²⁷.

Padişah soğuk algınlığına yakalandığı zamanlar ise özellikle terletilmeye çalışılıyordu. Yine soğuk algınlığına yakalandığı bir gün, sadrazama “yalıya gelmek üzere kararlaştırdıklarını ancak soğuk algınlığı yüzünden mizacının bozulduğu, inşallah akşam terleyerek hastalıktan kurtulmayı umduğunu fakat geçmezse perhize başlayacağını” haber vermiştir. Sadrazam da havaların değişmesi yüzünden hastalığın normal olduğunu, istirahat etmesi halinde tez zamanda sağlığına kavuşacağını umduğunu belirtmiştir²⁸.

III. Ahmed’e en fazla uygulanan tedavi yöntemi kan aldırmaktır. Fasda (hacamat) ateşli hastalık dahil sık sık başvurulduğu görülmüyor. Sultan III. Ahmed’de fâsd yaptırmaya eğilimliydi. Zaman zaman kan aldırdığı için sultan rahatlıyordu. Mesela, bir hatt-ı hümayûnunda, “...fâsd olalı hıffet müşâhede oldu... zannederim harâretim ve baş ağrım yokdur...” diye yazar²⁹. 1720 Eylül’ünün sonlarına doğru yapılması planlanan şenliğin hazırlıklarının tamamlanmaya yaklaştığı günlerde III. Ahmed’in boğazı şiddetli şekilde ağrımaya başladı. Muhtemelen bademcikleri şişmişti. Öyle ki padişah yutkunmakta dahi zorluk çekiyordu. Hekimbaşı, özellikle gargara yapılmasını tavsiye etmiş ve fakat gargara padişahın ağrılarını dindirmemiştir. Bunun üzerine III. Ahmed, hekimbaşının şimdilik gerek yok demesine rağmen kan aldırmanın kendisine iyi geleceğini düşünmekteydi. III. Ahmed, Sadrazam İbrahim Paşa’ya sağlık durumu ve uygulanacak tedaviler hakkında şu önemli bil-

27 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21902.

28 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21969.

29 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21397; Faiz Demiroğlu, “Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları”, s. 833-837.

gileri verdi: “Boğazım illeti dünden beri epeyce şişleri tahlile yüz tutdu. Lâkin ol ki boğazın sağ tarafında olan kati nevâzil tahlil olmayup hâli üzere durup yutkundukça dokunur. Fasd olmadan gayrı şey ile mütehallil olur diyemem. Ba‘de’l-fasd mu‘âlece olunup inşâallahu te‘âlâ def‘ olur. Fasdı, efendi te’hîr ideyor böyle illetde fasdın te’hîri câiz midir, suâl olunursa ma‘lûm olur gargardan sâirden fâide müşâhede olmadı. Gayrı fasd bir gün evvel olsa Allah vire fâide olaydı”³⁰.

Sultanın Ailesi ve Sağlık

Birçok çocuğunu küçük yaşlarda kaybeden III. Ahmed, çocuklarıyla yakından ilgilenen bir hükümdardı. Özellikle şehzade ve sultanlar hasta olduklarında çok üzüldüğü, çocuklarının annelerinin bazılarının hasta evlatlarıyla yeterince ilgilenmemelerinin padişahın üzüntüsünü daha da artırdığı görülmektedir. Mesela, bir hatt-ı hümayûnunda Fatma Sultan’ın hekimlerin verdiği ilaçları içmemesi yüzünden İbrahim Paşa’nın III. Ahmed’e şikâyetçi olduğu telhisin üzerine padişah da şu hatt-ı hümayûnu kaleme almıştır: “Âlem kızamık çıkarır hekim ilâcı itmezler, sıcak tutup dolarlar ve ba‘zı şerbet içerler def‘ olur. Sultânın hâline komayup kadına söyleyesin mümkün mertebe soğuktan muhâfaza ve sıcak tutsunlar. Şimdi musâhib gönderdim, lisânen dahi sipâriş eyledim. Bolayki ya arpa cullacı veyâhûd çorba yedire idiniz. Hazret-i Allah-ı azîmü’ş-şân tûl-i ömrî ihşân itmiş ola, âmin! Harâretin iyülmesine ba‘zı ilac göresiz, vâlide mühim itmez ahşam gördün zerre kadar takayyûd itmiyor”³¹.

Şehzade Süleyman’ın ateşlenmesi ve baş ağrısı çekmesi üzerine şu hatt-ı hümayûnu kaleme almıştır: “Sen ki vezirim, hekim-başı ve Hayâtizâdeleri³² getürdüm. Oğlum Süleyman’a bakdurdım.

30 BOA, Ali Emiri-III. Ahmed, nr. 22039.

31 BOA, Hattı Hümayûn, nr. 1447/41.

32 Birçok hekimbaşı çıkarmış hekim ailesi. Bk. Ali Haydar Bayat, “Tıp Tarihimizde Hekimbaşı Hayatizâdeler”, *Tıp Tarihi Araştırmaları*, sy. 6, İstanbul 1996, s. 109-120; Süheyl Ünver, “Tıp Tarihimizde Hekim Hayatî-Zâdeler”, *Dirim*, XLVII/2 (1972), s. 90-91; Erhan Afyoncu, “Osmanlı Hekimbaşları ve Hassa Hekimleri”, s. 93.

Dünden beri baş ağrısı ve harâret ayrılmadı. Bu makûlelere fâsd olageldiği vardır. Hekimbaşıya söyledim olsa da olur deyu kat'î cevâb virmez dahi bakalım der. Zâdeler ise hekimbaşıya bakarlar. Hâlâ marazı nedir cevâb viremiyorlar. Şimdilik hummâ gösterir, demin galeyânı ve harâret-i dâhili urûkda gösteriyor. Acaba çiçek mi ola deyu tereddüd üzere lâkin hummâ olduğu şimdilik katî zâhirdir. Hâsılı Hayâtizâdeleri getirdüp ve söyledüp ve ittîfâk eyleyüp fâsdın iktizâsı var ise eylemek üzere üçüne dahi tenbih eyleyüp arz [u] i'lâm eylesin. Başka başka söyledesin, sonra üçünü bir yere götürsin fâsd pek muktezî ise almak üzere tenbih ve sarây-ı hümayûna hekimleri gönderesin"³³. Çiçek deriyi etkilediği için bilinen bir hastalıktır. Ancak döküntülerin olmadığı ilk 3-4 günlük dönemde ateş, baş ve vücut ağrısı olur. Döküntü başlayınca humma ve çiçek arasında tereddüt zordur. Bu yüzden şehzadeye tam teşhis konulamamış olabilir.

Şehzade Bâyezid'in mesane rahatsızlığı III. Ahmed'i endişelendirmiştir. Hekimbaşının muayenesinden sonra oğlunun hastalığına dair padişah sunları yazmıştır: "...Oğlum Bâyezid bugün hastalanup mesânesinde illet zuhûr eylemiş. Hekimbaşı bakdı, idrârda kıllet olup geçende ağzında harâret vâki' olmuş idi. Bu hastalığı dahi ol illetdir deyu cevâb ider. Hakk te'âlâ etvâl-i ömrüyle mu'ammerinden eyleyüp sıhhat-i kâmile müyesser eyleye, âmin!"³⁴. Büyük ihtimalle şehzade ateşli hastalık sonucu yeterince yiyip içememiş, bu yüzden de idrar azalması bu duruma bağlı olabilir. Böbrek iltihabına mesane hastalığı eşlik etse sık sık idrara çıkma ve idrar yaparken ağrı olur. Bunlarla ilgili belirti yok. Mesanede rahatsızlığı varsa daha sonraki günlerde problemler devam eder. Ancak rahatsızlığın seyri hakkında fazla bilgiye sahip değiliz.

III. Ahmed'in sağlık durumunu yakından takip ettiğini bildiğimiz bir diğer kişi de Sadrazam İbrahim Paşa'nın eşi Fatma Sultan'dı³⁵.

33 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21666.

34 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21610.

35 Fatma Sultan hakkında bk. Şaduman Tuncer, "Padişah Kızlarının Küçük Yaşlarda Yaptıkları Şekli Evlilikler: III. Ahmed'in Kızı Fatma Sultan Örneği", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sayı 43 (Bahar 2020), s. 67-10. Bu makalede Fatma Sultan'ın

Padişahın Fatma Sultan'ı takip ettiğine dair, diğer şehzade ve sultanlara nazaran daha fazla hatt-ı hümayûna sahip olmamızın sebebi de kızının vaktinin önemli bir kısmını kendi yanında geçirmesi ve bu yüzden padişahın da sadrazama eşi hakkında bilgi vermek istemesi veya sadrazamın yanında olduğu zaman ondan bilgi almak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu özel durum sayesinde III. Ahmed'in çocuklarıyla münasebetine dair oldukça teferruatlı malumata sahibiz.

Fatma Sultan, kendisine ait bir sarayı olmasına rağmen zaman zaman vakit geçirmek için III. Ahmed'in yazlık saraylarında veya Topkapı Sarayı'nda kalmayı tercih ediyordu. III. Ahmed bir hatt-ı hümayûnunda bu hususa dair şunları kaydeder: "Sultân kızıma, "gâhbe-gâh hânenize varın" deyu söylerim. "Buradan hazz iderim" deyu cevâb iderler"³⁶. Bu yüzden padişah da damadına kızının durumu hakkında bilgi veriyordu³⁷.

III. Ahmed'in İbrahim Paşa'ya Fatma Sultan'ın sağlık durumuna dair bilgi vermesinin bir diğer sebebi de sadrazamın zaman zaman seferler dolayısıyla İstanbul'dan uzak olmasıydı. Mesela, İbrahim Paşa, sadrazam olduktan sonra katıldığı ilk sefer olan Osmanlı-Avusturya harbinde padişaha gönderdiği mektuplarda eşinin durumunu da sormaktaydı. III. Ahmed, bir hatt-ı hümayûnunda bu hususta şu bilgileri verir: "Benim vezîrim dâmâd-ı muhteremim, sultân-ı âlişân ve vâlide-i muhteremleri ve karındaş-ı mükerremeleleri rûz u leyâl du'ânızda ve intizârınızda olup ziyâde sıhhat ü âfiyet üzerlerdir. Sultân kızım her bâr telhîs geldikçe sulhun temessükâtı geldi mi deyu tecessüs üzerelerdir, kalbleri cenâbınıza ne rütbede olduğu bu suâllerinden ma'lûm-ı izzet olur. Hakk te'âlâ an-karîb selâmet ile kavuşdura, âmîn yâ Mu'in! Sultân kızımın ahvâlinde iltifât-ı şâhânelerin bî-dirîğ buyurup her bâr lütuf ile mu'amele-i

hastalıkları karşısında III. Ahmed'in çabaları ve endişelerine dair kaleme aldığı hatt-ı hümayûnlara da bazı örnekler verilmiştir.

36 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21682.

37 Buna dair örnekler için bk. BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21915; nr. 21723; nr. 21416; nr. 21516; nr. 21705; nr. 15; nr. 21415; nr. 21448; nr. 21711; nr. 21627; nr. 21733.

hümâyûnların mebzûl buyurasız deyu yazmışsın, â benim cânım sipârişe ne hâcet gitdiğiniz günden berü leyl ü nehâr hâtırların tatyib eyleyüp hâtır-mânde olacak bir harf söylenmedi. Alimallah böylecedir ve ziyâde güzellikleri vardır...”³⁸.

Fatma Sultan, III. Ahmed'den ayrı olduğu zamanlarda ise bu kez padişah, kızının durumu hakkında İbrahim Paşa'dan bilgi alıyordu. Mesela şu hatt-ı hümâyûnlarda Fatma Sultan'ın sağlık durumu hakkında bilgi talep eder: “Benim vezîrim, dünkü gün kızım biraz zükâm idi. Nicedir benden selâm idüp hâl [ü] hâtırların suâl idüp cevâbını irsâl idesiz”³⁹.

“Benim vezîrim, sultân kızım nicedir? Ya sefer etmişler aslı nedir? Yine ağrıldı mı hareket eyledi? Ümmügülsüm kızım dahi sıhhat bulmadı. Hâlâ boğazında olan illet deşilmeyüp deşilmek üzeredir deyu hekimler cevâb ider. Hakk te‘âlâ cümlesini hıfz eyleyüp tûl ömür ile mu‘ammer eyleye, âmîn! Kızım nicedir? Yazup bildiresin”⁴⁰.

“Vezîrim, sultân-ı âlişân ne âlemedir? Boğazlarında olan illet külliyyet ile def‘ oldu mu?...”⁴¹.

“Benim vezîrim, telhisin geldi. Kızımın keyfiyetini yazmışsın, ma‘lûmum oldu. Beni pek isterler mi? Allah seversen doğru yazup bildiresin. Ahşamdan sonra varayım, hekîmbaşı ve Yasef ne cevâb iderler? Nabızları nicedir? Alâmetleri iyi midir? Bir hoş yazup bildiresin. Allah-ı azîmü’ş-şânın emri ile kederden sâlim olmadım. Hakk te‘âlâ encâmını hayr idüp tûl-ı ömrüyle mu‘ammer eyleye, âmîn bi-câhi Seyyidi’l-mürselîn! Sen dahi Allah’a tevekkül-de olasın, Mevla kerîmdir. Hümaşah Kadın’ı isterlerse ahşamdan

38 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21471. İbrahim Paşa'nın savaşta olması sebebiyle III. Ahmed'in sadrazama Fatma Sultan hakkında bilgi verdiği diğer hatt-ı hümâyûnlar için bk. BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21683; nr. 21687; nr. 21922; nr. 21755; nr. 21445; nr. 21978; nr. 22045.

39 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21725.

40 BOA, A.AMD, Dosya Kısım, nr. 3/58.

41 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21333; Faiz Demiroğlu, “Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları”, s. 833-837.

göndereyim. Kendi dahi gitmeği ister, mahfice kızıma söyleyesin ve cevâbı yazup gönderesin. Söze bâ'is olmamak için ağa bağçesine çıktım sonradan aklım başımda yoktur gezdiğim yeri bilmem. Ta-sadduk taksîm eyleyesiz ve ba'zı münzevî olan âdemlere gönderesiz du'âsın alasız"⁴².

"Benim vezîrim, cânım pâresi kızım nicelerdir? Cânım bunda ise aklım andadır. Gelelden beri bir lahzâ hâlî değildir ki hâtırım-dan çıkasız. Benden selâm eyleyüp hâtır-ı şerîflerine suâl idüp sıh-hat haberleriyle bu pederlerini mesrûr u şâd eyleyesiz. Vâlideleri du'âlar iderler güzellikleri vardır, ifâde eyleyesin"⁴³.

"Benim vezîrim, kızımın bir yerden bir yere hareket eylemesi ne içündür? Bundan ağnaniş budur ki; kızamık bütün taşra dökme-yüp içlerinde kalmış yâhûd içlerinde kızamık ıztırâbı var, hekîmler bilmek gereklerdir. Böyle hastalıklarda hareket ne içündür bilürler. Cümleniz bir olup bir kaç kaşık gıda her ne olursa olsun bir münâ-sibce şey isti'mâl itdirmeye sa'y eyleyesiz. Emir kadın çok böyle hastalık görmüşdür, belki bir ilâc-bilürler. Getirdüp gösteresin ayva pişirdüp göndermek üzereyim, hareketleri ıztırâblarından olduğuna iştibâh yoktur. Hekîmlerden suâl ve cevâbı gelmek"⁴⁴.

"Benim vezîrim, sabâhın hayr ola nicesin? Kızım Pazarirtesi günü sâim olmuşlar gecesi biraz mizâcını bozmuş deyu vâlideleri kadından haber aldım. Muhâlîf şey mi istimâl etmişlerdir, hâlâ ni-celerdir didelerin bûs idüp keyfiyetlerini suâl idüp bildirsin..."⁴⁵.

"Benim vezîrim, kızımın rû-yi tâzelerinde dünden ziyâdece kı-zıllık dökmüş gayrı kemâlin buldu. İnşallah def' olur, görmemiş gibi olurlar. Allah'a emânet eyledim, Rabbim tûl ömrüyle mu'am-mer eyleye, âmin! Hekîmbaşî ve sâir hekîmler ittifâk idüp fasd etmeği câiz görürler ise vaktini geçirmeyüp fasd itdiresiz. Hâlâ

42 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21901.

43 BOA, Ali Emiri-III. Ahmed, nr. 21904.

44 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21492.

45 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21359.

nicelerdir varup bakup arz eyleyesin bu şeb va'llâhi'l-azîm kati cüz'i uyhu uyudum akl [u] fikrim cümle kızımıdadır. Bahri Kadın'ı getürdesiz deyu yazdım. Kadına cevâblarında bir şey yazmamışlar. Getürdesiz kızımın yanında bulunup eğlendirsın"⁴⁶.

“Benim vezîrim, kızımın keyfiyetini yazmışsın mu'ammer olasız. Giceden beri uyhu gözüme girmeyüp dürlü dürlü vesveseler ile vücûdum za'îf olup bî-şu'ûr oturuyorum. Elimden du'âdan gayrı bir şey gelmez. Hakk celle ve alâ fazl u keremi ile sıhhat-i kâmile ihsân eyleye, âmin! Kızım yatdığı yerde yemîn ü yesâra atulur mu? Sükût mü yatarlar yohsa hareket üzere mi yatuyorlar? Ve su isterler mi istemezler mi? Harâretleri çok mudur az mıdır? Sıhhati üzere bildiresin ve beni suâl iderler mi? Eğer pek suâl idüp isterlerse bildiresin varırım. Lâkin benim dahi vücûdum kederinden alimallâh za'îf olmuştur, divân tamâmından sonra dahi şimdi çorba yedim"⁴⁷.

Sadrâzam İbrahim Paşa da III. Ahmed'e Fatma Sultan ve diğer aile fertlerinin sağlık durumlarına dair bilgi vermeyi ihmal etmiyordu. Mesela bir telhisinde “Li'llâhi'l-hamd ve'l-minne sa'âdetlü, mürüvvetlü sultân efendim âfiyet üzere olup mübârek ayağınızı bûs iderler. Yalıda olanlar avn-i Hakk ile sıhhat üzerelerdir. Küçük âfiyetdedir. Hâlâ yalıda olur...” diyerek yalıda olan hâne halkının sağlık durumlarını padişaha rapor etmiştir⁴⁸.

Padişah, harem halkının sağlık durumlarına dair de Sadrâzam İbrahim Paşa'yı bilgilendiriyordu. Mesela, bir hatt-ı hümayûnunda kadınlarından birinin hastalığına dair şunları yazar: “...bugün ikindiden evvelce biraz hummâ geldi, hâlâ harâreti vardır. Yasef bakdı, 'elem çekilmez def' olur Allah kerimdir' deyu cevâb ider. Âsitâne'ye harekete tamâm on üç gün vardır. Kadın hazretleri bu za'af üzere kalursa harekete bir vechile kâdir değildir. Hakk te'âlâ kendi fazlı keremi ile kuvvet ihsân eyleye, âmin!”⁴⁹.

46 BOA, Ali Emiri-III. Ahmed, nr. 21899.

47 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21903.

48 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21350.

49 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21470.

III. Ahmed, eşlerinin rahatsızlıklarını ve tedavilerini de yakından takip ediyordu. Kızlarından Emine Sultan'ın annesinin hastalığına dair Sadrazam İbrahim Paşa'ya gönderdiği hatt-ı hümayûnda şunları söyler: "... Emine Sultân'ın vâlidesi boğaz illetinden ziyâde hasta, dört def'a fâsd itdiler, henüz teskin olmadı. Hekîmbaşı dünkü gün bakdı hâlâ Yasef bakıyorlar. Mahûf mudur değil midir hekimbaşı efendiye tezkire yazılup cevâbı geldikde kâğıdı göndere-siz. Hakk te'âlâ şifâ-yı âciller ihsân eyleye, âmîn bi-hürmeti Seyyi-di'l-mürselin!..."⁵⁰.

III. Ahmed'in sağlık durumunu yakından takip ettiği isimlerden biri de Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'ydı. Mesela bir hatt-ı hümayûnunda şu tavsiyelerde bulunur: "Benim vezîrim, ayağın ağrımış elem çekdim hekim ilacı olmaz eğer pertik⁵¹ var ise cerrâh bakmalıdır. İhmâl câiz değil ve acaba göstersen. Bugün varmak üzere idim, varsam sana zahmet olmaz mı? Mâbeyn Odası'ndan gayrı odaya hareket mümkün olmayup zahmet olursa bugünlük te'hîr ideyim. Bir gün evvel sıhhatin du'âsına kıyâm olunmuşdur. Hakk te'âlâ an-karib sıhhat ihsân eyleye, âmîn!"⁵². Başka bir hattında da İbrahim Paşa'nın sıhhatini şu ifadelerle sorar: "Benim vezîrim, bu gece nicesin? İletin hiffet buldı mı? Şeb tâ-seher fikrin ile âlûde olup râhatım kalmadı. Sahih olmak üzere keyfiyetini yazup şimdi bildirsin. Teselli olacak cevâblar şifâ-yı sadr hâsıl eylemez, vâkı'nı beyân buyurasız. Hazret-i Rabbü'l-âlemîn şifâ-yı tâm ihsân eyleyüp kem günlerin ne göstere ve ne işitdire. Sultân kızımın nergis-çeşm-lerinden takbil iderim. Paşaya takayyüd idüp ilâca mukayyed olasın"⁵³. Havaaların soğuması sebebiyle hastalanan İbrahim Paşa'nın bundan sonra üşütmemesi için sadrazama bir kürk ihsan etmiştir⁵⁴.

50 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21795.

51 Pürtük, küçük kabarcık.

52 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21368. İbrahim Paşa'nın ayak ağrıları ile ilgili III. Ahmed'in diğer hatt-ı hümayûnları için bk. Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21330; nr. 21415; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 833-837.

53 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21490.

54 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21696. Sadrazamın boğaz ağrılarını sual ettiği başka bir hatt-ı hümayûnu için bk. Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21761.

Veba Salgınları

O dönemin en korkulan hastalığı vebaydı. 18. yüzyılın başlarında İstanbul'da etkili olan veba salgınlarına dair bu sırada Osmanlı başkenti ve Tekirdağ'da ikamet eden Kelemen Mikes, birçok mektubunda ayrıntılı bilgiler verir. Mesela, 24 Haziran 1722 tarihli mektubunda Tekirdağ yakınlarındaki Büyükalı'den şöyle yazar: "Sevgili ablam, bu sefer pek gülemeyeceğiz. Mektubumu nereden yazdığımı görünce bu işte bir şey var diyeceksiniz. Bu işte şu var ki, veba yüzünden şehri bırakarak üç fersah uzaklıkta olan buraya geldik. İki gün oluyor ki, burada kötü bir köyün yanında kurduğumuz çadırlarda oturmaktayız.... Şehirde veba aldı yürüdü. Gün oluyor 150 insan gömüyorlar...Güzel bir yerde konakladığımız muhakkak, fakat çirkin illet bütün neşemizi kaçırdı, gülsek de tadı yok. Hakikaten berbat bir illet bu; sabahleyin insanın bir şeyi yokken akşama doğru hastalanıyor, üçüncü günü mezara götürüyorlar...". Yazarın söylediği gibi vebaya yakalanan çoğu insan ilk enfeksiyondan iki ila yedi gün sonra ölmüştür.

Mikes'in yukarıda zikrettiğimiz mektubun devamında yazdıklarından aynı günlerde İstanbul'da veba salgınının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Mikes, İstanbul'daki salgın ile ilgili şunları yazar: "Sizi de çok merak ediyorum, çünkü sizin tarafta da vebanın fazla olduğunu biliyor, ama bir kere başa gelmiş, ne yapıp yapıp atlatmalı...".

Mikes, 12 Ağustos 1722 tarihli mektubunda da veba salgının insan psikolojisi üzerindeki etkisine dair şu önemli değerlendirmelerde bulunur: "Ne ıstıraplı günler geçirdiğimizi tahmin edersiniz. İnsan hangi saatte bu illete tutulacağını bilmez, onun için korku o nispette fazla, akşam sapaşağlam yatar, sabahleyin hastalandığını görür. Benim sıhhatim çok şükür yerinde, ama bu veba başka bir şeye benzemez, zihnim o kadar perişan ki, hep hasta olduğumu sanıyorum, bu hal meraka dokunuyor, insanı yeis ve endişe içinde bırakıyor. Sağlık durumunda hiçbir başkalık duymadığım halde, kaç kere yatarken sabahı bulamayacağım diye merak aldı, bu kötü

düşünceler tabi zihindeki kuruntudan ileri geliyor. Sade ben böyleyim sanmayın, çünkü hepsi de benim gibi". Mikes, mektubun devamında baş ağrısının aslında vebanın habercisi olduğunu acı bir şekilde tecrübe ettiklerini de yazar.

11 Ekim 1722 tarihli mektubunda ise vebanın Tekirdağ'da azaldığını yazar ve salgından kurtulmanın verdiği ruhsal rahatlamayı bugün dahi hissetmemizi sağlayan satırlar kaleme alır⁵⁵.

III. Ahmed, İstanbul'daki salgın hastalıklardan da ailesini korumak için gayret ediyordu. Özellikle veba salgınlarının şehri kasıp kavurduğu günlerde ailesinin تنها yerlerde bulunmalarını istiyordu. Yine İstanbul'da salgının her tarafa yayıldığı günlerde Sadrazam İbrahim Paşa, eşi Fatma Sultan'ın kendisini nasıl zora soktuğunu III. Ahmed'e şöyle bildirmişti: "Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, velî-nî'metim, sebab-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım. Li'llâhi'l-hamd sa'âdetlü sultân efendim âfiyet üzere-dir. Hazret-i Bârî te'âlâ hatâsız idüp sâye-i hümayûnunuzda cümlei hoş-hâl eyleye, âmin! Hastalık bi-emri'llâhi te'âlâ her yerde var (...) def' olduğu yok, içerü ve taşradan her gün hastalanup ol sâ'at taşra ihrâc olunurlar. Eyyûb tarafında dahi var. Amma olduğumuz yalu kurbünde yokdur dirler. Sa'âdetlü sultân efendim ahvâl bilmez, kızlarda hâsıl hastalıktan sakınmak ne dimekdür deyu İstanbul'a tahrik iderler. Benim cânıma minnet. Amma sultân efendim bilmez. Benim İstanbul'a gitdüğümü istemezsiniz. Ya birkaç kızlar gelür, yâhûd ben giderim deyu sabahdan ibrâm-ı tâm idüp bir vec-hile iskât mümkün olmamağla beş altı kız getürdiler. Hemen Hakk te'âlâya emânet olalar, âmin yâ Mu'in!".

III. Ahmed de İbrahim Paşa'ya cevaben "Bu husûsda sakınmak lâzımdır. Sözünü sakınma; Eyyûb'de olsun, iktizâ iderse yine Beşiktaş'daki yalıya göçersin. Bayram da karıbdır, Hakk te'âlâ hastalığı def' eyleye, âmin! Allah'a emânet olalar" diyerek cevap vererek, salgından kaçınmak gerektiğini belirtmiştir⁵⁶.

55 Kelemen Mikes, *Türkiye Mektupları*, ter. Sadrettin Karatay, Ankara 2014.

56 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 22040.

Hatt-ı hümayûn ve İbrahim Paşa'nın telhislerinden en azından saray erkânının veba salgınlarında, şehrin daha تنها yerlerine gittikleri, ancak zaman zaman canı sıkılan saraylıların bu tür karantinaları delmek için çocuksu tavırlar içine girdikleri anlaşılmaktadır.

III. Ahmed'in salgın yüzünden kendisinin ve harem halkının korunmak üzere تنها yerlere gitmeyi tercih ettiğine dair başka uygulamalar da vardır. Mesela, 1726 yazı İstanbul'da şiddetli bir veba salgını daha başgösterdi ve salgın yüzünden binlerce insan hayatını kaybetti⁵⁷. Salgının şiddetini artırdığı günlerde III. Ahmed de haremiyle birlikte Beşiktaş Sarayı'na taşındı fakat burada da rahat edemedi. Çünkü akşam olduğunda sarayın camları birileri tarafından taşlanmaya, bu yüzden de başta küçük şehzade ve sultanlar olmak üzere harem halkı korkmaya başladı. Yapılan bütün araştırmalara rağmen taşı atan veya atanlar tespit edilemedi. Bunun üzerine sarayın güvenliğini sağlamak üzere etrafa bostancılardan başka topçular yerleştirilirken sarayın yakınındaki evler de boşaltıldı. Ayrıca gizli bir soruşturma başlatıldı. Bununla ilgili olarak III. Ahmed, Sadrazam İbrahim Paşa'ya şöyle bir hatt-ı hümayûn kaleme aldı: “Benim vezîrim, çukadârlardan ve sâirlerden beş on âdem tebdil idüp sarây-ı hümayûn dâiresinde olan mahallâta ve bayırlar üzerinde olan evlere gezdirüp avratlardan ve uşaklardan ve racüllerden gözleri kesdikleri âdemlere; atılan taşın mezâmîni yollu sözler ile suâl iderek ve ba'zı tahvîf yollu sözler ile musâhabet olunarak belki bir söz alalar tariki hâtırıma geldi. Fâideden hâli değildir. Bugün gezsünler bakalım ne cevâb alurlar...”⁵⁸. Bütün bu tedbirler harem halkının bir türlü korkularına derman olunamadı. Korkunun artmasında bu taşlama işinin bazı üst düzey devlet ricalinin saraylarında da yaşanması etkili oldu. Alınan tedbirlere rağmen hâlâ sarayın camlarının taşlanmaya bir şekilde devam edilmesi ve bunun on günü geçmesi üzerine III. Ahmed ikinci bir hatt-ı hümayûn

57 Kelemen Mikes de 28 Temmuz 1726 tarihli mektubunda veba salgınının şiddetini anlatır (Kelemen Mikes, *Türkiye Mektupları*, s. 116). Salgının İstanbul'daki etkisine dair bk. *Tarih-i Râşid ve Zeyli*, III, 1505.

58 BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21404.

daha kaleme aldı ve şunları yazdı: “Benim vezirim, taşlar bir kâide atılır gayrı buradan hareket münâsibdir. Ne mahalle gidelim? Sizin yalıya varılır ise câriyelerin birazı sarây-ı hümayûna gönderilir. Karaağaç’a varılır ise gönderilmez, cümle giderler. Bu husûsda re’yinize muvâfakat iderim. Eğer Eyüb taraflarında hastalık var ise Karaağaç olmaz, ma’lûmun oldukda şimdi cevâbını gönderesiz”⁵⁹. Padişah’ın da zikrettiği üzere Eyüb’e gidilmesi pek de doğru olmazdı. Çünkü orada hâlâ veba can almaya devam ediyordu. Bunun üzerine 7 Ağustos 1726’da Karaağaç’a göçüldü⁶⁰.

III. Ahmed ile Sadrazam İbrahim Paşa arasındaki yazışmalar da veba salgınlarına dair önemli bilgiler mevcuttur. Mesela, III. Ahmed’in bir hatt-ı hümayûnunda, “Sen ki vezirim, Mehmed Bey nicedir? İnşâallahu te’âlâ gün be-gün def’ olmadadır. Hakk te’âlâ sıhhat-i kâmile ihsân eyleye, âmin! Beşiktaş’ta ve Mevlevihâne kurbünde hastalık olduğunu yazmış idim. Eğer vâki’ ise anda olmanız münâsib değil. Nakl olunmak evlâdır...”⁶¹. III. Ahmed’in bu hatt-ı hümayûnu da salgın zamanlarında تنها yerlerin tercih edildiğini göstermektedir

1726 yılındaki veba salgını hakkında Kelemen Mikes önemli bilgiler verir. Mesela, 28 Temmuz 1726 tarihli mektubunda şöyle yazar: “Son mektubumdan beri şehre inmiştik, çünkü havalar kötüleşmiş ve bezden evlerimiz delik deşik olmuştu. Fakat başka bir düşman dün bizi tekrar kıra sürdü. Bu düşmanın karşısında Dara’nın ordusu olsa, duramaz kaçardı. Ah ablacığım bu veba ne berbat hastalık! Bugün iyi olup yarın ölüvermek pek hoş gidecek şey değil. Bu derdi aramıza kim getirdi bilmem, keşke çıktığı yerde kalsaydı! Çünkü birtakım hastalıklar vardır ki, başka memleketlere ancak zamanla geçerler. Mesela, çiçek hastalığı böyledir”. Mikes,

59 BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/34.

60 Beşiktaş Sarayı’nın taşlanması, alınan tedbirler ve bu hadise yüzünden III. Ahmed’in Karaağaç’a göçmek zorunda kalmasının ayrıntıları için bk. *Târih-i Râşid ve Zeyli*, III, 1505-1506. Eyüb’ün salgın sebebiyle iyi bir tercih olmayacağına dair ayrıca bk. BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/49.

61 BOA, Hattı Hümayûn, nr. 1447/47.

17 Eylül 1726 tarihli başka bir mektubunda ise yine Tekirdağ'da etkili olan veba salgınının anlattıktan sonra, salgından kurtulmak için yöre halkının lahana turşusu tükettiklerini söyler.

Veba salgınlarında dinî çareler de aranıyordu. 1726 yılında salgının her geçen gün daha da yayılması üzerine önce İstanbul kadısına şöyle bir “Allah’ın iradesiyle taun hastalığı çok artıp sürekli hâle gelmesi yüzünden camilerde, daha önce olduğu gibi okunması hâlinde hastalığın azaldığı bilindiğinden Ahkaf Suresi’nin daha önce yapıldığı gibi aynı şekilde ve saatlerde okunması” için buyruldu gönderildi⁶². 15 Temmuz 1726’da ise bu kez İstanbul’daki cami imamlarına “Görev yaptıkları cami ve mescidlerde daha önceleri yapıldığı gibi Ahkaf Suresi okunması” için emir gönderildi⁶³. Salgın ile ilgili yine aynı tarihte Sultanahmet Camii imamına ise “İmamı olduğu camiide bundan sonra sabah namazından sonra duadan önce müezzinlerin minarede âdet olduğu gibi Ahkaf Suresi’ni okumaları” için emir verildi⁶⁴.

62 ‘İstanbul kadısı faziletlü Efendi Bi emri Hudâ-yı Hak tâ’ün hastalığı kesret üzre olup mütemâdi oldukda cevâmi’-i şerifede sûre-i Ahkâf-ı şerife kırâatine müdâvemet ile müddet-i kalilede mündefi’ olduğu mütehakkık olmağla mukaddemâ câmi’lerde ne vakitle [ve] ne vechile kırâat oluna gelmiş [ise] yine ol vechile kırâat eylemek üzre tenbihi lâzım gelenleri getirip gereği gibi tenbih ve te’kid eylesiz deyü buyruldu’ (Bk. *İstanbul Kadı Sicilleri, İstanbul Mahkemesi 24 Numaralı Sicil (H. 1138-1151/ M.1726-1738)*, haz. Fuat Recep vd., ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2010, s. 40, hk. 6).

63 ‘Mefharü’l-eimme mahmiye-i İstanbul mahallâtından olan imâm efendiler ba’d e’s-selâm inhâ olunur ki hâlâ imâmları olduğunuz cevâmi’ ve mesâcidde eyyâm-ı vebâda ber vech-i mu’tâd tilâvet oluna gelen sûre-i Ahkâf ke’l-evvel tilâvet olunması için sâdır olan fermân-ı âliye imtisâlen işbu mürâsele tahrîr ve irsâl olundu. Lede’lvusûl kadimden tilâvet olunagelen evkâtla ke’l-evvel tilâvet olunup ihmâl ve müsâmahadan ihtirâz oluna ve’s-selâm. Hurrire fî 15 Zilka’de sene [1]138’ (Bk. *İstanbul Mahkemesi 24 Numaralı Sicil, XXI*, s. 40, hk. 7). Ayrıca bk. Tuğba Kara, *III. Ahmed Devrinde İstanbul’da Sosyal ve Kültürel Hayat*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2014, s. 83. Kara, kullandığı şeriye sicilinin tarihini yanlış kaydetmiştir. Sicildeki tarih 15 Za 1138/15 Temmuz 1726 iken Kara bunu sehven 15 Za 1138/28 Mart 1736 olarak çevirmiştir.

64 ‘Mefharü’l-eimmeti’l-kirâm ba’d e’s-selâm inhâ olunur ki İmâmı olduğunuz merhûm Sultan Ahmed Hân -tâbe serâhu- câmi’-i şerifi’nde ba’d e’edâi’s-salâti’s-subh kable’d-du’â müezzinleriniz es-salât vakti minârede mu’tâd-ı kadim üzre Ahkâf-ı şerif tilâvet olunmak için fermân-ı âli sâdır olmağın, imtisâlen mürâsele tahrîr ve irsâl olundu

Sultanın Ölümü

III. Ahmed, 1730'da tahttan indirildikten sonra 6 yıl daha yaşadı. Bu süre zarfında da hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmış olmalıdır. Ancak bu konuda bir bilgimiz yok. 22 Haziran 1736'da kısmi bir felç geçirdi ve felç yüzünden sağ tarafını hiç hareket ettiremez hale geldi. Ayrıca iki gün boyunca hiç konuşamadı. Hekimbaşı tarafından muayene edildi ve muayene sonrası herhangi bir ilaç tedavisi uygulanması uygun görülmedi. Fakat III. Ahmed, bu hastalığa ancak üç gün dayanabildi ve 23 Haziran 1736'da vefat etti. III. Ahmed'in ölümü üzerine, herhangi bir söylentiye mahal bırakmamak için padişahın cesedi başta şeyhülislam olmak üzere bazı önde gelen ulema tarafından muayene edildi. Muayene sonrası hastalıktan öldüğü yönünde kanaat oluştu ve Valide Turhan Sultan Türbesi'ne defnedilmesine karar verildi. Cenaze namazı 24 Haziran 1736'da kılındı ve daha önce kararlaştırıldığı üzere III. Ahmed, Valide Sultan Türbesi'ne defnedildi⁶⁵.

gerekdir ki mücebince kırâat olunup ihmâl ve müsâmahadan ihtirâz oluna ve's-selâm. Fi 15 Zilkâ'de sene [1]138' (Bk. *İstanbul Mahkemesi 24 Numaralı Sicil*, XXI, s. 40, hk. 8).

- 65 III. Ahmed'in son günleri, hastalanması, ölümü, cesedinin muayenesi ve defnedilmesiyle ilgili Gürcü İsmail Paşa'ya sunulan 24 Haziran 1736 tarihli rapor için bk. *Sadaret Kaymakamı Numanpaşazâde Ahmed Paşa'nın Yazışmalarını Hâvi Bir Mecmua (h.1149-1150/m.1736-1737) (Tahlil-Metin)*, haz. Elif Sabır, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2022, s. 143-144).

III. AHMED'İN HATT-I HÜMÂYÛNLARINDA SAĞLIK

Özet: Saray-ı Atik teberdarlarından Salih'in gözlerindeki rahatsızlıktan dolayı İstanbul Gümrüğü'nden 40 akçe ile müte-kaid olması.

Düşen mahlûlden ihsân-ı hümayûnum olmuştur.

Sah

Sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn mücebince bakiy-e-yi mahlûl-i mezbûrlardan kırk akçesi İstanbul Gümrüğü'nden ber-vech-i tekâ'üd tevcih olunmak buyuruldu.

26 C sene [1]135.

Şevketlü, kudretlü, mehâbetlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazret-lerinin Hakk celle ve alâ vücûd-ı hümayûnların hatâsız eyleyüp serîr-i saltanat-ı mülûkânelerinde ile'l-ebed dâim ve kâim eyleye, âmîn! Bu kulları Sarây-ı Atik-i ma'mûre teberdârânı kullarından olup otuz beş seneden mütecâviz emekdâr ve hâlâ illet-i nâzileden iki gözlerim alil ve harekete adem-i iktidârım zâhir olmağla merâhim-i aliyye-i şâhânelerinden mercûdur ki; ocakdan çıkacak etme-ğim mukâbilesinde yevmî kırk akçe ile tekâ'üd ve çerâğ buyurul-mak bâbında emr u fermân şevketlü, kudretlü, mehâbetlü pâdişâh-ı cem-câh hazretlerininidir.

Bende-i Salih [b.] İsmail

18. [bölü]k An-sipâh İbrahim [b.] Abdullah Edirne Yevmiyye 31 El-bâkî 6 Yevmiyye 31 <u>08</u> 23 <u>10</u> Hazine 13 <u>07</u> Yevmiyye 06	80. [bölü]k An-silahdâr Mahmud [b.] Fazlı Hamid 43 El-bâkî 15	Sipâh 174 [bölük] Ömer [b.] Ali Avlonya 10 Bâkî 25	Sipâh 18 [bölü]k Süleyman [b.] Abdullah Rodos 9 Bâkî 30 Yekûn-i yevmiyye 40
Sipâh 18 İbrahim [b.] Abdullah Edirne 6 Fî 31	Silahdâr 80 Mahmud [b.] Fazlı Hamid 15 fî 43	Sipâh 174 Ömer [b.] Ali Avlonya 10 Fî 25	Sipâh 18 Süleyman [b.] Abdullah Rodos 9 Fî 30
Yekûn Yevmiyye 40			

Vech-i meşrûh üzere mahlûl-ı mezbûrların kusûr kırk akçe yevmiyyeleri defterde bâkîdir. Fermân devletlü ve sa'âdetlü sultânım hazretlerininindir. Ber-mûceb-i defter-i hazîne.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 4044\1-2).

Özet: Padişahın hasta olduğu için yalıya gidemediğini bildirmesi ve Limni'deki mahbusların listesini istemesi.

Sen ki vezîrim, bugün yalıya gidemedim mizâcım alçak soğuk geçmiş. Dünden bugüne gelince hâlâ bî-huzûrum, bu gece terleyim ve şerbet nûş ideyim rahat idersem yarın giderim. Seyri seyrân cânım ister ve lâkin vücûdum illetlü varsam bile zevk idüp eğlenemem. İtimâd itmezsen Başkadın cümle ahvâlimi biliyor, keyfiyetimi ondan suâl ile i'timâd idersin. Limni Ceziresi'nde olanların defterini kâğıdlar arasında buldum. Hâlâ ne mikdâr mahbûs vardır isim ü resimleriyle mahallinden defterini ihrâc idüp gönderesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 12955; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 834).

Özet: Sabık hazine kethüdasının yolsuzluk yapması, Avrupa ahvâline dair bazı hususlar, çiçek hastalığına yakalanan sadrazamın oğlunun sağlık durumu

İnşâallahu te'âlâ bu pazartesi günü sa'âdet ile saraya teşrif edersiz. Cedid odalar görüldükde yevm-i cedid zevk-i cedid mazmûn üzere birkaç gün haz olunur havalar açıldığı gibi yine yalıya azimet sevdâsı hareket eder ol zamân yeni yalıya murâd olur ise nakl edersiz.

Hazine kethüdâsı hazineyi tamâm teslim aldı. Selefî gâyet sârik olup açıktan aldığı şeyleri elinden aldık. Sâire mücib-i ibret olmak için nefy olunur mu ne idelim, şer'an dahi cezâsı lâzım, ma'lûmun oldukda arz eylesin. Kızımın didesin bûs iderim, Vâlideleri dahi ikinizin hâtırın su'âl idüp selâm [ve] du'âlar iderler. Mehmed Bey'e selâm iderim. Oğlum Süleyman Bey'in didesin bûs ider selâm [ve] du'âlar iderler. Hakk'a emânet olalar. İnşâallahu Te'âlâ bu Pazar-ertesi günü sa'âdet ile saraya teşrif idersiz. Cedid odalar görüldükde "yevm-i cedid rızk-ı cedid" mazmûnu üzere birkaç gün hazz olunur havalar açıldığı gibi yine yalıya azimet

sevdâsı hareket ider. Ol zamân yeni yalîyu murâd olur ise nakl idersiz.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehabetlü, kudretlü, salâbetlü ve-
liyy-ni'metim sebeb-i devletim efendim pâdişâhım.

Bu gün yalıda Françe ilçisiyle görüşdüm. Öyle bir i'lâma sezâ havâdisim yokdur deyu cevâb ider. Moskov ve Nemçe ahvâllerine dâ'ir müzâkere açdım. Moskovlunun Nemçelü ile adâvetlerinde kat'â bir dürlü iştibâh kalmadı. Hâlâ Nalkıran'ın oğlu Beç'dedir. Zevcini alup Leh diyârına gelmedükçe tarafeynden taburları ile askerleri cenk idecekleri henüz ma'lûm değildir. Lâkin ikisinin dahi murâdları Leh diyârını kendüleri tarafına almak içindir. Leh'de olan ilçimizden kariben kâğıdlar gelmek me'mûlündeyim, geldikde her ne haber varsa sıhhati üzere ifâde iderim deyu cevâb ider. Sa'âdetlü, iffetlü sultân efendim bi-hamdi'llâhi Te'âlâ âfiyet üzere olup mübârek rikâb-ı hümayûn-ı mülûkâneneze yüzler süre[r]ler. İkimiz dahi sa'âdetlü, inâyetlü Vâlide-i mükerrerrememiz kadın efendimizin dâmen-i devletlerin bûs ideriz. Küçük Mehmed kulunuz dahi bi-hamdihi ve sübhânehû bir mikdâr âfiyet üzeredir bugün gündüz bir sâ'at kadar uyumuşlar. Hâlâ çiçekleri bir taraftan dolmaktadır. Hazret-i Bârî Te'âlâ azze ve şânuhû bâ'is-i nizâm-ı âlem olan vücûd-ı hümayûn-ı şâhânelerin kemâl-i âfiyet üzere serir-i saltanat-ı hüsvânilerinde sâbit ve dâ'im idüp sâye-i hümayûnunuzdan cümlemizi dûr eylemeye, âmin bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselîn.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 12959).

-4-

Özet: Bir süredir hasta olan padişahın sağlık ve tedavi durumu.

Benim vezîrim,

Bugün biraz eyüceyim, harâret ve baş ağrısı bi'l-küllîyye def' olmadı. Bugün dizim dünden ziyade ağrır. Her ahvâlimi yaz bildir deyu ağaya iki def'a tenbih eyledim. Tersane'den gelelden beri kâh uyhu kâh yatarım. Bilmem Rabbim ne zaman ifâkat ihsân ider. Hâs Oda'ya

çıkınam. Bâ(r)gire binemem. Gayret itsem havf iderim. Dizim ziyâde ağrır. Yasef fâsîd münâsibdir dimiş, sana da söylemiştir. Dizim saraydan beri ağrırdı, şimdi bu hastalık sebebi ile müştedd oldu. Hâsılı hekimbaşının Yasef'in takriri ile ahvâlim ma'lûm olmaz ahşamdan sonra bostancıbaşının odasına gelin, keyfiyeti müşâhede eylesiniz.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 15844; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 835).

-5-

Özet: Padişahın sadrazamın ayağındaki ağrılarını azaldığını haber aldığını ve Divân olmayacağını ifade etmesi ve Beşiktaş'a gideceğini bildirmesi.

Sen ki vezirim, ayağın veca'ı biraz eyüce olduğın ağa kulum nakl eyledi ve divâna çıkacağını söyledi. Bugün sarây-ı hümayûnda istirahat eyledim, yarın yevm-i ta'tildir divân olmaz. Sa' at beşde? varup ahşama dek eğlenürüm ma'lûmun oldukda bana müterakkib olmayasın kızımın didelerin bûs iderim.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21330; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 837).

-6-

Özet: Sadrazamın ayağındaki ağrıyla ilgili tavsiyeler ve sadrazamla yapılacak görüşmenin ertelenmesi.

Benim vezirim, ayağın ağrımış elem çekdim hekim ilacı olmaz eğer pertik var ise cerrâh bakmalıdır. İhmâl câiz değil cerrâha gösteresin. Bugün varmak üzere idim, varsam sana zahmet olmaz mı? Mâbeyn Odası'ndan gayrı odaya hareket mümkün olmayup zahmet olursa bugünlük te'hîr ideyim. Bir gün evvel sıhhatin du'âsına kıyâm olunmuşdur. Hakk te'âlâ an-karib sıhhat ihsân eyleye, âmîn!

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21368 Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 837).

Özet: Padişahın bel ağrısı ve tedavi şekliyle ilgili hakkında sadrazama bilgi vermesi.

Benim vezirim, dünden beri biraz bel ağrısı vâki' olup hekim-başıya ifâde oldukda hıyarşenbe isti'mâl olunup sabâh hammama girüp sıcak su dökilüp muhâfaza içün taşra hareket itmedim. Öyle pek değildir yürümemde biraz zahmet virir. Lâkin inşâallahu tebâreke ve te'âlâ yarına dek bi'l-küllîye def' olur ümmîzindeyim. Kızımın didelerin bûs eylerim.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21505; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 836).

Özet: Padişahın emriyle sadrazama ferace kürk ihsanı ve gönderilen panzehir hususu.

İnşâallahu te'âlâ nefesin hayırdır, meserret haber geldikte gönderilür. Bâd-zehrden hazz itdim.

Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım. hazretlerinin Hakk celle şânuhû vücûd-ı lâzımü'l-mevcûdların hatâlardan masûn ve me'mûn ve devâm-ı eyyâm-ı ömr u devletlerini efzûn idüp bedhâh olan düşmanların kahr u tedmîr eyleye, âmin! Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretleri, ihsân ve irsâl buyurulan mübârek hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnları vârid olup derûnunda mevâcib ihrâcında sa'âdetlü, devletlü sadr-ı a'zam kulunuza erkân ferâce kürk gönderilmek husûsu irade buyurulmuş, emr u fermân-ı hümayûn şevketlü, kudretlü, mehâbetlü efendimindir. Mu'tâd-ı kadim olan şeyler metrûk olmayup kemâ fi'l-evvel mer'î tutulmak münâsibdir. Hazret-i Bârî azze ve şânuhû ihsân idüp bir meserret haberi gelse de ikisi birden olsa dirdik lâkin inşâallahu te'âlâ Feyyâz-ı mutlak ol günleri ihsân buyursunlar da bir dahi

gönderilsün. Yazılacak hatt-ı hümayûn müsveddesi merfû'-ı rikâb-ı kâmyâb-ı hüsrevânileri kılınmıştır. Paşa kulunuzun akçesi olmadığı ma'lûm-ı mülûkâneleridir. Vasatü'l-hâl kulları ile gönderilmeğe muhtâcdır. Eğer bugün gönderilür ise kulun dahi kâğıdlar yazayım. Faziletlü hekîmbaşı efendi dâ'ilerinin İstanbul pâyesi işâreti man-zûr-ı hümayûn olmak üzere rikâb-ı hümayûnlarına gönderilmiştir. Bundan akdem bâd-zehr için İstanbul'a kâğıd göndermişidim. Bir mikdâr göndermişler lâkin hekîmbaşı efendi fenâdır deyu beğenmeyüp taşlıca bir kebir ve gayet bî-nazîr bâd-zehr gelmişti. Anı gayet pesendidedir, nazîri yokdur medh etmeleriyle gönderilmiştir. Bâkî emr u fermân-ı hümayûn şevketlü, kudretlü, mehâbetlü, velî-nî'metim efendim pâdişâhıdır.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 20797).

-9-

Özet: Padişahın sadrazama kızının hastalığının durumunu ve Emetullah Sultan'ın hanesinin ne zaman biteceği gibi bazı hususlardaki sualleri.

[Benim vezîrim], sultân-ı âlişân ne âlemedir? Boğazlarında olan illet külliyyet ile def' oldu mu? Emetullah Sultân'ın hânesi aybaşına değin tamam olur mu? Mîr-âhûr ağa zabtında olan hazînedeki îdiyye ve Cum'alıktan mâ'adâ ne mikdâr bisât vardır ve ne mikdârını içeri ikrâz ediyor defterini alıp arz eylesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21333; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 837).

-10-

Özet: Padişahın sağlık durumu ve sadrazamın Beşiktaş'a gitmesine izin verilmesi.

Bu şeb ve sabâh uyudum, şimdilik eyüceyim telhisin geldikte henüz bâbdan bi-dâr olmuş idim. Hummânın harâreti şedidce olduğundan

biraz eseri dahi var. İkinci vakti bir mikdâr der gelmiş idi ondan biraz hiffet buldum. Her ne tarafa biniş idersin asla mâni yoktur hemen gidüp ikindiye dek eğlenesiz.

Vücûdum hâlâ pek za'af üzere değildir. Bugün Hâs Oda'ya belki çıkarım. Hummâ gelmese asla öyle bir illetim yoktur. Eğer yarın hummâ gelirse bir vecbile Cum'a namâzına hareket mümkün olmaz. Hakk te'âlâ Cum'a salâtı hürmetine hummâyı def' eyleye, âmin bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin!

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, salâbetlü, velî-nî'metim, sebep-i devletim, bâ'is-i emniyetim efendim.

Hakk sübhânehû ve te'âlâ âlemin rûhu ve benî âdemin gözleri nuru olan mübârek vücûd-ı hümayûnların cemî'-i avârız ve eskâm-ı dehriyyeden masûn ve me'mûn ve devâm-ı eyyâm-ı ömr u devlet ve saltanatların rûz be-rûz efzûn ve sâye-i hümayûn-ı mülûkânelerin ibâdullâh üzerinden ve hâssaten bu abd-i ahkarları üzerinden bir ân dûr eylemeye, âmîn! Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-nî'metim, sebep-i refâhiyetim efendim pâdişâhım hazretleri, hâlâ mübârek vücûd-ı hümayûnunuz nicedir? İnşâallahu te'âlâ bu gece hâb râhat buyurduğunuzu işâret-i pür-beşâretleri temennâ olunur. Hayr-ı hâfızın olan cenâb-ı Kâdir-i lâ-yezâl, Habîb-i mükەرremi hürmetine bu avârızı karîben bi'l-küllîye mündefi' idüp görmemiş gibi olalar âmîn! Şevketlü efendim, mübârek vücûd-ı hümayûnunuzun inhirâfından Hudâ'ya ma'lûm akıl dâiresinden berî oldum diyecek rütbelerde mağmum olup dünyâ gözümde dâne-i hardal kadar değildir. Akl u fikrim hep taraf-ı hümayûnunuzdadır. Lâkin halka ser-rişte virmemek için bir mikdâr Beşiktaş'a doğru giderim. Zirâ bir tarafa hareket olunmasa halk mana virirler. Hazret-i Bârî te'âlâ bâ'is-i nizâm-ı âlem olan vücûd-ı hümayûnunuza karîben şifâ-i âciller ihsân idüp kalb-i mahzûnumuzu dil-şâd eyleye, âmîn bi-hürmeti Seyyidi'l-enbiyâ ve'l-mürselin!

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21343).

Özet: Gidilecek olan ziyafete tersane kethüdası ve çekdiri beyinin gelmesinin yeterli olacağı, saraydaki hastalığın ne durumunda olduğu.

Kapudan paşa gelmez, Tersâne kethüdâsı ve çekdiri beyi kâfidir.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, salâbetlü, velî-nî'metim, bâ'is-i hayâtım efendim pâdişâhım.

Li'llâhi'l-hamd ve'l-minne sa'âdetlü, mürüvvetlü sultân efendim âfiyet üzere olup mübârek ayağınızı bûs iderler. Yalıda olanlar avn-i Hakk ile sıhhat üzerelerdir. Küçük âfiyetdedir. Hâlâ yalıda olur. Sarâyda şimdilik hasta yokdur dirler, kulunuz da suâl itmem. Hakk te'âlâ def' eyleye, âmîn! Bugün sa'âdetlü sultân efendim mübârek rikâb-ı hümayûnunuza kâğıd yazup tebrik-i id edecekdir. Mîr-a-lem-i sâbık için halka ser-rişte olmamak için münâsib işler ve fermânlar olmaludur. Birkaç dane bulundu, inşâallahu te'âlâ ba'de'l-id dahi zam olunup irsâl olunur. Kapudan paşadan bir tezkire geldi. Lâkin yazuğu Büyükdere'ye veyâhûd âhar mahalle ziyâfete gidildikde olmuş. Şimdi sarây-ı hümayûnunuza gidersiz iktizâsı yokdur.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21350).

Özet: Padişahın kızının sağlık durumu hakkında sadrazamdan bilgi istemesi ve hazineden çıkacak olan 200 kesenin kapı arasındaki hazineye nakledilmesi emri.

Benim vezîrim, sabâhın hayr ola nicesin? Kızım Pazarirtesi günü sâim olmuşlar gecesı biraz mizâcını bozmuş deyu vâlideleri kadından haber aldım. Muhâlif şey mi istimâl etmişlerdir, hâlâ niceselerdir dîdelerin bûs idüp keyfiyetlerini suâl idüp bildiresin. Hazîneneden iki yüz kîse veznedârbaşya bugün teslim olunur, hammâllar hâzır itdirdüp taşra kapu arasında olan hazineye nakl itdirdesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21359).

Özet: Padişahın sağlık durumu ve kızıyla görüştüğüne dair sadrazama hattı.

Li'llâhi'l-hamd ve'l-minne.

Benim vezîrim, fâsd olalı hiffet müşâhede oldu. (...) zannederim harâretim ve baş ağrım yokdur ümmîz (...) değin def' olur elem çekecek şeyim yokdur. Kızım geldi görüşdüm hazz eyledim. Yarın sarâya (...).

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21397; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 837).

Özet: Sadrazamın hastalığının sual edilmesi.

Benim vezîrim, mizâcın yine nâ-hoş olduğu haberi mesmû'-ı hümayûnum oldukda mahzun oldum, hâlâ nicesin? Bu tarafa gelürsen bildiresin. Gelmezsen kızımı göndereyim. Boğazda olan illet zahmet virirse yarın kalyon inmesün, bir-iki gün te'hîr olunmada beis yokdur. Hayru'l-hâfîzîn olan Mevlâ'ya emânet eyledim.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21415; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 836-837).

Özet: Padişahın gönderilen şalları beğendiği ve sağlık sorunlarıyla ilgili sadrazama bilgi vermesi.

Şallardan gâyet hazz eyledim, deymede sana mu'âdil mülûk-i selef bir vezire mâlik olmadı. Hakk te'âlâya emânet olası. Kadın Sultân'a ve size derûni selâm ider. Bugün ikindiden evvelce biraz hummâ geldi, hâlâ harâreti vardır. Yasef bakdı, "elem çekilmez def' olur Allah kerimdir" deyu cevâb ider.

Âsitâne'ye harekete tamâm on üç gün vardır. Kadın hazretleri bu

za'af üzere kalursa harekete bir vechile kâdir değildir. Hakk te'âlâ kendi fazlı keremi ile kuvvet ihsân eyleye, âmin.' Sultânın didesin takbil iderim, vücuda gelecek yolcumuzdan dahi bir eser yokdur ma'lûm-ı izzet ola.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, velî-ni'metim, sebeb-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Devletlü, sa'âdetlü, cânımdan sevgilü sultân-ı âlişân efendime ihsân-ı hümayûn-ı mülûkâneleri olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnlarında emr u fermân-ı hümayûn-ı pâdişâhâneleri olan şallardan dahi eskiden kalma üç aded şal mevcûd-ı hazîne bulunmağla ihdâ kılınmıştır. İnşâallahu te'âlâ fimâ-ba'd çarşudan görülmemiş, buldurulmak mümkün olursa irsâl olunur ancak bunlara mu'âdil şal bulunmak muhâldir. Aslında dahi şevketlü efendim için hıfz olunmuş idi. Kemâl-i devlet ve sıhhat ve saltanat ile isti'mâl buyurmaları bâbında emr u fermân şevketlü, kerâmetlü efendim pâdişâhımdır. Devletlü sultân efendim mübârek ayağınız öperler, ikimiz de devletlü kadın efendimizin ellerin bûs ideriz.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21470).

-16-

Özet: Sabık Kırım Hanı Kaplan Giray'ın Gelibolu'da ikamet etmesi emredilmişken buranın havası iyi gelmediğinden ve hastalıklarından dolayı Çatalca'daki çiftliğine geçmesine izin verilmesi.

Müsâ'ade-i hümayûnum olmuştur. Emrini kâimmakâm paşaya gönderdim.

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki; şevketlü, mehâbetlü, kerâmetlü, salâbetlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım.

Allah sübhânehû ve te'âlâ vücûd-ı hümayûnlarını hemîşe vikâyetü's-savn-i samedânîsinde masûn eyleyüp sâye-i hüma-pâye-i mülûkânelerin âmme-i ibâdullah ile bu bende-i nâcizleri üzerinde dâim eyleye, âmin bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin! Şevketlü,

mehâbetlü efendim, sâbıkâ Kırım Hânı olan Kaplan Giray Hân⁶⁶ dâ'ileri mukaddemâ Gelibolu'da ikâmete me'mûr olmuş idi. Lâkin havasına i'tiyâd tahsil idemeyüp mizâcları i'tidâl bulmadığından gayrı ba'zı hastalık vukû'undan müteneffir olmağla Çatalca semtinde çiftliğine varup ikâmete izn-i hümayûnları recâsına rikâb-ı kâm-yâbları kâimmakâmı Vezîr-i mükerrem Ali Paşa bendelerinden istişfâ' ve anlar dahi bu kullarına yazup recâ itmeleriyle emr-i şerîfleri ısdâr ve arz olunmuşdur. Müsâ'ade-i mülûkâneleri buyurulur ise febhâ ve illâ rızâ-yı hümayûnları buyurulmadığı hâlde emr-i şerîfleri alıkonulmak bâbında emr u fermân şevketlü, mehâbetlü, kerâmetlü pâdişâhımındır. Mûmâ-ileyh dâ'ilerinin iltimâsı üzere çiftliğinde ikâmeti beis ve mahzûrdan ârî idüğü dahi ma'lûm-ı ilm-i âlem-şümûlleri buyuruldukda emr u fermân şevketlü, mehâbetlü, kerâmetlü pâdişâhımındır.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21474).

-17-

Özet: Padişahın hasta olan sadrazamına üzülmesi ve sağlık durumu ile ilgili bilgi istemesi.

Benim vezîrim, bu gece nicesin? İletin hiffet buldı mı? Şeb tâ-seher fikrin ile âlûde olup râhatım kalmadı. Sahîh olmak üzere keyfiyetini yazup şimdi bildiresin. Teselli olacak cevâblar şifâ-yı sadr hâsıl eylemez, vâkı'ını beyân buyurasız. Hazret-i Rabbü'l-âlemîn şifâ-yı tâm ihsân eyleyüp kem günlerin ne göstere ve ne işitdire. Sultân kızımın nergis-çeşmlerinden takbîl iderim. Paşaya takayyüd idüp ilâca mukayyed olasın.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21490).

66 Kaplan Giray, dört defa hân tayin edildiği için bu belgenin tarihi tam tespit edilemedi. Ancak *Raşid Tarihi*'nde (III, 1503) sabık Kırım hânı Kaplan Giray'ın sağlık problemleri yüzünden Bursa'ya gönderildiğini zikredilir.

Özet: Padişahın sadrazamın eşi olan kızının kızamık hastalığının tedavisi için ilaç araması.

Benim vezîrim, kızımın bir yerden bir yere hareket eylemesi ne içündür? Bundan ağnaniş budur ki; kızamık bütün taşra dökme-yüp içlerinde kalmış yâhûd içlerinde kızamık ıztırâbı var, hekimler bilmek gereklerdir. Böyle hastalıklarda hareket ne içündür bilürler. Cümleniz bir olup bir kaç kaşık gıda her ne olursa olsun bir münâsibce şey isti'mâl itdirmeye sa'y eylesiniz. Emir kadın çok böyle hastalık görmüşdür, belki bir ilâc bilürler. Getirdüp gösteresin ayva pişirdüp göndermek üzereyim, hareketleri ıztırâblarından olduğuna iştibâh yokdur. Hekimlerden suâl ve cevâbı gelmek.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21492).

Özet: Sadrazamın sağlık durumunun ve cirid seyrine gelip gelmeyeceğinin sual edilmesi, Safiye Sultan'ın doğan çocuğunun adının Kasım koyulması.

Benim vezîrim, Allah bilür ki dünkü gün alay içün telhis gönderdüğünde havanın nâriyyeti vücûda za'af ve harâret getüreceği hâtırıma gelmiş idi. Mu'tâd olduğundan ve memdûh olup cümlesi münâsib olduğın tefhîm eylediğinden kaleme getürmedim, hoş şimdi hemen Hakk te'âlâya emânet olasin. Sabâha dek inşâallah def' olur, yarın ciride gelür müsün? Yorgunluk var ise bugün biraz cirid oynandı yarın olu mu virir? Ma'lûmun oldukda bildirsin. Safiye Sultân'ın bir oğlu olmuş, babası gitdiği zamân erkek olursa Kasım tesmiye eylesiniz deyu sipâriş itmişler. Bana yazup bildirmiş. Babasının nefsi olmalıdır. Kasım tesmiye idesiz deyu yazdım.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21510).

Özet: Bağdad Valisi Hasan Paşa'nın Tebriz'e dönmesi için kaime gönderildiği, Van Muhafızı Abdullah Paşa'ya yazılan emre hatt-ı hümayûn keşidesi isteği ve padişahın sadrazamın sağlık durumu hakkında sualleri.

Mizâcın şikesteliği sovuksan mıdır yoksa havanın ber-karâr olmadığından hummâ yollu illet midir? Vâfir kimselerde zâhir olup dört-beş güne dek def' oluyor. Nicesin yazup bildiresin, du'â-yı hayrım böylecedir. İnşâallahu te'âlâ tez def' olur.

Arz-ı bende-i bi-mikdâr budur ki; şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım.

Fermân-ı hümayûnları üzere Bağdad Vâlisi Vezîr Hasan Paşa⁶⁷ kulları Tebriz tarafına azîmet eylemek üzere kendüye te'kidi müş'ir kâime tahrîr olunup dünkü gün tatar ile irsâl olunmuşdur. Van Muhâfızı Vezîr Abdullah Paşa⁶⁸ kullarına istiklâli mutazammın yazılan emr-i âlişânları ve kullarından yazılan kâime manzûr-ı hümayûnları olmak üzere merfû'-ı pîşgâh-ı şevket-penâh-ı hidivâ-neleri kılınmışdır. Ma'lûm-ı mülûkâneleri oldukda emr-i âlişânın unvanına "mûcebince amel oluna" deyu mübârek hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnları keşide buyurulmak bâbında emr u fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerininidir.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21558; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 835).

- 67 Hasan Paşa, 1704-1723 yılları arasında Bağdad valiliği yaptı (Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet ve Sancak Tercihâtı*, Elazığ 1997.s. 198).
- 68 Van muhafızı Vezir Abdullah Paşa'ya hitaben kaleme alınan 29 Receb 1127/31 Temmuz 1715 tarihli bir hüküm için bk. BOA, Cevdet-Askeri, nr. 44427. Tebriz'e de 20 Muharrem 1136'da tayin edildi (BOA, İbnülemin-Askeri, nr. 6384; ayrıca bk. Cevdet-Hariciye, nr. 8895 (29 Cemâziyelaahir 1136); Cevdet-Dahiliye, nr. 1427 (10 Şevvâl 1136); Cevdet-Askeri, nr. 36394 (29 Cemâziyelaahir 1137); Cevdet-Dahiliye, nr. 6040 (29 Zilhicce 1137). Abdullah Paşa, daha sonra Rakka vâlisi tayin edildi. Bk. Cevdet-Askeri, nr. 39905 (20 Zilkade 1138). Daha sonra yine Van vâlisi tayin edilmiş olarak görünüyor. Bk. İbnülemin-Askeri, nr. 5941 (18 Zilkade 1140); Cevdet-Askeri, nr. 1462 (29 Şevvâl 1147)).

Özet: Padişahın sadrazamın sağlık durumunu sual etmesi, Mısır hazinesiyle ilgili defterlerin sadrazama gönderildiği.

Benim vezîrim, mizâcın nicedir? Dünkü gibidir deyu ağa kulum haber virdi. Hekîmbaşı bakmış biraz veca'ın var imiş. Ne gûne veca'dır, sıhhati üzere bildiresin. Mısır Hazînesi'nin defteri rikâb-ı hümayûnuma arz olunmuş idi, yine tarafına gönderdim. Defterdârın telhislü olan defterini gönderesin ana göre teslim alınsun.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21596; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 835).

Özet: Hava soğuk olduğundan divân toplantısının iptal edilmesi, sadrazamın sağlık durumu ve camide dua eden Şeyh Süleyman Efendi'ye inam verilmesi.

Divân olmasın. Şeyh Süleyman Efendi bugün câmi'de du'â idüp ve bir kise in'âm olunmuşdur. Kızımın gözlerinden bûs iderim.

Benim şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, salâbetlü, velî-ni'metim, sebeb-i devletim efendim pâdişâhım.

Hava burûdet üzere nev'an-mâ zükâmdan eser müşâhede olunmağla yarın divân olmamak üzere tenbîh ve sipâriş olunduğu ma'lûm-ı hümayûn-ı şâhâne buyurula. Öyle bir illetim yok, şimdi divândan kalkdım yorgun zükâm [v]âfir, kallâvî, tezâyüdüne bâ'is olmasun deyu terk olunmuşdur. Fermân-ı hümayûn şevketlü, velî-ni'metim efendimindir.

Sa'âdetlü, inâyetlü sultân efendim li'llâhi'l-hamd âfiyet üzere olup mübârek ayağınızı öperler.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21598).

Özet: Şehzâde Bâyezid'in mesane rahatsızlığı, sağlık durumu ve sadrazamın eşinin kardeşi Emine Sultan'a gitmesi.

İnşâallahu te'âlâ yarın ba'de'l-Cum'a ben dahi varırım, ifâde eyleyesiz. Oğlum Bâyezid bugün hastalanup mesânesinde illet zuhûr eylemiş. Hekimbaşı bakdı, idrârda kılet olup geçende ağzında harâret vâki' olmuş idi. Bu hastalığı dahi ol illetdir deyu cevâb ider. Hakk te'âlâ etvâl-i ömrüyle mu'ammerinden eyleyüp sıbhat-i kâmile müyesser eyleye, âmin!

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki; şevketlü, kudretlü, kerâmetlü, mehâbetlü, velî-nî'metim efendim pâdişâhım.

Hakk sübhânehû ve te'âlâ mübârek vücûd-ı şevket-nümûd-ı hidivânelerin hemvâre hıfz u siyânet-i samedânisinde masûn idüp sâye-i re'fet-i mülûkânelerin üzerimde dâim ve kâim eyleye, âmin! Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü efendim; devletlü, inâyetlü velî-nî'metim sultân efendim hazretleri sa'âdetlü, ismetlü Emine Sultân⁶⁹ hazretlerine gitmek üzere şevketlü, kerâmetlü efendimin izn-i hümayûnları erzânî buyurulmağla bugün sa'âdet ile gitmişler idi. Bu gece anda kalmalarıyla ma'lûm-ı mülûkâneleri olmak üzere ma'rûz-ı rikâb-ı şevket-nisâb-ı cihândârileri kılınmıştır. Emr u fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, inâyetlü, velî-nî'metim efendim pâdişâhım hazretlerininindir.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21610).

69 Çâğatay Uluçay'a göre III. Ahmed'in Emine adında iki kızı vardı. Birincisi 1123'ten (1711) önce doğmuş olmalı ve 1132'de (1720) vefât etmişti. İkincisi ise 1136'dan (1724) evvel doğmuş olmalı ve bu kızı da fazla uzun yaşamadı (*Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ankara 1980, s. 92-93).

Özet: Hastalanan Kapıcılar Kethüdâsı Mehmed Ağa'ya Mirahur-ı Sâni Mehmed Ağa'nın, mirahurluğa da kapıcıbaşılarından Süleyman Paşazâde Yusuf Bey'in vekâlet etmesi.

Yusuf Bey'i gönderesin.

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki; şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, inâyetlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım.

Hakk sübhânehû ve te'âlâ mübârek vücûd-ı hümayûnların hemvâre hıfz u siyânet-i Rabbânisinde masûn ve mahfûz eyleyüp bedhâh-ı devletlerin makhûr eyleye, âmîn! Şevketlü, kerâmetlü efendim, Kapucular Kethüdâsı Mehmed Ağa kullarına hummâ-yı gıb⁷⁰ isâbet itmekle birkaç gün hidmetine varamayup lâkin tedbîr ve mu'âlecesine dahi ziyâde takayyüd itmekle illeti hiffet bulup bir iki güne değin kendüsü dahi kapuya varmak üzeredir. Ancak şimdilik mübârek rikâb-ı hümayûnları hidmeti tehî kalmamak içün Mîr-âhûr-ı Sâni Mehmed Ağa kulları kapucular kethüdâsı vekâletini idüp mîr-âhûrluk vekâletine dahi kapucubaşılarından Süleyman Paşazâde Yusuf Bey ve Ser-kâtibi Osman Ağa ve yeni çıkan Kilar Kethüdâsı Ali Ağa kullarından birisi ta'yîn olunmak tahmîn olunmağla bunlardan kankısı irâde-i aliyye-i mülûkâneleri buyurulur ise kapuya gönderilmek üzere fermân-ı hümayûnları buyurulmak bâbında emr u fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerininindir. İzn-i hümayûnlarına mevkûf iki gedik ile beş kıt'a hitâbet kâğıdı dahi gönderilmiştir.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21625).

70 Üç günde bir gelen humma.

Özet: Padişahın kızının elindeki çıbanı ve sadrazamın ahvalini sual etmesi, Eyüb'de yalıda olan padişahın saraya hangi gün gideceği.

Benim lalam, kızım nicelerdir? Yedlerinde olan çıban nice oldu? Ne tedbîr olunmuştur ve ne günü sarâylarına teşrîf iderler? Yazup bildiresin ve sen nicesin, mizâcın nicedir? Bi'l-cümle yazup bildirsin. Eyyûb yalısının havası dahi ziyâde latîf, bu Pencşenbih günü biz dahi sarâyâ gitmek için tasmîm oldu. Lâkin tahvil olmak ihtimâli dahi muhtemeldir. Kızımın gözlerinden öperim.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21630).

Özet: Padişahın sağlık durumu hakkında bilgi verip, söylandiden uzak durulmasını istemesi ve kızının yanına gönderilmesine dair sarazama emri.

Benim vezîrim, bugün sâ'at ikide iken hummâ gelüp dörde değin ditredüp dörtde harârete komuşdur. İki sâ'at üşümesi mütemâdî oldu. Başım ağrır, lâkin pek şedid değildir. Şimdi bâd-zehr nûş eyledim. Tevâtür olmak münâsib değildir. Sultân gelmek isterse göndermeyesin. Hünkârımıza azıcık hummâ-yı nevâzil gelmiş bir şey yok deyu söylersin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21634).

Özet: Padişahın sağlık durumu ve kızıyla ilgili bilgi vermesi.

Benim muhlis-i siddik vezîrim; beni suâl idersen li'llâhi'l-hamd sıhhat üzereyim, biraz gevşekliğim var. Gayrı illetim yoktur. Ümmiz iderim ki ol dahi def' olur. Bir türlü elem çekme. Kızım

lebinizi bûs ider. Bu gece kaldı, yarın giderler. Haremi görmeden gayrı bu sırdaşa bile elim irmez, gördüğüm kâfidir. Bu mertebe başıma gelmedi. Zannedirim hâsılı misli de az bulunmak gerektir. Hemen Bârî te'âlâ cümlemizi etvâl-i ömrile pîr-i kemâl eyleye, âmin bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin!

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21636).

-28-

Özet: Padişahın sağlık durumu ve hekimbaşı, Hayâtizâde ve Yasef'in tedavi şekline dair.

Bir ma'cûn ile on direm kudret helvası istimâl olunmak üzeredir, kangısı istimâlde eshel ise anı yarın ekl itmek üzereyim. Mukaddem kendine söyledik rızâ virmedi münâsib olmayan ilâc nice olur.

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki; şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-nî'metim efendim pâdişâhım.

Bugün seheri İstanbul'a gelüp hekimbaşı efendi dâ'ileriyle Hayâtizâde gönderilmişidi. Varup hekimbaşı efendi nabz-ı hümayûna ve kârûreye bakdıktan sonra Hayâtizâde'yi kulunuza gönderüp, "el-hamdü li'llâhi te'âlâ bir şey yokdur. Kârûreden fehmlunduğuna göre gülâlarda(?) bir mikdâr safranın galeyânı vardır. Safrayı gülâlardan(?) ayırup bi'l-küllîye def' ve dimâğa su'ûd iden buhârını cezb için gâyet hafifçe bir ihtikân pek münâsib olur" deyu haber göndermiş. Şimdi hekimbaşı efendi ve Hayâtizâde'nin büyüğü ve küçüğü ve Yasef cümlesi bir yere gelüp bu safranın def'i-ne müteallik iktizâ iden tedbîr ve mu'âleceyi müzâkere ve cümlesi ittifâk ile ihtikânı münâsib görüp istihsân iderlerse gâyetü'l-gâye hafif olmak üzere tertib ve gayrı dahi münâsib olan mu'âleceyi tasmîm eylemek üzere tenbîh olunmuşdur. Benim şevketlü, inâyetlü efendim, cümlesinin re'y ü ittifâklarıyla olan mu'âleceyi istimâlden istinkâf buyurmayup bu ârıza-i cüz'ıyyeyi bir sâ'at evvel def'e himmet-i mülûkânelerin recâ iderim. Hakk te'âlâ tedbirlerin

der-ân vücûd-ı hümâyûna te'sîr itdirmekle mâye-i sıhhat ve âfiyet ve bâ'is-i kuvvet-i tabî'at eyleye, âmin! Emr u fermân şevketlû, kerâmetlû, inâyetlû kudretlû, velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerindir.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21646).

-29-

Özet: Şehzade Süleyman'ın hastalığı, Hekimbaşı ve Hayâtizâdeler'in şehzadenin durumuna teşhis koyamamaları.

Sen ki vezîrim, hekimbaşı ve Hayâtizâdeleri getürdüm. Oğlum Süleyman'a bakdırdım. Dünden beri baş ağrısı ve harâret ayrılmadı. Bu makûlelere fâsd olageldiği vardır. Hekimbaşıya söyledim olsa da olur deyu kat'î cevâb virmez dahi bakalım der. Zâdeler ise hekimbaşıya bakarlar. Hâlâ marazı nedir cevâb viremiyorlar. Şimdilik hummâ gösterir, demin galeyânı ve harâret-i dâhili urûkda gösteriyor. Acaba çiçek mi ola deyu tereddüd üzere lâkin hummâ olduğu şimdilik katî zâhirdir. Hâsılı Hayâtizâdeleri getirdüp ve söyledüp ve ittifâk eyleyüp fâsdın iktizâsı var ise eylemek üzere üçüne dahi tenbîh eyleyüp arz [u] i'lâm eylesin. Başka başka söyledesin, sonra üçünü bir yere getüresin fâsd pek muktezî ise almak üzere tenbîh ve sarây-ı hümâyûna hekimleri gönderesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21666).

-30-

Özet: Padişahın kızı ve sadrazamın hatırını sorması, havanın soğuk olmasından dolayı divânın toplanmaması, sadrazamdan çay istemesi.

Rif'atlü vezîrim, sultân-ı âlişân kızım nicedir ve cenâbınız ne âlemedir? Berde'l-acûz hükmünü virdi. Bugün güyâ vakt-i erba'indir. Sovukdan ziyâde muhâfaza lâzımdır. Bugün divân dahi olmasa beis yokdur. Erbâb-ı mesâlih ve ehl-i divân râhat iderler.

Taraf-ı hümayûnumdan suâl emr-i mukarrer li'llâhi'l-hamd ziyâde safâ-yı hâtırım ve gönül hoşluğum vardır. Ve cümle evlâdlarımın güzelliği vardır. Bugünlerde çay eşribesi ziyâde nâfi'dir. Biraz gönderesiz, bizim vardır lâkin ağırca yapılmıştır, hazz etmedim. Cenâb-ı Mevlâ azze şânuhü cümlemizin her hâlde destgiri olup hıfz [u] emânında mahfûz eyleye, âmin ya Rabbe'l-âlemin! Vâlide Kadın ve küçük sultân selâm, du'â iderler kabûl mercûdur.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21670).

-31-

Özet: Caizenin vaktinin geldiği, âleme dair havadislerin arz edilmesi isteği, bostancılardan alayının geçişi, hanım sultanın hanesine gitmek istemediği, Ümmügülsüm Sultan'ın hastalığı, zahire ve hazine ahvaline mukayyet olunması ve sadrazamla görüşme talebi.

Benim dâmâdım, câize bu vakitlerde gelür, irişdükte te'hire kalduğunun sebebi gâliba paşanın ikdâm eylemediğinden olduğu fehm olunmağla hat gönderilmesinin aslı budur kendine kalsa tahsîl idemez. Hâlâ ahvâl-i âleme vesâir havâdise müte'allik her ne istimâ'ınız olmuş ise bildiresiz. Yarınki gün bostancılar alayı ne şekil ve ne tertib üzere geçmeleri münâsib ise öylece haseki ağaya tenbih idersiz. Sultân kızıma, "gâh-be-gâh hânenize varın" deyu söylerim. "Buradan hazz iderim" deyu cevâb iderler. Ümmügülsüm kızım dahi hummâdan hastadır. Anınla dahi bir yerde olurlar, vâlideleleri dahi ibrâmdan hâlî değillerdir. Selâm du'âlar iderler. Cebecibaşı geldi, söyledüp takrîrini kaleme alup gönderesiz. Zahire ve hazine ahvâline ziyâde takayyüd idesiz. Hayli zamân oldu, görüşmedim. Söz sözü açar ba'zı şeyler müzâkere olunur idi. Ne dirsın, bildiresin. Paşanın hareketi inşâallahu te'âlâ Cemâziyelevvel'de ve bizim hareketimiz ne zamân tahmîn idersiz bildiresin. Sah.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21682).

Özet: Padişahın kızının hastalığı ve hekimbaşıya gösterilmesi.

Sultân kızım biraz boğaz olmuşlardır. Hekîmbaşıya gösterüp ne cevâb iderse bildirsin. Fasd iktizâ iderse eğlenmeyüp fasd itdiresiz.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21703).

Özet: Padişahın ayağının iyileşmeye başladığı ve eğlenmek için Karaağaç Bahçesi'ne gideceği.

Benim vezîrim dâmâdım, ayağında olan veca' li'llâhi'l-hamd dünkü gibi olmuyor, tahlil oluyor. Bugün değneksiz âbdeste gitdim. Ümmîzdir ki yarına dek bi'l-cümle def' olur. Eğlenmek için piyâde ile Karaağaç Bağçesi'ne gitmek murâd olundu, öyleden sonraca gitmek üzereyim ma'lûmun ola. Kızım du'âlar ider. Ziyâde sıhhat ve âfiyet üzeredir.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21705).

Özet: Padişahın kızının nezle olması ve kızına selam gönderip, durumu hakkında sadrazamdan cevap istenmesi.

Benim vezîrim, dünkü gün kızım biraz zükâm idi. Nicedir ben-den selâm idüp hâl [ü] hâtırların suâl idüp cevâbını irsâl idesiz.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21725).

Özet: Padişahın boğazındaki illet hakkında bilgi vermesi.

Benim vezîrim, boğazımda olan illet yine evvelki gibidir, dünden beri biraz hiffet vardır. Tedriçle gider deyu hekîmbaşı haber virir. Eylöl'ün dördüncü günü hafifçe müşhil virüp altıncı Salı günü fâsd etmek üzere karâr virmişdir. Kızım sultân nice dir? Bildiresin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21735).

Özet: Padişahın kızının sağlık durumunu sual etmesi ve sır kâtibinde saklanan belgelerden lüzumsuz olanların yakılması emri.

Sen ki vezîrim, sultân kızım nice dir? Dünkü gün boynum ve kolum ağrır deyu cevâb buyurmuşlar idi. Hâlâ mizâc-ı nâzeninleri nice dir? Sıhhati üzere yazup bildiresin. Sır kâtibi hıfzında ba'zı kâğıdlar bulunmuşdur. Gönderdim, reîs bir hoş bakıp mefhûmları ma'lûmun olduktan sonra lüzûmu olanlar hıfz olunup olmayanları ihrâk eylesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21738).

Özet: Yeniçeri Ocağı'na verilecek fermanın ve hediyelerin sadrazam tarafından tayin edilen bir şahıs tarafından verilmesi gerektiğinden bu işle haseki ağanın görevlendirilmesi ve padişahın sadrazama boğazındaki hastalığını sual etmesi.

Haseki ağaya virilmek münâsibdir viresin. Boğazında olan illet bi'l-küllîye def oldı mı cânım bildiresin.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, salâbetlü, velî-nî'metim, sebeb-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Du'â-yı hayrları ile li'llâhi'l-hamd ve'l-minne bugün idüp er-bâb-ı mesâlihden devâm-ı eyyâm-ı ömr u devletleri tezâyüdü içün hayr-du'â isticlâb olunmuşdur. Bugün Çeharşenbih olmağla Yeni-çeri Ocağı geldiler ağa kulunuza fermânı kendüm virmek murâd eyledim, ağa münâsib görmedi. Öteden beri vezîr-i a'zamlar tara-fından bir müte'ayyin âdem ile cümle muvâcehesinde kapuya gelüp berât ve bir kürk ve akçe virilegelmişdir. Lâyık olan kânûn-ı kadim metruk olmamakdır deyu niyâz iderler. Haseki ağaya bir yerden bir nesne aldırılmadı. İzn-i hümayûnunuz olursa kendüsüyile gön-derelim. Berât ve bir kürk ve bin beş yüz gurus virsünler. Âhardan murâd-ı hümayûn-ı mülûkâneleri olur gayrı kullarına dahi ihsân olursa fermân şevketlü, kudretlü, mehâbetlü efendimindir.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21761).

-38-

Özet: Mahlul olan iki zeametın kime tevcih edileceğı hususu ve padişahın ağanın hastalığını sual etmesi.

Oğullarına tamâmen tevcih, Alaiye'de olan ze'âmet her kimin ar-zuhâline mukaddem hatt-ı hümayûn keşide olunmuş ise ana viresin. Ağanın hastalığı nedir, hâlâ sâhib-i firâş mıdır? Arz eylesin

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, salâbetlü, velî-ni'metim, sebeb-i devletim, bâ'is-i hayâtım efendim pâdişâhım.

İki ze'âmet mahlûl olmağla arzuhâlleri merfû'-ı rikâb-ı müs-tetâb-ı şehriyârî kılınmışdır. Yirmi iki bin yüz akçe ile Niğbolu'da olan ze'âmetin sâhibinin iki oğulları vardır. Kânûn üzere on beş bin akçesi iki oğullarına virildikde yedi bin akçe kalur. Alaiye'de olanın evlâdı yokdur dirler. "Sa'âdetlü Dârü's-sa'âde ağası kulları-nın kahvecilerinden el-Hâc Ömer'e düşen mahlûlden bir ze'âmet ihsân-ı hümayûnum olmuşdur" deyu mukaddemâ arzuhâline mü-bârek hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn-ı şehriyârîleri keşide buyu-rulmuşıdi. Alaiye'de olan Ömer'e mi virilsün yohsa yine Enderûn-ı

Hümâyûn'dan arzuhâlleri üzerine mübârek hatt-ı hümâyûnları keşide buyurulmuş bir iki kulları dahi vardır anların birine mi ihsân-ı hümâyûnları olur? Her ne yüzden ferîmân-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri olur ise emr u fermân-ı hümâyûn şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-nî'metim efendim pâdişâhıdır.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21771).

-39-

Özet: Hanım sultanların padişahın yanına gitmesi ve Emine Sultan'ın validesinin sağlık durumu.

Sa'âdet ile buyurlarsa kendileri a'lemdir. Çok meks itmeyüp yine avdet iderler. Emine Sultân'ın vâlidesi boğaz illetinden ziyâde hasta, dört def'a fâsîd itdiler, henüz teskin olmadı. Hekimbaşı dünkü gün bakdı hâlâ Yasef bakıyorlar. Mahûf mudur değil midir hekimbaşı efendiye tezkire yazılıp cevâbı geldikde kâğıdı gönderesiz. Hakk te'âlâ şifâ-yı âciller ihsân eyleye, âmin bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin! Ahşam hâne-i sa'âdetlerine vardıkda cümlesinin hâtırlarını suâl idüp benden selâm eylesiz.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, salâbetlü, velî-nî'metim, sebeb-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Bi-hamdi'llâh sa'âdetlü, iffetlü sultân-ı aliyyetü's-şân efendim ve ismetlü, inâyetlü Kadın hazretleri ve sa'âdetlü Ümmügülsüm Sultân efendimiz kemâl-i âfiyet üzere olup üçü dahi mübârek rikâb-ı müstetâb-ı hüsrevâninize yüzler sürerler. Gâliba yarın üçü dahi ma'an sarây-ı hümâyûna teşrîf buyuracaklardır. Hakk te'âlâ şevketlü efendime ömr-i tavîl ihsân idüp sâye-i hümâyûn-ı mülûkânenizde cümleye dâim râhatlar ihsân eyleye, âmin! Kulunuz dahi cemî' işleri du'â-yı hayrınız berekâtıyla ber-tarâf idüp inşâallahu te'âlâ bu def'a Bahr-i Sefîd cânibine gidecek kalyonları ve işlerin müzâkere için Tersâne'ye ve andan dahi ziyâfet çadırlarının yerlerin görmek için Kâğıdhâne'ye azîmet üzere olduğum ma'lûm-ı

hümâyûnları oldukda fermân şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhımındır.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21795).

-40-

Özet: Padişahın rahatsızlığı ve tedavi şekli ile padişahın istediği elbiselerin diktirilip gönderildiği

Li'llâhi'l-hamd eyüceyim, bedenimde ve başımda ağrı ve harâret biraz var. Gece uyudum ve bâd-zehr nûş eyledim. Perhiz kemâlde; gönlüm kat'â tatlı istemez, ekşi ister meyveden ve sâirden bir şey ekl etmem. Cüz'i piliç ve ebegömeçi ekleyledim. Hummâ-yı yevmiyye olduğuna şübhe yok. Bugün bakalım gelür mü gelmez mi bu gece hıyarşenbe filizi isti'mâl olunacaktır. Ümmizdir ki bir iki ameleden sonra def' ola.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, salâbetlü, velî-ni'metim, sebep-i devletim efendim pâdişâhım.

Mübârek vücûd-ı hümâyûn-ı mülûkânelerinde fütûr inşâallahu te'âlâ bi'l-küllîye def' u ref' olmuştur. Şevketlü, kudretlü efendimin mübârek mizâc-ı hümâyûn-ı şâhâneleri eğerçi demevidir, lâkin safra dahi karışıkdır. Bu fazılda tatlulardan ve safraya istihâlesi olan kiras ve süd ve yoğurd makûlelerinden perhiz buyurulmağa muhtâcdır. Husûsan mâddesi hamir olan tatlı ve yağlı şeylerden ictinâb lâzımdır. Hemen dergâh-ı re'fet-penâh-ı kibriyâdan recâ ve niyâz olunur ki; âmmе-i âlemin sebep-i emn ü râhatı olan mübârek vücûd-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnların dâimâ âfiyet üzere idüp bir güne ârıza göstermeye, âmin! Fermân-ı hümâyûnları olan ören şâhilerden on mintan ve on dolama dikdirilüp gönderilmiştir. Hazz olunursa gayrı renkleri dahi buldurulmak mümkün olur. Sa'âdetlü veliyyü'n-ni'am sultân efendim âfiyet üzeredir, mübârek ayağınıza yüzler sürerler. Şevketlü efendim, âfiyet haberinizle kalb-ı mahzûnumuzu dil-şâd buyurmaları mercûdur.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21842).

Özet: Padişahın sadrazam ve kızının hatrını sorup kendi sağlık durumu hakkında bilgi vermesi, serginin tamamlanıp tamamlanmadığının sual etmesi.

Benim vezîrim, sabâhın sa'îd ola. Ne âlemdesin, kızım nicedir? Cümlemiz Bârî te'âlânın hıfzında mahfûz olmağı rûz [u] şeb Hakk te'âlâdan temenni iderim. Benim mizâcım li'llâhi'l-hamd sıhhat üzeredir. Hekîmbaşıya nabzımı göstermedim öyle bir havf çekecek illetim yoktur. Olan da inşaallahu te'âlâ def' olur. Sergi bugün tamâm olur mu? Pûşili oğlan sergi başına çıkdı mı?

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21886).

Özet: Padişahın kendi sağlık durumu hakkında sadrazama bilgi vermesi ve Tersane'deki gözlere çarşı kayığı doldurulması emri.

Benim vezîrim, bugün gâh üşüyüp gâh kızdım. Sen geçerken baskı getürtdüm hâlâ safradan gayrı nesne yoktur deyu cevâb, netîcesi hemen bu şeb hıyarşenbe isti'mâl olunmak evlâdır deyu cevâb virdi. Hekîmbaşı yarın gice yensün deyu cevâb virmiş imdi bunda acele evlâdır. Bir sâ'at evvel safrayı def' eylesün. Hakk celle ve alâ şifâ-i tâm ihsân eyleye, âmîn! Bundan akdem Tersâne gözleri ta'mîr oldukda kalyonlar içinden kayık yanaşmasun deyu ve gözlere çarşı kayığı çeküp doldurmasınlar deyu tenbih olunmuş iken baratalı ve sâirleri yanaşup çıkıyorlar ve kayık dahi çekiyorlar muhkem men' u def' eyleyesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21897).

Özet: Padişahın sadrazama sağlık durumu hakkında bilgi verip akşam yola çıkacağını bildirmesi.

Benim vezîrim, ne mertebe telhîsin mazmûnundan mesrûr oldum ki kilik ile ta'bir idemem. Tabî'atım gâyet fenâ, bir cüz'î şeyden yüreğim güm güm öter. Ben de âcizim amma ne ideyim böyle halk olmuşum. Hü mâşâh Kadın'ı şimdi gönderdim ve ben ahşamdan sonra varırım. Kapıda ağa beklesün siz yukarıda bekleyesiz. Hakk te'âlâ cümlemizin birbirlerimize kem-günlerin göstermeye, âmin yâ mücibü's-sâ'ilin. Sultân kızımın dide-i şeriflerin bûs iderim ve vâlidelerine derûnî muhabbet üzere selâm, du'â iderim. Kethüdâ Kadın'a dahi selâm iderim. Ta'âm hâzır etmeyesiz ekl idüp giderim yalnız gitmem dört beş âdem ile giderim ma'lûm ola.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21898).

Özet: Padişahın kızının hastalığı ve tedavisiyle ilgili görüşleri.

Benim vezîrim, kızımın rû-yi tâzelerinde dünden ziyâdece kızılık dökmüş gayrı kemâlin buldu. İnşallah def' olur, görmemiş gibi olurlar. Allah'a emânet eyledim, Rabbim tûl ömrüyle mu'ammer eyleye, âmin! Hekîmbaşı ve sâir hekîmler ittifâk idüp fâsd etmeği câiz görürler ise vaktini geçirmeyüp fâsd itdiresiz. Hâlâ nicelerdir varup bakup arz eylesin bu şeb va'llâhi'l-azîm kati cüz'î uyhu uyudum akl [u] fikrim cümle kızımdadır. Bahri Kadın'ı getürdesiz deyu yazdım. Kadına cevâblarında bir şey yazmamışlar. Getürdesiz kızımın yanında bulunup eğlencisinsin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21899).

Özet: Kış için verilen kömür ve odunun lüzumu kalmadığından kesilmesi, hanım sultanın sağlık durumu ve tedavi şekliyle, sadrazamın yalıya gidip gitmeyeceğinin sual edilmesi.

Sen ki vezîrim, şitâ ile virilen kömür ve hatabın lüzûmu olma-
mağla kat' olunmak. Kızım sultân nicedir? Vâlideleri hummâ in-
cidmiş, tabî'atları öteden beri ağırcaıdır. Münâsib ise hemen müşhil
virilüp kan alınmak, eğer hastalığı var ise hiffet bulur. Bugün ket-
hüdânı gördüm, yalıya doğru gitdi. Sen dahi gider misin? Arz u
i'lâm eylesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21900).

Özet: Padişahın kızının sağlık durumunu sadrazama sual et-
mesi ve Hümaşah Kadın'ı isterlerse akşamdan gönderebileceği.

Benim vezîrim, telhîsin geldi. Kızımın keyfiyetini yazmışsın,
ma'lûmum oldu. Beni pek isterler mi? Allah seversen doğru yazup
bildiresin. Ahşamdan sonra varayım, hekîmbaşı ve Yasef ne cevâb
iderler? Nabızları nicedir? Alâmetleri iyi midir? Bir hoş yazup bil-
diresin. Allah-ı azîmü's-şânın emri ile kederden sâlim olmadım.
Hakk te'âlâ encâmını hayr idüp tûl-ı ömrüyle mu'ammer eyleye,
âmîn bi-câhi Seyyidi'l-mürselin! Sen dahi Allah'a tevekkülde ola-
sın, Mevla kerîmdir. Hümaşah Kadın'ı isterlerse ahşamdan gön-
dereyim. Kendi dahi gitmeği ister, mahfice kızıma söyleyesin ve
cevâbı yazup gönderesin. Söze bâ'is olmamak için ağa bağçesine
çıkıdım sonradan aklım başımda yokdur gezdiğim yeri bilmem.

Tasadduk taksîm eylesesiz ve ba'zı münzevî olan âdemlere gön-
deresiz du'âsın alasız.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21901).

Özet: Padişahın boğazındaki rahatsızlık, tedavi durumu ve kızı isterse yalıda kalabileği.

Sen ki vezîrim, vücûdumun illet-i boğaz olduğu bugün ma'lûm oldu. Öyle pek ıztırâb virmez. Ağa kulum lisânen hekimbaşı efendiye takrîr idüp iktizâsına göre ba'zı şerbet içiliyor, tevâtür olmamak için hekimbaşı efendiyi huzûra getürtmedim. Sultân kızım murâd iderlerse birkaç gün yalıda meks iderler. İfâkat bulduğumda varup görüşüp hem yalı seyr [ü] temâşâ olunur. Yarın beher hâl Cum'a namâzına gidilüp bugünlük taşra çıkmamak münâsibdir dirler.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21902).

Özet: Padişahın kızının hastalığını ve belirtilerini sadrazamdan sual edip, kendisininde kızının durumundan dolayı üzüntüsünü belirtmesi.

Benim vezîrim, kızımın keyfiyetini yazmışsın mu'ammer olasız. Giceden beri uyhu gözüme girmeyüp dürlü dürlü vesveseler ile vücûdum za'if olup bi-şu'ûr oturuyorum. Elimden du'âdan gayrı bir şey gelmez. Hakk celle ve alâ fazl u keremi ile sıhhat-i kâmile ihsân eyleye, âmin! Kızım yatdığı yerde yemîn ü yesâra atulur mu? Sükût mü yatarlar yohsa hareket üzere mi yatıyorlar? Ve su isterler mi istemezler mi? Harâretleri çok mudur az mıdır? Sıhhati üzere bildiresin ve beni suâl iderler mi? Eğer pek suâl idüp isterlerse bildiresin varırım. Lâkin benim dahi vücûdum kederinden alimallâh za'if olmuştur, divân tamâmından sonra dahi şimdi çorba yedim.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21903).

Özet: Padişahın kızının sağlık durumunu sadrazamdan sual etmesi.

Benim vezîrim, cânım pâresi kızım nicelerdir? Cânım bunda ise aklım andadır. Gelelden beri bir lahzâ hâli değildir ki hâtırımdan çıkasız. Benden selâm eyleyüp hâtır-ı şerîflerine suâl idüp sıhhat haberleriyle bu pederlerini mesrûr u şâd eyleyesiz. Vâlideleri du'âlar iderler güzellikleri vardır, ifâde eyleyesin.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21904).

Özet: Padişahın hasta olduktan sonra, 17 gündür ateşinin düşmemesi ve tedavi süreci ile ilgili görüşleri.

Benim vezîrim, ben hasta olalı bugün on yedi gündür benden harâret ayrıldığı bilmem. Sabâhlarda biraz ayrılır. Ol-vakt hekîmbaşı gelür harâret ayrılmış der ve gider dünkü gün vakt-i zuhrda bir harâret vâki' oldu ki el-ân eseri bâkîdir. Ta'âmdan kesildim, gönlüm bir şey almaz. Mukaddem ilâc lâzım idi, te'hîr ile işte bu vakitlere dek kaldı. Haziran'da Temmuz'da ilâc olmaz didiler. Ben de hâli üzerine kodum. İktizâsı oldukda ilâc olunur deyu şimdi cevâb iderler. Hemen Hakk te'âlâ lütf [ü] keremi ile şifâ-yı âciller ihsân eyleye, âmîn!

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21916).

Özet: Padişahın hastalığı ve tedavi sürecini sadrazama bildirmesi.

Benim vezîrim, hekîmbaşı efendinin ma'cûnunu yedim. Ol biri dahi yenir. Nabz iyi. Lâkin ağzımın ziyâde acılığı var. Sabâhdan

beri dahi şimdi çorba yesem gerek binişe gidek hiç mâni' değil ben râhat idim. Sabâh ile sovk su içmedim sovcak ağaç kavunu ekşisi içildi. Hekimbaşı havadan söyler, burada bir illet gösterdi. Eğer hastalık tez def' olmazsa sovk içmişler demeye sened olsun sultâna selâm iderim efendiye selâm iderim.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21919).

-52-

Özet: Saraydakilerin sağlık durumu ve doğum vesilesiyle şeyhülislama hatt-ı hümayûn göndermek gerekip gerekmediğinin sual edilmesi.

Kadının li'llâhi'l-hamd iyliceği var. Havf olacak hastalığı kalmadı. Küçük sultânın hummâsı ayrılmadı, her gün tutar. Lâkin el-hamdü li'llâh sâde hummâdır. İnşâallah def' olur. Sultân kızım geldikde görürler. Velâdet vukû'unda müfti olanlara hatt-ı hümayûn gönderilmişdir. Bu def'a göndereyim mi göndermeyeyim mi gönderilir ise bir sûret yazup gönderdesiz.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21925).

-53-

Özet: Padişahın hastalığı, kendisine verilen ilaçlar ve hekimlerle ilgili görüşleri.

Bugün sabâh beyaz tuz ve yahtu ile karışılup istimâl olundu. Ahşama karib nevbetden mukaddem bir gayrı toz dahi istimâl olunacaktır. Zikr olunanlar istimâl olunacak ma'cûnun hilâfı mıdır ma'lûmunuz oldukda bildiresin.

Hekimbaşıya ilâc itdiririm. Yasef ma'iyet üzere ider, efendi ilacda te'hir eyledi. Hummâ değildir deyu mukaddem didiler, şimdi hummâ-yı yevmiyyedir dirler. Evvelde hummâ olduğun zann-ı galibim var idi. Verdiğin ma'cûnu ne vakitte istimâl ideyim? Günde kaç defa yensün

bildiresin. Hekimden gayrıdan çâre yok hemen Cenâb-ı Hakk sıbhat-i kâmile ihsân eyleye, âmin yâ Mu'in!

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-nî'metim, sebeb-i devlet ve hayât-ı bî-minnetim efendim pâdişâhım.

Ahşam eğerçi hekimbaşı ve sâir hekimleri getirüp ziyâdesiyle kendülere tenbîh ü te'kid olundu ve bugün seheri başka Yasef Hekim'e dahi mizâc-ı hümayûn-ı mülûkâneye muvâfık, kuvvet virici, münâsib ve hafif mu'alece olunmak üzere ısmarladım. Yasef Yahûdi, "ta'âm bî-vakt ekl buyurulmağla harâret virir" deyu söyler. Vâkî'a ta'âmın buhârı mukarrerdir. Lûtf ü ihsân idüp bugün çorbayı yatsudan sonraya te'hir buyurasız ve bir büyük niyâzım dahi şu kınakına ma'cûnu bir hafta mikdârı yevmiyye iki def'a istimâl buyurasız. Hudâ'ya ma'lûmdur, hemen iksirdir. Husûsâ mübârek mizâc-ı hümayûn-ı mülûkânenize gâyet münâsibdir. Kuvvet-i bâhî ise vasf olunmaz. Dünyâda misli ve akrânı bulunmaz. Fevâid-i azîmesine nihâyet olmadığı zâhirdir. Bilmem niçün istinkâf buyurursuz? Hele bir hafta tenâvül buyurulsun görün sonra tâlib olursuz aslâ şübhe yoktur.

Benim şevketlü, kudretlü efendim pâdişâhım, hâlâ mübârek vücûd-ı hümayûnunuz nicedir? Ednâ işâret-i hümayûn-ı mülûkâneleleriyle kalb-i mahzûnumuzu dil-şâd buyurmaları mercûdur.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21966).

-54-

Özet: Padişahın rahatsızlanması, tedavi süreci ve Nevşehirli hakkındaki düşünceleri.

Allahu azimü'-şândan öyle me'mûlüm vardır ki senin eyyâm-ı vezâretinde bir dürlü keder çekmem meğher vücûdum münharîf ola. Hemen Rabbim seni bana bağışlaya ve nice zamân memdûd eyleye, âmin yâ Rabbe'l-âlemin!

İnşâallahu te'âlâ kuşluğa dek mizâcım düzelürse haber irsâl iderim. Bunun için bir dürlü fikr iktizâ eylemezsin. Benim öteden beri bilinmiş hâlis kulumsun.

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki; şevketlü, kudretlü, kerâmetlü, inâyetlü, velî-ni'metim efendim pâdişâhım.

Hakk tebâreke ve te'âlâ mübârek vücûd-ı hümayûn-ı inâyet-makrûnların vikâye-i hıfz-ı samedânisinde cemî'-i âlâm ve ekdârdan masûn ve me'mûn idüp zıll-ı memdûd-ı âtîfet-i pâdişâhânele-
rin âmmе-i enâm ile mede'd-dühûr ve'l-a'vâm üzerimde ber-devâm eyleye, âmin bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin! Şevketlü, kerâmetlü, inâyetlü, salâbetlü efendim, ihsân-ı hümayûn-ı veliyyü'n-ni'amîleri buyurulan mübârek hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnlarında bugün yalıya teşrif-i kudûm-ı meymenet-lüzûmlarıyla zîb ve fer virüp gıpta-fermâ-yı bihişt-i berrin eylemek murâd-ı hümayûn-ı pâdişâhaneleri olmuşiken nev'an-mâ mizâc-ı hümayûn-ı mülûkâneleri soğuk ârızası misillü illet ile inhirâf üzere olmağla ahşam inşâallahu te'âlâ derlemek ile mündefi olursa yarın gidilüp olmadığı hâlde def' oluncaya dek himye olunmak üzere idiği fermân-ı hümayûnları buyurulmuş. Hayru'l-hâfızın olan Rabbü'l-âlemînin hıfz ve emânına emânet eyledim. İnşâallahu te'âlâ bir şey olmayup tağayyür-i havadan iktizâ ider bir hâlet olmağla irâde-i mülûkâneleri üzere derledikten sonra lütf-i Bârî ile bir şey kalmaz. Hemen Cenâb-ı Mevlâ'dan niyâz ederim ki, vücûd-ı hümayûnda olan ârıza sıhhata mübeddel itmekle ma'dûmü'l-eser eyleye. Lâzım olan mübârek vücûd-ı hümayûnlarının sıhhat ve âfiyet üzere olmasıdır. Yalıya her ne zamân güşâyiş-i tab'-ı mülûkâneleri olur ise ol zamân gitmek re'y-i hidivânelerine vâbestedir. Hıfz-ı sıhhat için adem-i hareket evlâ görülür, ola ki Allahu azîmü's-şân nûr-ı dide-i âlem olan zât-ı hümayûnların âlâyiş-i ekdârdan emîn eyleyüp hemîşe safâ-yı hâtır ve ikbâl-i mütetâbi' ve mütekâsir ile serîr-i saltanatlarında kemâl-i pîr ve galgala-i şevket-i bâhire ve devlet-i kâhirelerin reside-i felek-esîr eyleye, âmin bi-nûrî Muhammedü'l-emîn!

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21969).

Özet: Sadrazamın, hasta olan padişaha sarayda yürüyüş yapması ve üstad hekimlerin bu hastalık için 'sirkencübîn ve kınakına' kullanılmasının faydalı olacağını ifade ettikleri yönündeki tavsiyeleri.

Hâs Oda'ya çıkayım, kırk Hâs Odalı dizilür. Ayağımda çakşır kat'à rahat olmaz. Silahdârânları def' idüp üç dört âdem alıkomağa muhtâc ve küçük odada oturmalıyım, bakalım ilâc olsun. Bugün vakt-i zuhr nevbet geldi. Bu nevbet hafifçe, yarınki şedidedir. İlâcda şedid olan nevbette olacaktır, korkarım ilâcın harâreti var ise iki harâret tâb ü tûvânımı keser. Ağaya söyledim hekimlere söyleyecektir. Böyle kalursa bir yere hareket olmaz, ba'de'l-ilâc görelim.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-nî'metim, sebeb-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Eğerçi mübârek vücûd-ı hümayûn-ı mülûkânelerinde kuvvet yok, amma bütün gün bir mahallde ârâm ve karâr dahi müşkil. Hâs Oda'ya ve dahi ikbâl-i hümayûnunuz olan mahaller var ise ve rağbet-i hümayûn müşâhede olunursa çıkılsa gâyet münâsib olurdu. İsrail ve sâir hükemâ bu husûsu pek istihsân idiyorlar. İt'âb-ı vücûd eylemeyecek kadar hareket bâ'is-i sıhhat olduğu çok görülmüşdür deyu nakl idiyorlar. Mümkün olsa bize gelirse içerde ve taşrada eğlenmek kâbil idi. Bugün olmak şart değil ikbâl bulunduğu zamân olmağa muhtâcdır. İnşâallahu te'âlâ azîmet olundığı vech üzere yarın ihtikân olsun. Andan sonra lütuf ve ihsân buyurup savâbla kınakına karâr virirsiz. Gayrı şehirde ne kadar hâzik geçinür hekîm var ise mecmû'u, "sirkencübîn ve kınakına virilmelüdür" ancak kınakına sirkencübünden ziyâde vücûd-ı hümayûna nâfi'dir deyu ittifâk eylediler. İnşâallahu te'âlâ içdüğünüz gün hummâ bir dahi gelmez. Bir Frenk karısında bir kutu ter u tâze Frenk eriği bulunmağla gönderilmişdir. Hemen hazret-i Bârî şifâ-i âciller ihsân eyleye, âmîn bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin!

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21976).

Özet: Okmeydanı'ndaki şenlik için alınan tertibat, sadrazamın sultanın boğazındaki rahatsızlığı sorması üzerine, padişahın rahatsızlığının geçmediği ve kan alınırsa iyileşebileceği yönündeki ifadesi.

Boğazım illeti dünden beri epeyce şişleri tablile yüz tutdı. Lâkin ol ki boğazın sağ tarafında olan kati nevâzil tablil olmayup hâli üzere durup yutkundukça dokunur. Fasd olmadan gayrı şey ile mütehallil olur diyemem. Ba'de'l-fasd mu'alece olunup inşaallahu te'âlâ def' olur. Fasdı, efendi te'hîr ideyor böyle illette fasdın te'hîri câiz midir, suâl olunursa ma'lûm olur gargardan sâirden fâide müşâhede olmadı. Gayrı fâsd bir gün evvel olsa Allah vire fâide olaydı.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-nî'metim, sebeb-i devletim efendim pâdişâhım.

Bugün Okmeydanı'na gelünüp otak-ı hümayûn ve sâir çadır yerleri bakıldı. İnşâallahu te'âlâ otağ-ı hümayûn-ı mülûkâneleri namâzgâh derûnunda kalmak üzere her zamân sâye-bân-ı hümayûn kurulan mahalle ve ziyâfet otağı otağ-ı hümayûnun sağ cânibine kurulup ziyâfet haymesinin sağ ki sepet taraflarıdır kulların otağı kurulup andan sonra yine sağa doğru top taşından Yehud mezârlığına varınca vüzerâ çadırları ve Karaağaç semtine vüzerâ çadırlarının ardına Yeniçeri Ocağı konmak üzere karâr virildi. Hakk te'âlâ hayr ile itmâmın müyesser ve mukadder eyleye, âmîn bi-hürmeti Seyyidi'l-mürselin!

Benim şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, velî-nî'metim efendim hünkârım.

Bugün mübârek boğazınız nicedir? İşâret-i hümayûnları mercûdur Hakk te'âlâ şifâlar ihsân eyleye, âmîn! Gayrı sûr-ı hümayûn için herkes ocakları tedârikin olmağla yarın mezârlığına olmamak üzere tenbîh olundu. Ancak kulunuz her gün sarâyda [ikâmet] iderim.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 22039).

Özet: Sadrazamın İstanbul'da hastalık olmasına rağmen hanımının İstanbul'a gitmek isteğinden şikâyet etmesi üzerine padişahın sadrazama hak vermesi ve elçinin Sultan Mustafa zamanında olduğu gibi geçtiği.

Bu husûsda sakınmak lâzımdır. Sözünü sakınma; Eyyüb'de olsun, iktizâ iderse yine Beşiktaş'daki yalıya göçersin. Bayram da karibdir, Hakk te'âlâ hastalığı def' eyleye, âmin! Allah'a emânet olalar.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, velî-nî'metim, sebebi devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Li'llâhi'l-hamd sa'âdetlü sultân efendim âfiyet üzeredir. Hazret-i Bârî te'âlâ hatâsız idüp sâye-i hümayûnunuzda cümlei hoş-hâl eyleye, âmin! Hastalık bi-emri'llâhi te'âlâ her yerde var (...) def' olduğu yok, içerü ve taşradan her gün hastalanup ol sâ'at taşra ihrâc olunurlar. Eyyûb tarafında dahi var. Amma olduğumuz yalu kurbünde yokdur dirler. Sa'âdetlü sultân efendim ahvâl bilmez, kızlarda hâsıl hastalıktan sakınmak ne dimekdür deyu İstanbul'a tahrik iderler. Benim cânıma minnet. Amma sultân efendim bilmez. Benim İstanbul'a gitdüğümü istemezsiniz. Ya birkaç kızlar gelür, yâhûd ben giderim deyu sabahdan ibrâm-ı tâm idüp bir vec-hile iskât mümkün olmamağla beş altı kız getürdiler. Hemen Hakk te'âlâya emânet olalar, âmin yâ Mu'in!

Elçi aynı merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Mustafa Hân eyyâmında geçdiği vech üzere geçdi. Teşrifâtıdan derkenâr olunup çavuşbaşıya virildi. Elçi dahi kadîme muhâlefetim yokdur, bu kadar dimiş borusun çalmış ve üç bayrak açmış öyle geçmiş gitmiş.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 22040).

Özet: Padişahın kızı ve sadrazamın eşi olan sultanın kızamık hastalığının tedavisiyle ilgili III. Ahmed ve Nevşehirli'nin düşünceleri.

Âlem kızamık çıkarır hekim ilacı itmezler, sıcak tutup dolarlar ve ba'zı şerbet içlerler def olur. Sultânın hâline komayup kadına söyleyesin mümkün mertebe sovuksan muhâfaza ve sıcak tutsunlar. Şimdi musâhib gönderdim, lisânen dahi sipâriş eyledim. Bolayki ya arpa cullacı veyâhüd çorba yedire idiniz. Hazret-i Allah-ı azimüş-şân tûl-i ömr ihsân itmiş ola, âmin!

Harâretin iyülmesine ba'zı ilâc göresiz, vâlidesi mühim itmez ahşam gördün zerre kadar takayyüd itmiyor.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, velî-nî'metim, sebeb-i devletim, bâ'is-i hayâtım efendim, sultân-ı âlîşân efendimizin hareketleri hekimlerden istifsâr olundukda harâret bütün ayrılmadığından iktizâ ider deyu cevâb iderler. Emir Kadın'a dahi âdem gönderilmişdir. Gelsün bakalım o dahi bildiği gibi bir ilâc eylesün ne işleyelim mu'âlece ekl itdirmeğe imkân yok. Nâ-çâr ba'zı kuvvet virecek ilâcları takdir itdirüp su yerine istedikçe bayağı sudur deyu virilmeği ihtiyâr ve takdire mübâşeret olunmuşdur. Hekîmbaşıya ve Yasef ve Hayâtizâde'ye birer birer sordum kızamığın iktizâsı budur, mu'âleceye müdâvemet buyursalar avn-i Hakk ile tabî'ata imdâd idüp tez def' buyururlardı dir. Sa'âdetlü sultân efendimiz ise ilâca kat'â râğbet buyurmazlar. Dört beş gündür bir nesne ekl buyurmazlar. Hâlâ mübârek ayakların sıcak su ile yıkayup bir mikdâr sâkince yatarlar. Hazret-i Bârî şifâ-yı tamâm ihsân eyleye, âmin! Hâlâ Okuyucu Hüseyin Efendi gelüp okumağa mübâşeret eylemiştir.

(BOA, Hattı Hümayûn, nr. 1447/41).

Özet: Beşiktaş'ta ve Mevlevihâne yakınlarında hastalık olduğundan vezirin oradan gitmesi emri ve Avusturyalılar'ın nerede kayığa binecekleri, nerden geçeceklerinin sual edilmesi.

Sen ki vezirim, Mehmed Bey⁷¹ nicedir inşaallahu te'âlâ gün begün def'olmadadır. Hakk te'âlâ sıhhat-i kâmile ihsân eyleye, âmin! Beşiktaş'da ve Mevlevihâne kurbünde hastalık olduğunu yazmış idim. Eğer vâki' ise anda olmanız münâsib değil. Nakl olunmak evlâdır. Nemçe keferesi yarın ne mahallden geçer ve kangı iskeleden kayığa biner arz [u] i'lâm eylesin.

(BOA, Hattı Hümayûn, nr. 1447/47).

Özet: Mısır'dan cülûs-ı hümayûn imdadiyesi talebi, padişahın sağlık durumu.

Derûn-ı telhis ma'lûmum olmuştur. Üç gündür mizâcım nâ-boş olup dünkü gün azim zahmet virmiştir. Bugünlük li'llâhi'l-hamd eyüceyim. Tefekkür üzere olmayasın şimdilik güzelliğim vardır.

Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki; şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, azametlü pâdişâhım.

Hakk sübhânehû ve te'âlâ inâyetlü efendimin vücûd-ı hümayûnların cemî'-i hatâ ve hatarlardan masûn ve mahfûz idüp hemîşe serir-i saltanat-ı hüsrevânîlerinde tûl ömr ile mu'ammer ve kemâl-i pîr eyleye, âmin! İnâyetlü pâdişâhım bundan mukaddem Silahşör Abdullah Ağa kulları mübâşeretle sâbıkâ Mısır Vâlisi Mehmed Paşa'dan cülûs-ı hümayûn imdâdiyyesi için matlûb olan iki

71 Sadrazam İbrahim Paşa'nın oğlu Mehmed Bey, 11 Zilhicce 1132'de (14 Ekim 1720) sünnet oldu (M. Kemal Özergin-Haluk İpekten, "Sultân III. Ahmed Devri Hadiselerine Aid Tarih Manzumeleri", *Tarih Dergisi*, sayı: 13 (İstanbul 1958), s. 149-150).

yüz kîse akçeden yüz yirmi kîse ve Nezîr Ağa'nın ulûfesi bahâsıyla iki kârîye bahâsı yüz yetmiş bir buçuk kîse akçe ki mecmû'u iki yüz doksan bir buçuk kîse ider. Tedârik ve ihzâr idüp ve Abdullah Ağa kullarıyla İskenderiye'ye irsâl cylemek üzere idüğün mektûb ve kâimesiyle i'lâm ve cülûs-ı hümayûn imdâdiyyesinden bâkî kalan akçenin kusûru dahi teziyyeye tekmil idemedim vâcibü'l-edâ deynimdir deyu memhûr temessûk göndermiş. Hâliyâ gelen mektûb ve kâimenin hulâsasıyla ve memhûr temessûk merfû'-ı rikâb-ı kâmyâbları kılınmıştır. Manzûr ve ma'lûm-ı hümayûnları oldukça ol bâbda emr u fermân şevketlü, azametlü, mehâbetlü, celâletlü pâ-dişâhıdır.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 1/33).

-61-

Özet: Sadrazamın eşi olan sultanın sağlık durumu, Mısır'dan gelen atlar arasında ıslah edilmiş olup olmadığının sual edilmesi ve çeşitli meyvelerden istenilmesi.

Sen ki vezîrim, sultân nice dir? Dünkü gün beyzâ isti'mâl buyurup istifrâğ eylemişler, vâkı'ı böyle midir? Hâlâ nice dir, yazup bildiresin. Beyâz dilki kürkler tamâm oldukça birer ikişer gönderesin. Geçende portakal turuncu gönderdiğin lâkin gâyet ekşi, bir vechile ekl olunmaz, limon ekşiliği kadar ekşisi var. Evvel gâyet tatlı gelürdü, iki sene vardır ki ekşi gelür. Buldurabilürsen tatlısını gönderesin. Kutu armudu ve ayvadan gönder. Mısır'dan gelen atların içinde pek ıslâh at var mıdır? Şimdi istemem bilmek için yazdım.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/15).

-62-

Özet: Padişahın sağlık durumu ve kan alınması.

Sipâriş olunduğu üzere perhize ez-dil [ü] cân takayyüd-i tâm iderim. Fasdın gâyet muktezi oldığı ba'de'l-fasd müşâhede olunmuştur.

Benim şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, mehâbetlü, velî-nî'metim, sebeb-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Bugün fâsâd buyurmuşsuz. Hazret-i Bârî azze ve şânuhû sebeb-i sıhhat ve âfiyet ve bâ'is-i şifâ ve devâ idüp mede'd-dehr serîr-i saltanat-ı hüsrevânilerinde dâim ve kâim ve sâye-i adâlet-vâyele-
rin âmme-i müslimîn ve sâir ibâd-ı inâyet-karîn üzerinden bir ân dûr eylemeye, âmîn! Benim şevketlü, velî-nî'metim, başım devleti hünkârım efendim, vücûd cümleden akdemdir. Husûsan mübârek vücûd-ı lâzımü'l-mevcûdları âmme-i nâsa lâzım olup medâr-ı dîn ü devlete illet-i müstakille olmağın himâyesi vâcib mertebesidir. Bu aralıkda tab'-ı hümâyûnunuza cebr ve derûnî azîmet ile bir hafta kadar perhîze himmet buyurulmak mercûdur. Şeyhülislâm efendi-
den sonra birazcık yaluya giderim.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısım, nr. 2/23).

-63-

Özet: Padişahın sağlık durumu ve birkaç gün içinde Beşiktaş'a hareket edeceği.

*Salı günü ahşama karib biraz harâret ve üşümek vâki' oldu. Çe-
harşenbih ve Pencşenbih dahi vâki' olup havanın galeyânından olduğu
müşâhede oldu. Bugün biraz vâki' olup güneşin harâretinden başıma
veca' gelür deyu taşra çıkmadım. Şimdi biraz sudâ' ve bedenimde bir
mikdâr harâret var. Beşiktaş'a hareket isâbet olduğuna ıstibâh yokdur,
bir iki güne dek hareket iderim. Yarın görüşsem lisânen söyleşilür. Kız-
zıma anmayasız, öyle keder çekecek şey değildir. Ağa kulum dahi şimdi
tezkire ile bildirdiler.*

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, salâbetlü, velî-nî'metim, sebeb-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

İki gündür devlet ü ikbâl ve şevket ü iclâl ile taşraya teşrîf-i hümâyûn buyurulmadığı bâ'is-i halecân-ı abd-i müşterâları ol-
mağla sabra mecâl kalmayup bi'z-zarûre küstâhlığa cesâret olundu.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, velî-nî'metim, sebep-i devletim efendim pâdişâhım, Hudâ alîmdir hazz-ı nefsim için değil mücerred mübârek vücûd-ı hümayûn-ı şâhânelerin sıyânet için tasdi' iderim. Bu havalarda Tersâne'nin ufûneti mü'essir olduğu cümle indinde zâhirdir. Hemen bir ân evvel Beşiktaş'a teşrif-i hümayûn buyurmanız münâsibdir. Hâlâ kulunuz Eyyûb'de kiremidhânelerin duhanı ve kokusuyla uykudan beri oldum. Zâhiren tersâneye de gelmek gerekdir. Tersâne bahar yalıdır. Şimdi ise yaz faslıdır. Açık yerlere muhtâcdır. Hemen izn-i hümayûnunuzla bostancıbaşı kulu-nuza tenbih idelim, hem mübârek mizâc-ı hümayûnunuz nicedir? Taşraya hareket-i hümayûn buyurulmadığı ne içündür? İhsân idüp kulu-nuza bildirersiz. Eğerçi yalıdayım lâkin akl u fikrim şevketlü, kerâmetlü efendimdedir. Dünkü gün Eyyûb'e giderken kafesden mübârek cemâl-i bâ-kemâllerin gördüm belki tab'-ı hümayûn-ı mülûkâneleri ikbâl eylememişdir deyu tasdi' eylemedim. Amma bugün öyle gelince muntazır oldum yine çıkmadığınızdan bi'l-âhare istifsâra cesâret eyledim. Hakk te'âlâ habîb-i muhteremi [hürmetine] bir türlü kederinizi bize göstermeye âmin!

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/58).

-64-

Özet: Padişahın sağlık durumu, hastalık süreci, tedavisi, divân toplantısı ve ulufe dağıtılması.

Biraz hiffet müşâhede oldu, lâkin illet-i ma'hûd ahşama bir buçuk sâ'at kalarak vâki' olup sabâha dek sabâhdan sâ'at üçe dek harâreti ve baş ağrısı mütemâdi olur. İki gündür şiddet üzere idi. İlâcdan bugün olur mu olmaz mı, Mevlâ-yı müte'âl bilür sabâh yine bildirilür. Sultâna selâm iderim.

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, salâbetlü, velî-nî'metim, sebep-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Sabahdan ağa kulu-nuza yazup mübârek mizâc-ı hümayûnunuzdan istifsâr ve hekimbaşı efendi dâ'ileri kulu-nuza gönderilmek

üzere tavsiye olunmuş idi. Şimdi mûmâ-ileyh efendi geldi, mübârek başınızda olan ağrı bi'l-küllîye mündefi' olmadı deyu haber virdüklerini nakl eyledi. Beher hâl amelin iktizâsı inşâallahu te'âlâ sâ'at be-sâ'at ağrılar hiffet bulmaktır, lütf-i Hakk ile mütemâdi olur havfı yokdur deyu söyledi. Lâkin gınâ gelmek muhâl olup el-hâletü hâzihi mübârek mizâc-ı hümayûnları nicedür? Ma'lûm-ı kulları olmamağla tasdi'a cesâret olundu. Hıyarşembeden sonra nev'an bir râhat müşâhede buyurulmak me'mûldür. Cenâb-ı kerîm-i çâre şifâhene-i gaybından birr-i tâm ihsân idüp ârıza-i merkûmeyi külliyyen def' u ref' eyleye, âmin! Sa'âdetlü, inâyetlü veliyyü'n-ni'am sultân-ı aliyyetü'-şân efendim mübârek ayağınızı bûs idüp mizâc-ı hümayûnunuzu istifsâr iderler. İnşâallahu te'âlâ yarınki Salı günü divân olup ulûfe içün yazu tenbih olunacağı ma'lûm-ı hümayûnları oldukda fermân şevketlü, kerâmetlü, kudretlü efendim pâdişâhı-mındır.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/61).

-65-

Özet: Padişahın kızının sağlık durumu ve alınacak tedbirler hususu.

Benim vezirim, olur olmaz galiz ta'âm ekl olunmamak üzere benden selâm idüp söylesiz ve kethüdâ kadına dahi tenbih idersiz ve soğuk su, şerbet virdirmeyesiz iki gözlerinden bûs iderim. Kethüdâ kadına selâm iderim. Pek takayyüd eylesün, sözü gitmezse bana yazıp bildiresin. Çerkez Rukiye câriyeyi gönderdim eğlenirsiniz.

Benim şevketlü, kerâmetlü, kudretlü, mehâbetlü, velî-ni'metim, sebeb-i devletim efendim pâdişâhım.

Sa'âdetlü, ismetlü sultân efendimiz hazretlerinden suâl buyrulursa bi-hamdi'llâhi te'âlâ vücûd-ı şerifleri âfiyet üzeredir. Bu gece yedi sekiz sâ'at mikdârı istirahat buyurdular. Gayrı inşâallahu te'âlâ fasda hâcet kalmadı. Hekîmbaşî efendiye âdem gönderdim

gelüp bakup ağa kulunuza haber virmek üzere sarâyâ irsâl iderim. İnâyetlü ismetlü sultân efendimiz rikâb-ı hümayûn-ı mülûkânenize yüzler sürerler.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 2/72).

-66⁷²-

Özet: Salgın sırasında padişahın bulunduğu Beşiktaş Sarayı'na taş atılmasından dolayı yer değiştirilmesi hususu.

Benim vezîrim, taşlar bir kâide atılır gayrı buradan hareket münâsibdir. Ne mahalle gidelim? Sizin yalıya varılır ise câriyelerin birazı sarây-ı hümayûna gönderilür. Karaağac'a varılır ise gönderilmez, cümle giderler. Bu husûsda re'yinize muvâfakat iderim. Eğer Eyüb taraflarında hastalık var ise Karaağac olmaz, ma'lûmun oldukda şimdi cevâbını gönderesiz.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/34).

-67-

Özet: Padişahın sağlık durumu, tedavisi ve kütüphanenin vakfiyesinin hazırlanması.

Hâlâ mizâcım tashih olmadı. Bu gece yine hararet, ağız kuruluğu ki vasf olunmaz. Gece de sabâh da soğuk su, ekşi şerbet içmedikçe rahat mümkün değildir. Hekimbaşı Yasef kandil yakdılar onlardan suâl idersiz. Sağ ayağımın diz kapağına ahşamdan beri bir veca' âriz oldu. Güçle hareket ideyorum. Yarın Beşiktaş'a giderim. Kızıma selâm iderim. Safradan bakiyye vardır deyu hekimler cevâb vermişler ağaç kavunu ekşisi isti'mâl olacak oldu.

72 III. Ahmed, 1726 Ağustos'unda Beşiktaş Sarayı'nda iken birkaç gün sarayın camları taşlanmış ve bunun üzerine güvenlik tedbirleri artırılmıştır (*Tarih-i Râşid ve Zeyli*, III, 1505-1506).

Benim şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü, kudretlü, salâbetlü, velî-nî'metim, sebep-i devlet ve hayâtım efendim pâdişâhım.

Kitâbhâne-i hümayûnlarının vakfiyye-i ma'mûlûn-bihâsı fermân-ı hümayûn-ı şâhâneleri üzere faziletlü şeyhülislâm efendi ve sadreyn efendiler dâ'ilerine Müzehhib Bursalı ma'rifetiyle imzâ itdirilüp merfû'-ı rikâb-ı hümayûn-ı mülûkâneleri kılınmışdır. Hazret-i Bârî azze ve şânuhû ömr u devlet ve ferr [u] şevketinizi dâim ve efzûn idüp nice bunun emsâli evkâf ve hayrâta muvaffak eyleye, âmin! Benim Şevketlü, kerâmetlü, mehâbetlü efendim pâdişâhım hazretleri, bugün mizac-ı hümayûn-ı şâhâneleri nicedir? İnşâallahu te'âlâ dünkü gün olan mu'aleceden inhitât gelmek me'mûl olunur, lutfedip bildiresiz. Sa'âdetlü, inâyetlü sultân-ı âlişân bu kullarına her zamân suâl idüp ve mübârek ayağınızı bûs iderler. Vâlidelerinin dahi dest-i şerîflerin öperler.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/39).

-68-

Özet: Göç-i hümayûn ve salgın hastalık hususu.

(...) ma'lûm olmadı. Mücerred münâsibini bana yazasız deyu bundan maksûdum istihrac değildir. Eyüb'de hastalık var ise (...) bir vechile olmaz hareket-i tevâbi' biz İstanbul'da iken (...) sizin yalıya varılmak münâsib ise birazı gider birazı gönderilür hâsılı kederden sâlim olmak üzere (...) maksûdum budur. İkisinden birini yazasız. [Emr u fermân devletlü, kudretlü], celâdetlü, velî-nî'metim, sebep-i devletim efendim pâdişâhım (...) iştibâh yokdur. Cümle yalılar şevketlü (...).

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/49).

Özet: Sultanın sadrazama kızının durumunu sual etmesi ve diğer kızı Ümmügülsüm'ün sağlık durumu hakkında bilgi vermesi.

Benim vezîrim, sultân kızım nicedir? Ya sefer etmişler aslı nedir? Yine ağrıldı mı hareket eyledi? Ümmügülsüm kızım dahi sıhhat bulmadı. Hâlâ boğazında olan illet deşilmeyüp deşilmek üzere-dir deyu hekimler cevâb ider. Hakk te'âlâ cümlesini hıfz eyleyüp tûl ömür ile mu'ammer eyleye, âmin! Kızım nicedir? Yazup bildiresin.

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/58).

Özet: Nezle olan sadrazamın sağlık durumuna dair padişahın soruları.

Benim vezîrim, hummâ-yı zükkâmiyyeden mizâcın nâ-hoş olduğunu imâm-ı evvel efendi dâ'imiz ile haber göndermişsin, müte'ellim oldum. Baş ağrısı var mıdır? Zükkâm akâr mı? Vücûda üşümek vâki' oldu mı? Sıhhati üzere yazup bildiresin. Hakk celle ve alâ görmemiş gibi eyleyüp serî'an def' [u] ref' eyleye, âmin bi-hürmeti Habîbi'l-kerîm!

(BOA, A.AMD, Dosya Kısmı, nr. 3/60).

Özet: Hastalığının iyileşmeye başladığı, kızına selam gönderdiği, kızının durumu ve Niş'ten haber gelip gelmediğinin bildirilmesi.

Benim vezîrim lillâhi'l-hamd mizâcım bugün eyücedir. Ümmîz iderim ki du'â-yı hayrın berekâtıyla vücûduma ârız olan hastalık def' olmaktadır. Yarın böyle kalursa def' olmuştur. Kızıma selâm

iderim. Vâlideleri kadına tezkire göndermişler, âdetlerin gördük-
lerin yazmışlar. Vâki' midir yohsa kasden midir bildirersiz. Niş'den
gelmiş haber var mıdır?

(BOA, Cevdet-Saray, nr. 723).

-72-

Özet: Padişahın sadrazamı özlediği ve soğuktan hastalanan
sadrzama soğuktan korunması için kendi kürklerinden birini
göndermesi.

[Vezîr-i a'zam İbrahim Paşa'ya⁷³]

Sadâret-i uzmâ ve vekâlet-i kübrâ olan [21b] vezîrime iştîyâk-ı
tâm ve tab'-ı hulûslarına şâyân du'â-yı serî'u't-te'sîr ihdâsından son-
ra inhâ-i veliyyü'n-ni'âmî budur ki; benim vezîrim, cenâbınıza olan
râbıta-i muhabbet-i kadîm bir vechile infisâm-pezîr olmayup ekser
evkâtta fikr [u] hayâliniz hâtır-ı şevk-endûdumuza vürûddan hâlî
olmadığı bu taraflara âmed-şüd edenlerden peyâm-ı âfiyetinizi is-
tîfsârıyla tecdîr-i sürûr itdiğimiz Hudâ'ya ıyândır. Husûsan şûh-ı
tab'-ı hulûsunuz hâtıra geldikçe deryâ-yı iştîyâkım temevvücler
idüp yalınızda itdüğümüz sohbetin çaşnisi hâlâ damağımızda cây-
girdir. Burûdet-i havadan vücûduna ârız olan illetin hıfzı akdem
umûrumdan olmağla hıfz-ı vücûd için nefis-i hümayûnuma mahsûs
olan kürklerimden sana bir sevb çil-kafa kürk ihsân-ı hümayûnum
olmuştur.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21696; İ.Ü. Ktp., TY, nr.
6094, vr. 21a-b; TSMA, nr. D 9573, vr. 22b; Veysel Sekmen,
Sultan III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûnları, Yüksek Lisans Tezi,
Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, s.
70⁷⁴).

73 Bu kısım TSMA, nr. D 9573'teki surette bulunmaktadır.

74 'Kürklerimden' Sekmen'de 'güzeklerimden', 'hâtır-ı şevk-endûdumuza' ise 'hâtr-ı sevk
endûdumuza' okunmuştur.

Özet: Padişahın sağlık ve sadrazam ile arasındaki muhabbeti hakkında duası.

Sûret-i hatt-ı hümayûn: Cenâb-ı Hakk celle şânuhû gevher-i yektâ-yı sedef-i devlet ve kevâkib-i nûr-bahşâ-yı burc-i sa'âdet olan vücûd-ı za'îfîmi gavâ'il-i rûzgârdan masûn ve âyîne-i cihân-tâb-ı zamîr-i enverimizi gubâr-ı ekdârdan me'mûn eyleye, âmin! Benim vezîrim ve âsaf-nazîrim, râbîta-i muhabbet-i kadîm-i şâhânem câzib olduğu hâlâ iltifât-ı hümayûnumdan irsâl eylediğim kürk ve hançerden nümâyân olmuştur. Hazret-i Hakk celle şânuhû sâye-i inâyet ve iltifâtımızı mefârik-ı sâdiku'l-kavl-i du'â-güyândan zâil eylemeye, âmin bi-hürmeti Nebiyyi'l-mürselin!

(İ.Ü. Ktp., TY, nr. 6094, vr. 60a; Veysel Sekmen, *Sultan III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûnları*, s. 133-134⁷⁵).

Özet: Saray görevlilerinin görev yerleri dışında dolaşmalarını ile görevli olsun, esnaf olsun Darüssade Ağası ve Başkapu Gulamı çağırmadıkça Harem'e, Silahdar Ağa ve Kapu Ağası ve Hazine kethüdası çağırmadığı müddetçe Enderun'a girmemele-ri hususu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn: Sen ki vezîrim, bu def'a Sarây-ı [14b] Âmire'de vâki' olan husûs kapu huddâmından olduğu kati zâhir olmağın fimâ-ba'd teberdâr ve zülûflü mu'ayyen işlerin vaktiyle edâdan sonra iktizâ idüp içerüden çağırılmayınca girmeyeler. Aşçı ve helvacı ta'âm vakitlerinden gayrı zamânlarda Bâb-ı sa'âdetim ve Dârû's-sa'âdetim'den içerü girdiklerine izn-i hümayûnum olmayup ancak tarafeynde ma'lûmü'l-esâmî ba'zı kimesneler muktezi işleri düşdükce girüp sâir hekim ve cerrâh ve sarây-ı hümayûnuma

75 'Me'imûn' Sekmen'de 'me'mûr' okunmuştur.

müte'allik esnâf tâifesinden bâzergânbaşidan neccâra varınca ha-rem-i hümayûnum tarafında iktizâsı olanlar dârü's-sa'âdetim ağası tarafından ve başkapu gulâmı cânibinden Enderûn-ı Hümayûnum tarafında lâzım olanları silahdâr ağa ve kapu ağası ve hazîne ket-hüdâsı taraflarından çağrılmadıkça girmesünler ve fimâ-ba'd orta kapudan içerüye erbâb-ı hâcet nâmıyla olur olmaz eşhâs girdiğine dahi rızâ-yı hümayûnum olmamağla ba'de'l-yevm dârü's-sa'âdetim ağası nezâretinde olan evkâf umûru taşrada görölmek üzere ağaya bir divân odası ve sâire dahi iktizâsı kadar birkaç oda binâ olunup orta kapudan içerüde olan kimesnelerin zâbitleri gereği gibi neferlerin zabt u rabt ve yatsu namâzından kapuların kapayup yatmak üzere [15a] dârü's-sa'âdetim ağasına ve silahdâr ağaya ve kapu ağasına başka başka hatt-ı hümayûnum sâdır olup bu husûsların nizâmı murâd-ı hümayûnum olmağla cümlesine nezâret idüp hatt-ı hümayûnumun hilâfı hareket idenleri himâyet etmeyüp bilâ tevakkuf cezâların tertib eylesin.

(İ.Ü. Ktp., TY, nr. 6094, vr. 14a-15a; TSMA, nr. D 9573, vr. 17a-17b; Veysel Sekmen, *Sultan III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûn-ları*, s. 133-134, s. 58-59⁷⁶).

-75-

Özet: Saraydaki görevlilerinin ihtiyaç hasıl olmadığı müddetçe her yere girmemeleri hususu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn: Sen ki dârü's-sa'âdetim ağası, bu zuhûr iden iş dâire ahvâlini bilmez bigâne işi olmadığı kati zâhirdir. İmdi fimâ-ba'd ol kapudan içerüye bir ferdin duhûlüne rızâ-yı hümayûnum yokdur. Teberdârlar gelüp taşrada düşen işleri görsünler. Dolab nevbetçisi olanlardan mâ'adâsı lüzûmu olmadıkca kendülüğünden ağalar odasına girmesünler. Ziyâde lâzım oldukda içerüden bir ağa gelüp çağırmadıkça varmayalar. Hekimbaşı efendi ve cerrâhbaşı

76 'Hekim' Sekmen'de 'hakim', 'neccâra' 'tüccâra', 'zâbitleri' ise 'zabıtları' okunmuştur.

ve bostancıbaşı ve haseki ağa ve teberdârlar kethüdâsı ve yazıcı ve kahvecibaşılar ve zülüflüler kethüdâsı ve kuşçubaşı ve kozbekcibaşı ve kalfası ve üçüncüsü hizmetleri düşdükce girsünler ve mu'ayyen olan günlerde berber teberdârları aşağı hammâma varsunlar. Aşçı ve helvacı ta'âm vaktinden gayrı zinhâr girdiklerin istemem. Zülüflü dahi süpürge ve odun hizmetinden mâ'adâ iktizâ idüp çağırılmadıkça girmeyeler. Evkât-ı hamsede [15b] imâmın ve ağalar imâmı ve mü'ezzinler ve ağaları okutmak için hâceler ve halifeler Ağalar Câmi'in tecâvüz itmeyeler. Bunlardan mâ'adâ hekîm ve cerrâh ve şehremîni âdemleri ve neccâr ve suyolcu ve sâir bunlar emsâli es-nâf makûlesinden her kim olursa bi'l-iktizâ tarafından yâhûd başkapu gulâmı tarafından haber olmadıkça girmeyeler ve fîmâ-ba'd sâir taşra halkının orta kapudan içerüye girdiklerine kat'an izn-i hümayûnum olmamağla nezâretinde olan evkâf umûrun görmeğe orta kapudan taşra kendüne bir divân odası ve teberdâr kethüdâsına ve kâtibine ve kapucılara birer oda binâsına mübâşeret ve ba'de'l-yevm sarıklıdan bir ferdin orta kapudan içerü kendi mesâlihleri için girdiklerine bi'l-küllîye izn-i hümayûnum olmadığı ma'lûmun oldukda kapunun zabt u rabtı husûsunda kemâl-i dikkat ü ihtimâm idüp itâ'at eylemeyenlerin hakkından gelesin. Bu husûslar için vezîr-i a'zama dahi hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûnum sâdır olup sipâriş eyledim. Lâzım gelen husûsları taraflarından istizân idüp mucibiyle amel eylesin.

(İ.Ü. Ktp., TY, nr. 6094, vr. 15a-b; TSMA nr. D 9573, vr. 17b-18a; Veysel Sekmen, *Sultan III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûnları*, s. 59-60⁷⁷).

77 'Teberdârlar' Sekmen'de 'türbedârlar', 'kuşçubaşı' 'kaşçubaşı', 'kozbekecibaşı' 'kozbezcibaşı', 'taşra' 'dışra', 'ma'lûmun' ise 'ma'lûmum' okunmuştur. 'Bostancıbaşı ve haseki ağa ve teberdârlar kethüdâsı ve' kısmı ise atlanıp, okunmamıştır.

Özet: Saraydaki görevlilerinin ihtiyaç hasıl olmadığı müddetçe her yere girmemeleri hususu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn: Sen ki silahdâr ve kapu ağası, dârü's-sa'âdetim tarafından zuhûr iden iş bigâne kârı olmayup dâireden olduğu açıktır. Enderûn-ı Hümayûnum tarafına dahi lüzûmsuz kimesnelerin duhûlüne izn-i hümayûnum yokdur. [17a] Aşçı ve helvacı ta'âm vakitlerinde ve zülüflü odun ve süpürge vaktinden gayrı girmeyeler. Hekimbaşı efendi ve cerrâhbaşı ve bostancibaşı ağa ve rikâb ağaları ve haseki ağa ve kozbekcibaşı ve suffe bekçisi ve imâm efendiler ve hâceler işleri oldukca gireler. Bunlardan mâ'adâ bâzergânbaşı ve âdemleri ve şehremîni ve âdemleri ve kuyumcu ve derzi ve kürkçü ve sâir esnâfdan biri iktizâ itdikde tarafınızdan ve hazîne kethüdâsı tarafından çağrılmadıkça girmeyeler. Orta kapudan içerüde olan ocakların zâbitlerine muhkem tenbîh eyleyesiz ki; yatsu namâzından sonra odaların kendüleri kapayup miftâhların kendüler hıfz ideler. Me'mûr olduğunuz üzere ol tarafın zabt u rabtı husûsunda ma'îyyet ve ittifâk üzere takayyüd-i tâm idüp itâ'at etmeyenlerin haklarından gelesiz.

(İ.Ü. Ktp., TY, nr. 6094, vr. 16b-17a; TSMA, nr. D 9573, vr. 19a; Veysel Sekmen, *Sultan III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûnları*, s. 62-63⁷⁸).

Özet: Saraydaki görevlilerinin ve saray ihtiyacı için dışarıdan gelen esnaf taifesinin ihtiyaç hasıl olmadığı müddetçe her yere girmemeleri ve kontrol edilmeleri hususu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn: Sen ki Dârü's-sa'âdetim ağası, bu zuhûr iden iş dâire ahvâlini bilmez bigâne işi olmadığı katî zâhirdir. İmdi

78 'Kürkçü' Sekmen'de 'körükçü', 'takayyüd-i tâm' 'takayyüdan', "ma'lûmun" ise 'ma'lûmum' okunmuştur.

fima-ba'd ol kapudan içerüye bir ferdin duhulüne rızâ-yı hümayûnum yokdur. Teberdârlar gelüp taşrada düşen işleri görsünler, dolab nevbetçisi olanlardan mâ'adâsı lüzûmu olmadıkca kendülüğünden ağalar odasına girmesünler. Ziyâde lâzım oldukda içerüden bir ağa gelüp çağırmadıkça varmayalar. Hekimbaşı ve cerrâhbaşı ve bostancıbaşı ve haseki ağa ve teberdârlar kethüdâsı ve yazıcı ve kahvecibaşlar ve zülüflüler kethüdâsı ve kuşçubaşı ve kozbekcibaşı ve halifesi ve üçüncüsü hizmetleri düşdükce girsünler ve mu'ayyen olan günlerde berber teberdârları aşağı hammâma varsunlar. Aşçı ve helvacı ta'âm vaktinden gayrı [34a] zinhâr girdiklerine rızâ-yı hümayûnum yokdur. Zülüflüler dahi süpürge ve odun hizmetinden mâ'adâ iktizâ idüp çağırılmadıkça girmeyeler. Evkât-ı hamsede imâmın ve ağalar imâmı ve mü'ezzinler ve ağaları okutmak için hâceler ve halifeler Ağalar Câmi'in tecâvüz itmeyeler. Bunlardan mâ'adâ hekîm ve cerrâh ve şehremîni âdemleri ve neccâr ve su yolcu ve sâir bunlar emsâli esnâf makûlesinden her kim olursa bi'l-iktizâ tarafından haber olmadıkca girmeyeler ve fimâ-ba'd sâir taşra halkının orta kapudan içerüye girdiklerine kat'an izn-i hümayûnum olmamağla nezâretinde olan evkâf umûrun görmeğe orta kapudan taşra kendine bir divân odası ve teberdâr kethüdâsına ve kâtibine ve kapucılara birer oda binâsına fermânım olup ve ba'de'l-yevm sarıklıdan bir ferdin orta kapudan içerü kendi mesâlihleri için girdiklerine bi'l-küllîye izn-i hümayûnum yokdur. Ve kara ağalar işsiz kapudan taşra çıkmayalar ve şehre âzâdlı câriyeleri araba nevbetçisi götürmeyüp eski ağalardan iki aded ağa intihâb idesin. Her bâr onlar götürsünler ve zinhâr eğlenmeyüp gelsünler. Harem-i hümayûna bazarlık iden ağalar yirmi iki neferden ziyâde olmaya ve bunlardan gayrı ağalar bazarlık eylemeyeler. İş olmayan ağalar [34b] Harem-i hümayûnuma girmeyeler. Harem-i hümayûnumdan taşraya ve taşradan içerüye zinhâr ve zinhâr tezkire ve çıkın gelmeye ve gönderilmeye ve fimâ-ba'd senden ve hazînedârdan mâ'adâsı câriye ve tavâşi köle almayalar ve gece ile harem-i hümayûnum kapusu açık durmayup yatsudan sonra kilidlene. İmdi bu tafsilât

ma'lûmun oldukda kapunun zabt u rabtı husûsunda kemâl-i dikkat ü ihtimâm idüp itâ'at eylemeyenlerin hakkından gelesin. Ve iktizâ iderse rikâb-ı mülûkâneme arz eylesin. Ben anların cezâlarını tertib iderim. Şöyle bilesin ve amel eylesin.

(İ.Ü. Ktp., TY, nr. 6094, vr. 33b-34b; Veysel Sekmen, *Sultan III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayınları*, s. 88-90).

-78-

Özet: Padişahın sadrazam ve kızının hatırını sorması, Edirne'den gelecek Mustafa Paşa'nın gelip gelmediği sorması ve mîrû'l-haccın tayin edilmesi emri.

Benim vezîr-i a'zamım, ne âlemdesin? Dünkü gün bir mikdâr gevşeklik müşâhede olunmuş idi. Elem [ü] kederden Hakk sübhânehû ve te'âlâ hıfz eyleye. Sultân kızıma selâm iderim, nicelerdir? İlâcına mukayyed olursuz, öyle bir havf olunur değildir. Cenâb-ı Hakk'a emânet olalar. Edirne'den gelecek Mustafa Paşa geldi mi? Ve sâir etrâfdan gelmiş haber var mıdır? Ve mîru'l-haclık hemen karâr-dâde olup gayrısına tevcih olmaludur, ol dahi tedârükün bir gün evvel görsün. Bugün binişe azîmet eder misiz? Sultânın keyfî-yetini yazup bildiresiz ve's-selâm.

(BOA, Ali Emiri, III. Ahmed, nr. 21370; Faiz Demiroğlu, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", s. 837).

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV VESİKALARI

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

- 1- Ali Emiri Tasnifi, III. Ahmed Evrakı (AE, SAMD.III.): nr. 15; 4044/1-2; 12955; 15844; 17044; 20797; 21330; 21333; 21343; 21350; 21359; 21368; 21397; 21404; 21415; 21416; 21445; 21448; 21470; 21471; 21474; 21490; 21492; 21505; 21510; 21516; 21558; 21596; 21598; 21610; 21625; 21627; 21630; 21634; 21636; 21646; 21666; 21670; 21682; 21683; 21687; 21696; 21703; 21705; 21711; 21723; 21725; 21733; 21735; 21738; 21755; 21757; 21761; 21771; 21795; 21797; 21842; 21886; 21897; 21898; 21899; 21900; 21901; 21902; 21903; 21904; 21915; 21916; 21919; 21921; 21922; 21925; 21942; 21966; 21969; 21976; 21978; 22039; 22040; 22045.
- 2- Hattı Hümayûn Tasnifi (HH): nr. 1447/41; 1447/47.
- 3- Bâb-ı Asafi, Amedi Kalemi, Dosya Kısmı (A.AMD): nr. 1; 2; 3.
- 4- İbnülemin-Askeri: nr. 5941; 6384.
- 6- Cevdet-Askeri: nr. 1462; 36394; 39905; 44427.
- 7- Cevdet-Dahiliye: nr. 1427; 6040.
- 8- Cevdet-Saray: nr. 723.
- 9- Cevdet-Hariciye: nr. 8895.
- 10- TSMA: nr. D 9573.

KAYNAK ESER VE ARAŞTIRMALAR

- AFYONCU, Erhan, "Osmanlı Hekimbaşıları ve Hassa Hekimleri", Osmanlılarda Sağlık, I, İstanbul, 2006, 85-97.
- , *Sabte Mesib, Osmanlı Belgelerin Dönmeğinin kurucusu Sabatay Sevi ve Yahudiler*, İstanbul 2013.

- BAYAT, Ali Haydar, "Tıp Tarihimizde Hekimbaşı Hayatizâdeler", *Tıp Tarihi Araştırmaları*, sayı: 6 (İstanbul 1996), s. 109-120.
- DEMİROĞLU, Faiz, "Sultan Ahmed III ün Veziri İbrahim Paşaya Mektupları", *Yeni Tarih Dünyası*, III, İstanbul 1954, s. 833-837.
- İstanbul Kadı Sicilleri, İstanbul Mahkemesi 24 Numaralı Sicil (H. 1138-1151/ M.1726-1738)*, haz. Fuat Recep vd., ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2010.
- KELEMEN MİKES, *Türkiye Mektupları*, ter. Sadrettin Karatay, Ankara 2014.
- KARA, Tuğba, *III. Ahmed Devrinde İstanbul'da Sosyal ve Kültürel Hayat*, Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2014.
- KILIÇ, Orhan, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet ve Sancağ Tevcihatı*, Elazığ 1997.
- KÖPRÜLÜ, Orhan F., "İlm-i Nücûma Âid Bir Risalenin Tarihi Kaynak Olarak Ehemmiyeti", *Tarih Dergisi*, Sayı 2 (İstanbul 1950), s. 309-324.
- Hatt-ı Hümayûn Mecmuası*, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, TY, nr. 6094.
- ÖZERGİN, M. Kemal-İPEKTEN, Haluk, "Sultân III. Ahmed Devri Hadiselerine Aid Tarih Manzumeleri", *Tarih Dergisi*, sayı: 13 (İstanbul 1958), s. 133-151.
- RAŞİD MEHMED EFENDİ, *Tarih-i Râşid ve Zeyli*, II, haz. Abdülkadir Özcan-Baki Çakır-Yunus Uğur-Ahmet Zeki İzgören, İstanbul 2013.
- SABIR, Elif, *Sadaret Kaymakamı Numanpaşazâde Ahmed Paşa'nın Yazışmalarını Hâvi Bir Mecmua (b.1149-1150/m.1736-1737) (Tablil-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2022.
- SEKMEN, Veysel, *Sultan III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûnları*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019.
- TUNCER, Şaduman, "Padişah Kızlarının Küçük Yaşlarda Yaptıkları Şekli Evlilikler: III. Ahmed'in Kızı Fatma Sultan Örneği", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sayı: 43 (İstanbul 2020), 67-108.
- ULUÇAY, Çağatay, "Sultan İbrahim Deli mi, Hasta mıydı?", *Tarih Dünyası*, I/6-9; II/10-17, 20-21, (İstanbul 1950-1951).
- UNAT, Ekrem Kadri-İHSANOĞLU, Ekmeleddin-VURAL, Suat, *Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü*, Ankara 2004.
- ÜNVER, Süheyl, "Tıp Tarihimizde Hekim Hayati-Zâdeler", *Dirim*, XL-VII/2 (1972), s. 90-91.

DİZİN*

- A**
Abdullah Ağa, Silahşör 78
Abdullah Paşa, Van Muhâfızı Vezir 53
Ağaç kavunu 18, 20, 71, 83
Ağız kuruluğu 18, 83
Ahkaf Suresi 36, 37
Ali Ağa, Kılar Kethüdası 56
Arpa cullacı 26, 77
Ateş 17
Ateş düşmemesi 12, 70
Avusturyalılar 13, 78
- B**
Bacak ağrısı 24
Bademcik 25
bâd-zehr 17, 19, 21, 46, 57, 65
Bahri Kadın 30, 67
Bahr-i Sefid 64
Baş ağrısı 16, 18, 19, 26, 43, 59, 81
Başkadın 16, 42
Beç 43
Bel ağrısı 9, 24, 45
Beşiktaş 9, 13, 17, 18, 23, 34, 35, 36, 44, 46, 47, 76, 78, 80, 81, 83
Beşiktaş Sarayı 13, 34, 35, 83
Boğaz ağrısı 24
Boğaz şişliği 16, 25, 75
Bostancıbaşı 81, 89, 90, 91
Büyükali 32
Büyükdere 48
- C-Ç**
Cebecibaşı 60
Cirid seyri 10, 52
Çiçek hastalığı 36
- D**
Darüssade Ağası 14, 15, 87
Diz ağrısı 18, 19, 83
- E**
Ebegörmeci 19, 65
Ekşi şerbet 18, 83
Emetullah Sultan 9, 46
Emine Sultan 10, 12, 31, 55, 64
Enderûn-ı Hümâyûn 63
- Enfeksiyon 17
Eyüb 11, 35, 57, 83, 84
- F**
Fatma Sultan 26, 27, 28, 30, 33, 94
Felç 37
Françe ilçisi 43
Frenk eriği 22, 74
- G**
Göç-i hümâyûn 14, 84
Grip 16, 17
- H**
Hamir 21, 65
Hararet 83
Harem 14, 87, 91
Hâs Oda 18, 19, 21, 22, 44, 47, 74
Haseki ağa 89, 90, 91
Hastalık 13, 14, 19, 20, 30, 35, 36, 44, 51, 52, 71, 74, 76, 78, 81, 83, 84, 85
Hayâtizâde 22, 23, 58, 77
Hekim 20, 26
Hekimbaşı 18, 20, 27, 30, 31, 54, 55, 64, 66, 67, 71, 82, 83, 88, 90, 91
Hıyarşenbe filizi 19, 65
Humma 17, 20, 22, 26, 31, 47, 49, 53, 56, 57, 59, 68, 71, 74, 85
Hümaşâh Kadın 12, 29, 68
Hümâşâh Kadın 67
Hüseyin Efendi, Okuyucu 77
- İ**
İbrahim Paşa 15, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 78, 86
İbrahim, Sultan 15, 94
İdrâr 27, 55
İlâc 19, 22, 23, 30, 52, 58, 70, 74
İlaç 10, 20, 37, 52, 71
İllet 11, 17, 20, 24, 27, 28, 29, 32, 40, 46, 49, 53, 55, 62, 69, 71, 73, 81, 85
İskenderiye 79
İsrail 22, 74
İstanbul 2, 7, 9, 13, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 26, 28, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 46, 58, 76, 78, 84, 93, 94

* III. Ahmed ve hatt-ı hümâyûn kelimeleri tüm metinde geçtiği için dizinde yer almamıştır.

İstanbul Gümrüğü 9, 40

K

Kâğıdhâne 64
Kalyon 49
Kan aldırma 13, 25, 68, 75, 79
Kapı Ağası 14, 87
Kapudan paşa 48
Karaağac 35, 83
Karaağaç Bağçesi 24, 61
Kayık 66
Kelemen Mikes 94
Kethüdâ Kadın 67
Kınakına 13, 22, 72, 74
Kırım Hânı Kaplan Giray Hân 51
Kızamık hastalığı 10, 13, 52, 77
Kızılık dökme 30, 67
Kiras 21, 65
kudret helvası 23, 58

L

Lahana turşusu 36
Leh 43
Limni Ceziresi 42

M

Mâbeyn Odası 31, 44
Mehmed Ağa, Kapıcılar Kethüdası 10, 56
Mehmed Bey 36, 42, 78
Mesane rahatsızlığı 10, 27, 55
Mevlevihâne 36, 78
Mısır 10, 13, 54, 78, 79
Moskov 43
Muayene 37, 38
Mustafa Hân, Sultân 76
Müşhil 24, 62, 68

N

Nalkıran 43
Nemçe 43, 78
Nemçe keferesi 78
Nevşehirli İbrahim Paşa, Sadrazam 15, 31
Nezir Ağa 79
Nezle 14, 85
Niğbolu 63
Niş 14, 85, 86

O

Okmeydanı 75
Osman Ağa, Ser-kâtibi 56

P

Panzehir 9, 21, 45

Perhiz 19, 20, 65

Piliç 19, 65

S-Ş

Safiye Sultan 10, 52
Safra 21, 65
Salgın 13, 37, 83
Salgın hastalık 14, 84
Salih, Saray-ı Atik teberdarlarından 9, 40
Saray-ı Atik 9, 40
Sır kâtibi 62
Silahdar Ağa 14, 87
Silahdârân 22, 74
Sirkencübin 22, 74
Soğuk algınlığı 16, 25
Sultanahmet Camii 37
Süd 21, 65
Süleyman 4, 10, 11, 15, 26, 41, 42, 54, 56, 59
Şehzade 11, 26, 27, 59
Şehzade Bâyezid 27
Şerbet 16, 18, 26, 42, 69, 77, 82, 83
Şeyh Süleyman Efendi 10, 54

T

Ta'âm 67
Tatlu 21, 65
Taun hastalığı 36
Tedavi 7, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 24, 25, 43, 45, 58, 65, 68, 69, 70, 72
Tekirdağ 32, 33, 36
Tersane 12, 19, 44, 66
Tersane kethüdası 9, 48
Tıp 26, 94
Topkapı Sarayı 15, 27
Türbesi 4, 38

Ü

Ümmügülsüm Sultan 11, 60
Üşüme 17, 80, 85

V

Valide Sultan Türbesi 38
Valide Turhan Sultan 38
Veba 5, 32, 36
veba salgını 34, 36
Vezir Hasan Paşa, Bağdad Vâlisi 53

Y

Yağlı 21, 65
Yasef Hekim 11, 18, 19, 20, 23, 29, 31, 44, 49, 58, 64, 68, 71, 72, 77, 83
Yeniçeri Ocağı 62, 63, 75
Yoğurd 21, 65

III. Ahmed'in Hatt-ı Hümayûnlarında

SULTAN ve SAĞLIK

Bu kitapta III. Ahmed'in kendi, ailesi ve çevresindekilerin hastalıkları ve tedavileriyle ilgili hatt-ı hümayûnları, yani emirleri bir araya getirildi. Bu belgelerdeki bilgilerden dönemin diğer kaynaklarında neredeyse hiç bahsedilmez. Sultanın hatları dönemin tıp bilgisine dair de önemli bilgiler ihtiva eder. Diğer padişahların bu tür hatlarına fazla rastlamayız.

III. Ahmed bizzat kendi el yazısıyla kaleme aldığı emirlerde hem kendi hastalıklarından hem de çevresindekilerin hastalıklarından, tedavi usullerinden ve hekimlerin görüşlerinden bahseder.

yeditepeyayinevi.com

Twitter / yeditepekitap

Facebook / yeditepekitap

Instagram / yeditepeyayinevi

YEDİTEPE

